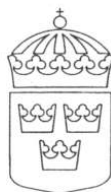

Riksdagens protokoll

1992/93:83

Torsdagen den 25 mars

Kl. 12.00–17.47
19.00–19.24

Protokoll
1992/93:83

Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Anf. 1 TALMANNEN:

Jag får meddela att det inte blir några interpellationssvar i morgon, fredagen den 26 mars. Kammaren sammanträder i stället för bordläggningssplenium kl. 13.00.

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 19 mars.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1992/93:187 till skatteutskottet
1992/93:249 till EES-utskottet

Beträffande proposition 1992/93:249 Godkännande av avtal mellan Sverige och Europeiska ekonomiska gemenskapen om provisorisk tillämpning av bilateral jordbruksöverenskommelse hade regeringen föreslagit att riksdagen skulle besluta att motionstiden förkortades till tre dagar.

Kammaren beslöt att förkorta motionstiden för denna proposition till att utgå måndagen den 29 mars.

Motionerna
1992/93:So33–So43 till socialutskottet
1992/93:Bo43–Bo48 till bostadsutskottet
1992/93:T32–T84 till trafikutskottet
1992/93:Ub155 och Ub156 till utbildningsutskottet
1992/93:U16 och U17 till utrikesutskottet

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU14, SoU16 och SoU17 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1992/93

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU14 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1992/93
(prop. 1992/93:105 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 5 §.)

4 § Äldreomsorg – inriktning och anslag

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU16 Äldreomsorg – inriktning och anslag (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 2 JAN ANDERSSON (s):

Fru talman! En av 90-talets viktigaste politiska frågor och en av de frågor som berör människor allra mest är frågan om på vilket sätt vården och omsorgen om de äldre fungerar. Att det är så är ganska naturligt. Alla har vi någon släkting eller någon vän eller bekant som på något sätt är berörd av hur äldreomsorgen fungerar.

I Sverige har vi haft och har fortfarande en i stort sett väl fungerande äldreomsorg. I många kommuner och landsting är omsorgen och vården om de äldre en prioriterad verksamhet. Men det finns i dag flera oroande tendenser. Jag skall senare återkomma till dessa.

Under 80-talet utreddes äldreomsorgen noggrant. Anledningen var bl. a. att den utveckling som vi har och har haft mot ett ökat antal äldre äldre har medfört att inte bara nya resurser måste tillföras äldreomsorgen utan också att organisationen måste förändras. På grund av det dubbla huvudmannaskapet föll många äldre mellan stolarna och fick inte den vård och omsorg de behövde. En annan anledning till förändringar var viljan att decentralisera ansvaret så att det kom närmare de människor som berörs, dvs. de äldre.

Resultatet blev ÄDEL. Kommunerna fick ett samlat ansvar för de särskilda boendeformerna och för vården och omsorgen om de äldre, dock inte för hemsjukvården såvida man inte överenskom om detta med landstinget. Dessutom infördes ett betalningsansvar för kommunerna för patienter i såväl den somatiska långtidsvården som inom akutsjukvården.

Socialstyrelsen har till uppgift att utvärdera effekterna av ÄDEL-reformen. Hur samhällets kostnader utvecklas. Hur kommunens ansvar för medi-

cinska insatser utformas. Hur integrationen mellan social hemtjänst och hemsjukvård utformas. Och hur hjälpmedelsverksamheten utvecklas. Dessutom tittar en speciell kommitté på betalningsansvaret.

Socialstyrelsen skall varje år i september lämna en utvärderingsrapport, och så skedde i september 1992. Att dra några långtgående slutsatser utifrån denna tidiga rapport är naturligtvis inte möjligt. Socialstyrelsen anser dock att även om det funnits områden där det finns skäl att närmare följa utvecklingen, t. ex. när det gäller rehabiliteringen, kvaliteten på kommunernas hälso- och sjukvårdsinsatser och utbildningen av personalen, är ändå allmänintrycket att genomförandet hittills med tanke på reformens omfattning gått relativt smärtfritt, och erfarenheterna är förhållandevis positiva.

Gun-Britt Mårtensson, socialdemokratisk kommunpolitiker, gav vid socialutskottets hearing en bild av förändringen som jag tycker speglar verkligheten. Hon sade: "ÅDEL är som att vara havande med en elefant. Det var ett fruktansvärt långt havandeskap med många utredningar. Sedan var det en rätt så snabb och rätt smärtfri förlossning. Så här långt kan man väl säga att ungen är någorlunda välskapt. Men man skall komma ihåg att den faktiskt bara är tio månader gammal." Det var vid det tillfället vi hade hearingen – min kommentar. "Det finns massor av saker som vi måste göra för att den skall bli en vuxen elefant också."

ÅDEL-reformen är en viktig förutsättning för att vi skall kunna få en bra äldreomsorg. Frågan är om det är en tillräcklig förutsättning. Med tanke på vad som händer runt om i vårt land för närvarande verkar det inte så. Visserligen förefaller det som om äldreomsorgen skonats längre än barnomsorgen när det gäller nedskärningar i kommuner och landsting, men nu detta budgetår kommer också nedskärningarna och avgiftshöjningarna inom äldreomsorgen.

Före jul behandlade vi frågan om ett statligt reglerat högkostnadsskydd inom äldreomsorgen. Vi socialdemokrater ville att regeringen skulle återkomma med ett sådant förslag med tanke på den utveckling som pågår när det gäller avgifterna i kommunerna. Den borgerliga riksdagsmajoriteten sade nej till vårt förslag.

För fjorton dagar sedan deltog jag i en debatt på handikappmässan i Göteborg. Där påstod den politiskt sakkunnige inom socialdepartementet Inger Claesson-Wästberg att departementet jobbar med ett förslag till högkostnadsskydd. Om så är fallet, varför biföll ni inte vårt förslag här i kammaren? Frågan ställer jag till de borgerliga företrädarna i denna debatt. Berodde er avvisande hållning på att förslaget kom från oss socialdemokrater, eller är det så att signalerna från departementet saknar substans och bara är ett försök att lugna opinionen?

ÅDELomsorgen bedrivs ute i våra kommuner. För att få en bild av läget måste man bege sig ut och studera verkligheten i kommunerna. Bilden är säkert mångfacetterad, eftersom den ena kommunen inte är den andra lik. Jag tror emellertid att det finns vissa utvecklingstendenser som är gemensamma.

Min egen hemkommun Helsingborg är speciellt intressant av flera skäl. Den styrs liksom riket av den s.k. fyrklövern, och man har i Helsingborg

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Äldreomsorg – in-
riktning av anslag*

bestämt sig för att genomföra ett systemskifte inom offentlig verksamhet. Precis som regeringen talar man gärna om en valfrihetsrevolution.

Frågan är bara: Valfrihet för vem? När privatiseringar genomförs i rask takt har man aldrig frågat dem som berörs, nämligen de äldre, utan valfriheten är förebehållen dem som producerar verksamheten, dvs. privata företag. Var det den valfriheten ni avsåg, kära borgerliga kolleger, i den senaste valrörelsen?

Nya begrepp har vuxit fram. I dag är det marknaden som råder, och de äldre är kunder som på vilken varumarknad som helst. Folkpartiets gruppledare i Helsingborg jämförde barnomsorgen – jämförelsen torde gälla även äldreomsorgen – med att sälja tvättmedel. Är det så, Ulla Orring, ni folkpartister ser på de äldres behov av äldreomsorg, som att ge sig ut på en tvättmedelsmarknad med den av er lanserade servicechecken?

Eller är det som Moderaternas chefsideolog Hans Zetterberg uttryckte det på en konferens: "Den lilla världen är vänkretsen, familjen – där ställer man upp för varandra. I den stora världen med dess marknader och dess byråkrati är man mer anonym. Där visar man inte känslor på samma sätt. Marknaden kan ses som en serie handslag och överenskommelser. Byråkratin har sina regler som bygger på hierarki och ordning. Vi borde få handla välfärd på marknaden på samma sätt som man i dag delar ut checker på färdtjänst. Det är de äldre själva som skall vara entreprenörer på den marknaden."

Är det så verkligheten ter sig, My Persson, att det bara är inom familjen man ställer upp för varandra? Är det den bild du fått när du mött folk som arbetar inom vården och inom hemtjänsten, att det egentligen bara rör sig om en marknad där känslorna och omtanken inte finns? Och tror My Persson likt sin partiideolog att vad de äldre helst vill är att bli entreprenörer på någon sorts äldreomsorgsmarknad?

Jag tror inte det. Jag tror som Gun-Britt Mårtensson gör. Hon sade på vår hearing: "Jag tror att det är så, att man behöver få en större valfrihet i äldreomsorgen i den del där de gamla faktiskt behöver få vara med och bestämma, t.ex. om man vill ha städad en dag eller om man hellre vill ha en sockerkaka eller få blommorna omplanterade. Nu har valfriheten resulterat i att man skall få en check i handen. Kan ni se framför er den 85-åriga, en aning senildementa, damen som med lust och glädje skall gå ut och välja entreprenör? För mig är det inte framtidens äldreomsorg. Jag håller faktiskt ett par spänn på sockerkakan i det fallet."

Politiska beslut handlar om prioriteringar. I Helsingborg har Fyrklövern prioriterat låga eltaxor framför utvecklingen av äldreomsorgen och primärvården. Man vill spara 57 miljoner och minska personalstyrkan med ca 300 personer, trots att utvecklingen visar att vi får allt fler äldre över 80 år. De avvecklingspengar som behövs under detta år för att genomföra förändringen uppgår till 76 miljoner. Tala om Ebberöds bank! Kommuninvånarna får punga ut med 76 miljoner för att spara 57.

De ansvariga påstår att anledningen till förändringen är att övertagandet av primärvården betytt samordningsvinster. Men de frågar jag ställer mig är: Varför då inte öka kvaliteten inom vården och omsorgen? Varför inte återinföra den terapiverksamhet som inte längre finns? I dag sitter de äldre på ålderdomshem, totalt sysslösa, därför att personalen inte har tid att ak-

tivera dem. Varför inte återinföra de senildemensavdelningar som fanns på ålderdomshemmen och som innebar en högre personaltäthet för dem som hade speciella behov av aktivering? Är det inte så att personalen behövs allteftersom antalet äldre över 80 år ökar?

Jag är medveten om att Helsingborg inte är Sverige, men jag vet att en liknande utveckling pågår också på andra håll. Dessutom kritiserar jag inte allt som sker i Helsingborg. Utvecklingen mot att föra verksamheten närmare de äldre bejakar jag.

Politik handlar om prioriteringar, och de borgerliga politikerna i systemskiftets Helsingborg prioriterar inte äldreomsorgen. Allmänhetens dom är synnerligen hård.

Under de senaste månaderna har det i lokalpressen pågått vad som milt uttryckt kan liknas vid en opinionsstorm. Insändarna är så många att jag slutat räkna dem. Jag tror att det rör sig om ett hundratal. Under alla de år – de är ganska många – som jag har följt äldreomsorgsdebatten på hemmaplan har jag aldrig upplevt något liknande.

Äldreomsorgen var en uppmärksammas fråga i valrörelsen. Kds, med affischnamnet Jerzy Einhorn, förespråkade förbättringar för de äldre.

Nu ter sig verkligheten annorlunda. Det blev inte bättre – det blev sämre. Allt går inte att skylla på den ekonomiska krisen. Det handlar också om prioriteringar.

Jag vill ställa några frågor till kds talesman i denna debatt, Pontus Wiklund: Varför är det så att ni kds:are, tvärtemot vad ni sade, faktiskt inte prioriterar vården av och omsorgen om de äldre? Vilket ansvar tar ni rent faktiskt för de försämringar som sker – för visst har ni väl ett ansvar?

Tror ni moderater och folkpartister som talade och fortfarande talar om en valfrihetsrevolution på vad ni själva säger? Anser ni på fullt allvar att de år som gått sedan ni tog över makten har inneburit en större valfrihet för de äldre?

Vi socialdemokrater prioriterar vården av och omsorgen om de äldre. Det pågår en utvärdering av ÄDEL-reformen, men det räcker inte. Det görs nedskärningar och avgiftshöjningar som ligger helt vid sidan av ÄDEL-reformen. Därför bör regeringen snarast göra en analys av den totala utvecklingen inom äldreomsorgen i landet, och redovisa denna och eventuellt behov av ytterligare insatser för riksdagen.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 3 MY PERSSON (m):

Fru talman! Jag vill ge en bild ur den s.k. verkligheten.

Hon är liten, hon är böjd, och hon står och tittar ut genom den saltbelagda fönsterrutan som nästan ständigt gör sikten över samhället, kyrkan och havet diffus. Hon funderar högt. Hon tänker:

”Det är skönt att bli gammal, det är det visst. Så som jag har levt upp ett... Men det är så mycket jag skulle vilja göra... Men jag får ta dan som den kommer. Jag kommer ju upp varje dag och alltid uträttar jag något... Så jag är nöjd med det som det är... Så länge en kan klara sig själv... Och min högsta önskan är att få dö hemma. Fast det har en ju inga garantier för... Man blir

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Äldreomsorg – in-
riktning av anslag*

ju äldre och får sämre krafter och så...men jag är glad att jag är hemma ännu...Och sen blir det väl alltid någon råd..."

Så plockar hennes tunna händer litet grand med bordduken, och hon tittar genom fönsterrutan långt ut över havet.

Det är bl.a. den här kvinnan jag skall tala om här i dag.

Fru talman! I dag skall riksdagen ta ställning till socialutskottets betänkande 1992/93:SoU16 som rör äldreomsorg och som därmed också rör den gamla bohusländska kvinna jag just citerade.

Låt mig först påpeka att utskottet har valt att vid behandlingen av budgetpropositionens bilaga 6, som rör de sociala frågorna, i ett separat betänkande ta upp äldrefrågorna. Detta tycker jag skall ses som ett tecken på den stora vikt som utskottet lägger vid just äldreomsorgen i dess olika former. Detta välkomnar jag.

I själva betänkandet tas förutom äldreomsorgens övergripande målsättning också upp frågor som rör vård- och rehabiliteringsinsatser för äldre, boendialternativ inom äldreården, de äldre invandrarnas situation liksom vikten av företrädare för de äldres intressen. Dessa ämnen behandlas utifrån inkomna motioner.

Dessutom innehåller betänkandet, vilket sades här tidigare, ett referat av den offentliga utfrågning om framtidens äldreomsorg som utskottet anordnade den 20 oktober i fjol.

Ett av denna utfrågnings syften var att utskottet skulle få del av de erfarenheter av ÄDEL-reformen som hittills gjorts. Ett annat syfte var att få kunskap om var forskningen inom olika verksamheter inom äldreården står.

Utvärderingen av ÄDEL-reformens genomförande var i stort sett positiv, även om man bara hade tio månaders erfarenhet att dra slutsatser av. Socialstyrelsen kommer på regeringens uppdrag att under en femårsperiod fortsatt granska verksamheten.

I de erfarenheter och forskningsrön som presenterades av dem som är verksamma i äldreården i dag kunde man notera många positiva tendenser. Detta är kunskap som inte bara ansvariga tjänstemän bör använda och väga in i långsiktig planering, utan som i lika hög grad är användbar för de politiker som ytterst skall fatta beslut.

Dagens betänkande handlar om dagens äldreomsorg. Det har i utskottet rått en stor samstämmighet om propositionens övergripande målsättning, dvs. att alla människor på äldre dagar skall kunna känna trygghet och veta att de får den omsorg de behöver, och att de skall ha självbestämmande och få behålla sin integritet och valfrihet även när behoven blir större.

Som nämnts har Socialdemokraterna i en reservation uttalat farhågor för att de signaler som ges om besparingar på olika områden inom kommuner och landsting skulle kunna drabba äldreomsorgen oförtjänt hårt. Man anser därför att regeringen skall göra en analys av den totala utvecklingen inom äldreomsorgen i landet, och redovisa den för riksdagen.

Jag har stor sympati för de farhågor som man hyser i Socialdemokraterna i så måtto att de visar på ett stort engagemang och en stor oro för de äldres situation i dag. Denna oro delar de för övrigt med majoriteten i utskottet.

I utskottet anser man dock att den noggranna uppföljning av äldreomsorgens utveckling under den närmaste femårsperioden som Socialstyrelsen är

satt att göra kommer att fylla samma funktion som det Socialdemokraternas förslag syftar till.

Det finns ändå anledning att vara oroad för att den solidaritet människor emellan som alltid sätts på prov i ekonomiskt svåra tider nu verkligen kommer att sättas på prov. Erfarenheten säger oss att de personer och de grupper som har många och stridbara företrädare tyvärr också ofta är de som premieras. De mycket gamla och mycket sjuka – ofta demenssjuka – utgör en stor grupp som har svårt att få uppmärksamhet.

Många av dem kan bokstavligt talat inte göra sin stämma hörd. Dessa våra gamla har inte heller någon stor stridbar armé som för deras talan. I ljuset av detta anser jag fortfarande att behovet av en statlig och med vidsträckta befogenheter utrustad äldreombudsman är vida viktigare än alla andra tilltänkta nya ombudsmän.

Fru talman! Förutom vad som sägs i betänkandet om mål och inriktning för dagens äldreomsorg tror jag att det är viktigt att vi i denna kammare också försöker att blicka längre fram i tiden och dra upp riktlinjer – kalla det gärna visioner – för hur en god omsorg om de äldre då skall se ut.

I vårt land i dag är drygt 18 % av befolkningen 65 år och däröver, och liksom i de flesta länder ökar antalet äldre raskt. Generellt sett är dessa våra i dag äldre vitalare än gårdagens – och sannolikt kommer morgondagens äldre att vara än vitalare, men samtidigt också att ha nya, delvis annorlunda förväntningar och behov. Inte minst kommer de att ha krav på ett helt annat sätt än tidigare generationer gamla. Dessutom kommer morgondagens äldre inte att ha samma lojala anhängare att lita till som tidigare generationer. Därmed följer också att kraven på samhällets insatser blir större.

För dessa kommande – med tanke på deras ålder ”lagom friska”, vitala och medvetna – gamla måste vi i dag börja forma den äldreomsorg som de har rätt till och också kraftfullt kommer att kräva. Hur gör vi det?

För all god planering fordras kunskap. I dag har vi stor kunskap om vad såväl det friska som det sjuka åldrandet innebär. En bred tvärvetenskaplig undersökning som påbörjades 1971 vid Vasa sjukhus i Göteborg och som fortfarande pågår ger oss ständigt nya rön om såväl de medicinska som de sociala faktorer som påverkar en människas åldrande. Den breda kunskap som den s.k. H70-undersökningen erbjuder borde vara en självklar bas för planeringen av såväl dagens som morgondagens äldreomsorg. Hade sådan kunskap tagits bättre till vara tidigare, hade vi exempelvis inte behövt förfalla till den planering utifrån trender som stundtals präglade äldreomsorgen.

Alla minns vi 80-talets trend, då samtliga ålderdomshem skulle avvecklas. Så skedde, och samtidigt – jag har sagt det förr i den här kammaren – tog vi bokstavligt talat livet av ett antal gamla människor. I dag heter trenden gruppboende, och den tillåts breda ut sig på andra lika nödvändiga boendeformers bekostnad – exempelvis sjukhemmens. Vi måste ta lärdom av våra misstag och av de samlade forskningsresultat som faktiskt står till buds.

Ett annat område där vi i dag har en stor samlad kunskap är demensområdet. Cirka 5 % av dagens 65-åringar och äldre lider av någon av demenssjukdomarna, av vilka den vanligast förekommande som bekant är Alzheimers sjukdom. I en framtid med allt fler i höga åldrar kommer sjukdomen att bli än mer vanlig. Forskare förutsåg tidigt detta och pekade också på denna ut-

veckling, men då var det inte många ansvariga som tog med denna framtidsvy i sin planering. Nu börjar – äntligen skulle jag vilja säga – intresset för och kunskapen om att dessa än så länge obotliga sjukdomar är en realitet växa sig stark, och därför har man nu börjat att intensivt planera för att ge de utsatta en god omvårdnad. Ett exempel på detta är satsningen på gruppboheter – om dessa är rätt utformade för just demenssjuka.

Men detta räcker inte. Det man i dag måste lägga stora resurser på är att ge varje misstänkt demensfall möjlighet till utredning och diagnos. Detta för att i bästa fall kanske kunna utesluta en demenssjukdom – om inte för att kunna ge den sjuke så lämplig och därmed god omvårdnad som möjligt, så inte minst för att de anhöriga inte skall behöva leva med ett ständigt dåligt samvete för att de inte visste. Alltför ofta har jag fått höra: Hade jag bara vetat, så hade jag gjort annorlunda, men jag kunde ju inte ana... Ingen anhörig skall behöva säga så i 90-talets Sverige.

Jag vågar påstå att vi i vårt land har en i många stycken världsledande forskning på demensområdet. Den måste på alla sätt uppmuntras. Vidare måste dessa sjukdomar lyftas fram, för det som förs fram i ljuset blir trots sin ohygglighet mindre skrämmande, och en svår verklighet blir lättare att bära för den sjuke och den anhörige, om man vet att man delar den med någon. Det är glädjande att här i dag kunna tala om, och jag gör det med en viss stolthet, att Apoteksbolaget har utnämnt 1994 till sitt demensår.

Om kunskap är en av de hörnstenar som vi måste bygga dagens och morgondagens goda äldreomsorg på, så är attityderna till våra gamla ytterligare en viktig komponent. Att skapa status kring åldrandet är en stor och fin uppgift, och det är en förutsättning för att samhället skall kunna tillförsäkra varje gammal människa en värdig tillvaro.

Någon har sagt att man kan avläsa ett samhälles kvalitet på det sätt som det behandlar sina gamla. Enligt den normen är, vill jag påstå, vårt land exempel på ett mindre gott samhälle. Vi måste lära oss att se den äldre människan som den unika varelse och den resurs hon faktiskt är. För hennes skull har vi inte råd att låta bli att göra det, och inte heller ur krass samhällsekonomisk synpunkt. Detta är inget som vi kan lagstifta om. Men jag tror att vi som politiker, i vårt sätt att tala om äldre och det som berör deras tillvaro, att planera för äldre utifrån deras önskemål och att plädera för de äldre som inte orkar föra sin egen talan, kan bidra till det goda innehållet i såväl den medicinska som den sociala omsorg som är alla äldres rättighet i ett civiliserat samhälle.

Slutligen, fru talman, vill jag yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan i socialutskottets betänkande SoU16 och därmed avslag på den socialdemokratiska reservationen.

Låt mig så få påminna, ärade ledamöter, om den sanning som vi alla bör betänka när vi talar med, talar om och planerar för de äldre i vårt samhälle i dag och i morgon, nämligen att "gamla är unga, som bara har blivit litet äldre".

Anf. 4 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Tydligt känner My Persson som vi socialdemokrater oro inför den utveckling som äger rum inom vissa kommuner och landsting och

inför de nedskärningar och avgiftshöjningar som görs. Ändå väljer man att inte följa vår linje. Man hänvisar i stället till att det pågår en utvärdering. Men visst är det så, My Persson, att denna utvärdering är avgränsad specifikt till ÄDEL-reformen. Det som händer nu ute i kommuner och landsting har, såvitt jag kan förstå, inte ett dugg med ÄDEL-reformen att göra utan har mer med nedskärningarna i statens bidrag till kommuner och landsting att göra.

Min första fråga är: Varför då inte låta göra en analys på detta område?

Ni talade i valrörelsen om valfrihet, och min andra fråga är: Är det My Perssons uppfattning att valfriheten efter det borgerliga makttillträdet generellt sett har ökat för de äldre? Det borde vara en väsentlig fråga, eftersom ert parti talade så mycket om detta.

Jag citerade tidigare den som brukar betecknas som moderaternas chefsideolog, Hans Zetterberg, när denne talade om den stora och den lilla världen just med tanke på äldreomsorgen. Min tredje fråga är: Är det My Perssons uppfattning, likaväl som Hans Zetterbergs, att det saknas omtanke och känslor i det som ni kallar den stora världen, dvs. inom äldreomsorgen och inom vården? Är det My Perssons uppfattning, eller har My Persson någon annan uppfattning?

Anf. 5 MY PERSSON (m) replik:

Fru talman! Ja, Jan Andersson, jag känner oro, och jag tror att vi alla känner oro inför den situation som de gamla har i dag. Jag känner den oron litet utifrån det som jag sade tidigare, nämligen att det nu handlar om att prioritera. Detta har kanske inte alltid så mycket av politiska förtecken utan har väl att göra med hur alla människor i samhället vill hjälpa till för att påverka och att prioritera – helt enkelt vem som man vill slåss för. Därför känner jag en viss oro för de äldres situation. Samtidigt hyser jag en tilltro – kanske i motsats till Jan Andersson, men det vet jag inte – till de kolleger vi har i kommunerna som skall försöka tillgodose de äldres behov likväl som alla andra gruppers behov.

Har valfriheten ökat eller ej? Vi kan båda enas om att man inte kan säga att valfriheten ökade den 31 januari. Men jag tror att det finns en mental beredskap för valfrihet. Jag tror att det finns en känsla av att det finns litet större valfrihet nu just därför att var och en själv får ta större ansvar. Jag menar inte något illa med ansvar. Jag menar att ansvar är att ha goda förväntningar på människor. Därav kommer en viss valfrihet.

Vidare har vi frågan om stora och lilla världen och partistrategier. Jag kan inte svara för partistrategernas ord och vad de anser om omtanke. Jag tycker själv att det är viktigt att alla människor i vårt samhälle, oavsett ålder osv., skall omfattas av begreppet omtanke. Men att jag, precis som Jan Andersson, vill slåss extra mycket för de äldre är nog alldeles utmärkt. Men omtanken felar inte vad gäller de äldre i samhället i dag. En sådan omtanke är något som helt enkelt går över alla partigränser.

Anf. 6 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Min bestämda uppfattning är att valfriheten inte har ökat. Den har faktiskt minskat. Vi kan alltid diskutera i vilken grad. Jag är medveten om att det är många faktorer som påverkar detta.

Jag tror också på den kommunala självstyrelsen. Det är i kommuner och i landsting som denna verksamhet skall utformas. Men det är viktigt vilka signaler vi från riksdagen ger till kommuner och landsting. Jag gav ett exempel som jag tycker pekar på en oroande tendens, nämligen att i vissa kommuner och i vissa politiska partier prioriteras inte äldreomsorgen. I stället är det andra saker som prioriteras. Det oroar mig djupt. Jag vet inte med säkerhet hur befogad oron är eller hur pass spridd den är över landet. Det är därför vi vill ha denna analys. Det vore bra om vi i riksdagen skulle kunna få ta del av denna analys över utvecklingen i landet. Med utgångspunkt i den skulle vi sedan kunna lägga fram eventuella förslag om förbättringar inom äldreomsorgen.

Enligt min mening är äldreomsorgen ett av de viktigaste områdena inför 90-talet. Därför finns det skäl att även från riksdagens sida prioritera denna fråga. Nu låter vi egentligen utvecklingen bara ha sin gång, fastän vi vet att den i vissa hänseenden går i felaktig riktning.

Nu görs en utvärdering av ÄDEL-reformen. Men ni tar inte de oroande tendenser som finns på allvar. Hade ni gjort det, hade ni tillstyrkt den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 7 MY PERSSON (m) replik:

Fru talman! Vi är tydligtvis helt överens om vikten av den kommunala självstyrelsen. I förlängningen av den kommunala självstyrelsen ligger för mig – och jag tror att jag kan göra mig till tolk för majoriteten – att den som ges ett uppdrag också skall ges möjlighet att handha uppdraget på rätt sätt och att den personen eller gruppen får ett förtroende. När vi i riksdagen har gett kommunerna uppdraget att själva ta hand om ekonomin och hur resurserna skall fördelas – vi har talat om pengapåsen, som genom ÄDEL-reformen har överlåtit till kommunerna – måste också i detta ligga att vi ger kommunerna ett förtroende. Vi skall säga att vi tror att de kan klara detta. Visar det sig att det är fel, måste vi givetvis göra något åt det.

Jag är helt överens om att vi noga måste följa utvecklingen i denna analys. Men vi har ändå bäddat bra för oss. Socialstyrelsen är näst intill regeringens förlängda arm. Jan Andersson tog själv upp i sitt anförande hur Socialstyrelsen skall analysera och utvärdera ÄDEL-reformen. Reformen är omfattande, och egentligen finns alla frågorna där. Men utgångspunkten i utvärderingen skall vara att det skall bli en bra analys. Märker man att det felar någonstans skall man slå larm. Då får regeringen vetskap om detta och kan göra något.

För mig är det absolut viktigaste att man har en god förväntan på människor, grupper, kommuner, kolleger och kommunpolitiker och tror att de utför detta arbete på bästa sätt. Jag är övertygad om, Jan Andersson, att vi är överens. De allra flesta människor, med få undantag, är i grunden goda, gör det bästa de kan och försöker, inte minst i svåra tider, att göra sitt absolut yttersta. Vi har ändå sört för att det skall komma fram en analys. Vi skall få rapporter varje år under en femårsperiod. Jag känner att detta kommer att vara tillfyllest. Annars skulle jag med mitt stora engagemang för de äldre verkligen har slagit bakut.

Talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Anf. 8 ULLA ORRING (fp):

Fru talman! Vi ser dem alla – ute på gator och torg, i affärerna, på apoteken, i bussen, i flygplanet, på sjukhuset, på vårdcentralen och på ålderdomshemmet. Ja, t.o.m. i riksdagen finns vi. Vilka är vi? Jo, vi är de gamla, som med ett sammanfattande begrepp kallas pensionärer.

Många tycker synd om oss. De unga har ibland svårt att förstå oss äldre, och en del vill anlägga en form av förmyndarattityd. Men vi äldre är inte en homogen grupp. Här finns både friska och sjuka, aktiva och passiva. En del har svåra krämpor och behöver vård, medan andra klarar sig bra, motionerar, ställer upp för varandra och lever ett aktivt liv.

Kan man skära alla pensionärer och äldre över en kam? Nej, absolut inte! Precis som människor i medelåldern är vi individer med olika förutsättningar och har valt olika lösningar för ett meningsfullt liv på ålderns höst – ett aktivt åldrande! Åldrandet är ju lika naturligt som födelse- och uppväxttiden!

Pensionsåldern är inte någon biologisk gräns. Ingen av kroppens funktioner börjar försämrans just i den åldern. Av landets befolkning är nära en och en halv miljoner personer över 65 år. Av dessa är ca 90 % både friska och aktiva. Ja, man kan faktiskt tala om en väsentlig förändring i de äldres livssituation och en radikal förbättring i hälsa hos dem som går in i 70-årsåldern enligt undersökningar som bl.a. har gjorts i Göteborg.

Fru talman! Förr innebar ålderdom ofta fattigdom. Gamla och sjuka som inte kunde försörja sig var hänvisade till tiggeri eller till någon form av fattigvård. Gemenskapen inom släkten var den säkraste garantin för ekonomisk trygghet.

Så är det inte i dag – tack och lov! Att t.ex. erhålla sin ålderspension är en grundläggande rättighet. Ca 90 % av oss över 65 år bor i våra hem. I gruppen äldre över 80 år bor ungefär hälften i egen bostad.

Men självklart finns tiotusentals i vårt samhälle som behöver stöd, omsorg och sjukvård på ålderns höst. Det är en rättighet som är värdig ett humanitärt samhälle. Ungefär 92 000 äldre bor eller vårdas i dag i äldreomsorg, gruppboende eller serviceboende. Folkpartiet liberalernas grundinställning är att den vården och omsorgen skall vara av högsta kvalitet. Vi har också länge fört frågan om ett eget rum – för dem som så önskar. Det är ett av de många målen för att uppnå kvalitet i vården.

Den borgerliga regeringen konstaterar – och det har även vi i utskottet instämt i – att målen för och inriktningen av äldreomsorgen bör vara på följande sätt.

Människor skall känna sig trygga på äldre dagar och veta att de får den omsorg de behöver. De skall själva få bestämma över sin livssituation. De skall få behålla sin integritet och valfrihet även när vårdbehoven blir omfattande. De skall t.o.m. ha rätt att välja sin städhjälp.

Ett sådant lyckat projekt finns redovisat i Kommunaktuellt nr 6, som jag tycker att Jan Andersson skall ta del av. Städning med check är Gulli Lindborg mycket nöjd med. Hon prisar den formen av städhjälp.

Utskottet framhåller också att arbetet skall intensifieras för att skapa vär-

Äldreomsorg – inriktning av anslag

diga villkor för de gamla och sjuka. Vi behöver planera för det dagliga omsorgsarbetet. Det behövs fler platser i form av serviceboende, ålderdomshem och inte minst gruppboende för de dementa. Jag instämmer helt i My Perssons anförande när det gäller de åldersdementa. Det är en mycket viktig grupp som vi måste ägna mycket mer omsorg åt.

Dagvård för de äldre betyder mycket för stimulansen, och den är kontaktskapande. Men de avgörande besluten fattas inte i riksdagen, utan ute i kommunerna. Kommunföreträdarna måste se till att prioritera den här vården.

Inget är ju beständigt. Hela tiden måste omsorgen om de äldre, de som behöver vård och omsorg, utvecklas. Den kan knappast kommenderas fram, utan hänger ofta samman med utbildning av vårdpersonal, anhörigkontakter och förståelse ute i samhället för den växande gruppen av äldre. 500 miljoner kronor utbetalades också till kommunerna som stöd till utbildningsinsatser i samband med genomförandet av ÄDEL-reformen.

Den förändring som har skett i och med ändrat huvudmannaskap, dvs. ÄDEL-reformen, har gått mycket snabbt. Allt har inte varit så genomtänkt över hela landet. Det beskrev ju också Jan Andersson i ett riktigt skräckexempel från Helsingborg. Jag kan knappast tro att det är sant. Jag känner inte igen den formen av vård från min egen borgerligt styrda hemkommun i Umeå.

Den hearing som socialutskottet genomförde och som finns refererad i betänkandet gav också en varierad bild av hur äldreomsorgen fungerar och hur den organiseras.

Riksdagen avsatte ju 5,5 miljarder kronor under en femårsperiod i samband med reformen. En miljard var avsedd speciellt för ombyggnad av sjukhem samt nybyggnad av äldreboenden. Två miljarder avsattes för gruppboenden för åldersdementa osv. Under 1992 beviljades stimulansbidrag till ofrentliga och privata projekt som omfattar ca 6 700 boendeenheter.

Av den socialdemokratiska reservationen framgår att man oroas över förväntade besparingar inom äldreomsorgen. Det är självklart att i det ekonomiska läge som vi befinner oss i granskas och bantas det mesta av den skattefinansierade verksamheten i syfte att få pengarna att räcka till åt så många som möjligt och till de bästa ändamålen. Min förhoppning är dock att kommunföreträdarna ute i landet prioriterar omsorgen om de äldre. Från mitt eget län har jag erfarenhet av att så är fallet. Jag är ganska väl underkunnig om hur det fungerar där.

Men många kommuner redovisar även att man tjänat på ÄDEL-reformen. Man går t.o.m. med vinst. I en artikel i Kommunförbundets tidskrift redovisas att i Malmöhus län gav skatteväxlingen ett överskott på 58 miljoner kronor. Min förhoppning är att den vinsten reserveras för kommande satsningar på äldreomsorgen och inte används till annat än det den var avsedd för, nämligen till de äldres omvårdnad.

Socialdemokraterna vill se en analys av utvecklingen inom äldreomsorgen. Jag kan, på samma sätt som My Persson, konstatera att det arbetet pågår i och med att Socialstyrelsen har i uppdrag att under fem år följa upp ÄDEL-reformen. Det skall ske med en bred ansats och med en allsidig analys av reformens olika aspekter.

Socialstyrelsen skall också tillsammans med Boverket följa gruppboendet

och byggandet av gruppboendestäder. Ett bidrag på 500 000 kronor per gruppboendeenhet kommer bl.a. att ställas till förfogande under budgetåret.

Jag måste konstatera att regeringen och utskottets majoritet verkligen menar allvar med arbetet att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka.

Om det finns behov av ett högkostnadsskydd vill Socialdemokraterna att det skall komma ett förslag om detta. Både Socialstyrelsen och Riksrevisionsverket har till uppgift att följa utvecklingen av avgifterna och deras effekter. Om alarmerande uppgifter kommer fram torde en regering som vill skapa värdiga villkor för de äldre lyssna på dessa med största allvar och lägga fram förslag därom. Det behövs inget tillkännagivande i den frågan. Därmed har jag också svarat på Jan Karlssons påstående att arbete pågår i departementet. Det är självklart att ett sådant arbete ständigt följs upp.

Regeringen har ju också lagt fram förslag för att förbättra de sämst ställda pensionärernas ekonomiska situation och därmed öka KBT. I dag är det endast 1 % av landets pensionärer som behöver det extra stöd som ges genom SKBT. Det garanterar pensionärer en levnadsnivå som ligger på lägst socialbidragsnormen.

Nej, Jan Karlsson, vi prutar inte på valfriheten. Valfrihet att välja måste alltid vara ledstjärnan, även för oss äldre, likaväl som omsorgen om de svaga i vårt samhälle.

Till sist, fru talman: ett samhälle som huvudsakligen ser de äldre som ett kostnadsproblem vore ett inhumant samhälle. Vi måste inse att varje pensionär är en människa, en individ olik alla andra, som också bidrar till en mänsklig utveckling i vårt samhälle. Därmed yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande nr 16 och avslag på reservationen.

Anf. 9 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Ulla Orring och jag är överens om ÄDEL-reformen. Det var vi socialdemokrater och folktoparter som för något år sedan genomdrev den och det ekonomiska tillskott som den innebar. Vi är också överens om målen för äldreomsorgspolitik. Det är inte svårt att vara det.

Men frågan är om Ulla Orring verkligen anser att dessa mål uppfylls ute i den verklighet som råder för tillfället. I så fall måste jag påstå att Ulla Orring har dålig kontakt med verkligheten. Jag påstår inte att det är lika illa överallt i landet eller att det skulle vara en katastrofal situation. Jag har sagt att det finns ett antal oroande tendenser.

Jag tycker faktiskt att det är vår uppgift här i riksdagen, när vi uppställer mål för verksamheten, att följa upp dessa mål, göra en analys av dem och eventuellt föreslå åtgärder för att kunna uppfylla målen. Det ligger inte något annat i den socialdemokratiska reservationen. Det är precis det vi menar.

Låt mig vara tydlig när det gäller frågan om högkostnadsskyddet. Det var i december månad vi lade fram ett förslag om ett högkostnadsskydd. Vi ville att det skulle utarbetas ett nytt förslag. För 14 dagar sedan sade den sakkunniga i ett departement att ett sådant arbete pågår. Det har ju inte hänt något i sak under den här perioden, såvitt jag förstår. Innebär det att ni har anslutit er till det vi ville eller vad innebär det, Ulla Orring? Det är den frågan jag ställer.

Sedan vill jag till slut, med tanke på Folkpartiets ledande man i Helsing-

borg, ställa den fråga jag ställde i mitt inledningsanförande. Tycker Ulla Orring att man kan likna frågan om äldreomsorgen och äldre vården vid en tvättmedelsmarknad? Är det samma mekanismer som skall råda, där man har en check i handen och ger sig ut på marknaden för att hitta det man vill ha? Är det den äldreomsorgen som Ulla Orring och hennes parti förespråkar inför framtiden? Då är vi inte överens.

Anf. 10 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Jan Karlsson upprepar den fråga som jag har svarat på i mitt anförande. Jag uttryckte ganska klart de mål och den inriktning vi har då det gäller äldreomsorgen. Människor skall på äldre dagar kunna känna sig trygga och veta att de får den omsorg de behöver. De skall själva få bestämma över sin livssituation och få behålla integritet och valfrihet. Det är den målsättning som utskottet och regeringen står bakom.

Sedan vet Jan Karlsson lika väl som jag att politiken i stor utsträckning formas ute i kommunerna av kommunföreträdarna. Jag känner absolut inte igen den beskrivning från Helsingborg som Jan Karlsson hänvisade till. Om Folkpartiets ledande man uttrycker sig på detta sätt, vilket jag inte känner till, tycker jag att Jan Karlsson skall föra den polemiken med honom och inte via riksdagen och mig. Jag har uttalat den målsättning vi i dag har i utskottet och som framgår av utskottets betänkande och av propositionen.

Jag är också mycket medveten om att förändringen av huvudmannaskapet skedde mycket snabbt och att det lett till problem. Men den kunskap jag har från mitt hemlän är att det inte är förändringen som har orsakat problemen, utan det är i så fall andra saker. Det beror inte på ÄDEL-reformen.

Ett samhälle är självfallet alltid i förändring. Det finns gamla människor som har behov av en omedelbar hjälp. Det finns situationer när den hjälpen inte kan åstadkommas på direkten. Dessa frågor skall ställas till kommunföreträdarna. Det är med dem man skall föra debatten, och då skall man påtala problemen. Jag tror inte att någon människa är så ondsint att hon inte vill prioritera vården för just de äldre.

Slutligen till frågan om högkostnadsskyddet. Redan nu granskas hur högkostnadsskyddet fungerar. Jag sade i mitt inledningsanförande, att om det kommer alarmerade uppgifter, lägger regeringen säkert fram något slags förslag. Jag kan i dag inte säga i vilken riktning det kommer att gå.

Anf. 11 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill först påpeka att jag heter Jan Andersson.

Jag var ganska tydlig, Ulla Orring, när jag sade att vi är överens om målen. Det är inte målen som saknas. Frågan är huruvida målen uppfylls i den verklighet som finns i Sverige i dag. Det finns oroande tendenser. Jag sade heller inte att dessa oroande tendenser beror på huvudmannaskapsreformen. Jag var mycket tydlig, och jag sade att ÄDEL är en bra reform. Jag sade t.o.m. att den är en förutsättning för att vi skall kunna klara av äldreomsorgen under 90-talet. Frågan är om det är en tillräcklig förutsättning.

Med tanke på det som händer ute i samhället borde vi skaffa oss en mer samlad bild än vad utvärderingen av ÄDEL kommer att ge. Utvärderingen av ÄDEL är bra. Den kommer dessutom att pågå under lång tid. De föränd-

ringar som jag talar om sker i mycket snabb takt. Det riksdagen skulle behöva är en snabbanalys av det som händer. Vad betyder nedskärningarna egentligen samhällsekonomiskt? Det är något som vi socialdemokrater berört i vår ekonomiska motion. Vad vinner vi egentligen rent samhällsekonomiskt på att dra in medel från kommuner och landsting? Vinner vi någonting över huvud taget? I vilken grad förstör vi verksamheter av typen äldreomsorg?

Jag tycker att detta är allvarliga frågor. Det är angelägna frågor som vi tar oss an. Om målen och om ÄDEL är vi överens. Därom behöver vi inte tvista.

Anf. 12 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Jag skall svara Jan Karlsson och ingen annan än Jan Karlsson.

Jag tycker att Jan Karlsson upprepar samma fråga utan att komma med några nya argument. Hur skall vi klara äldreomsorgen? Det pågår ständigt en process. Det är ett samarbete som pågår mellan riksdag, kommuner och landsting. Det sker också ett samarbete med anhöriga och frivilliga organisationer. Detta kan inte en enda person klara av. Här måste vi ha ett samarbete över alla gränser.

Har vi samma målsättning, nämligen att vi skall klara av omsorgen för de äldre, tror jag att vi kommer att lyckas. Vi har också inställningen att denna vård skall prioriteras. I ett humant samhälle tar man hand om sina äldre. Då känner också de äldre den trygghet som de så väl behöver. Jag tror inte att de skräckvisioner som Jan Karlsson här har målat upp är en realitet. Att det finns enstaka fall är jag övertygad om. Så är det i vårt samhälle. Men på det stora hela taget tar den personal och de anhöriga som är involverade i omsorgen av de äldre ett mycket stort ansvar för att hantera dessa frågor på bästa sätt.

Hur skall vi skaffa oss en bättre bild av läget? Socialstyrelsen följer upp omsorgen om de äldre. Också Boverket följer upp läget beträffande bostäder och annat. Allteftersom skapas det en bild. Är det någonting som vi behöver rätta till kommer förmodligen regeringen att göra det mycket snabbt.

Vi lever i en ekonomisk situation, Jan Karlsson, som inte är den allra bästa. Den debatten tänker jag inte föra här och nu. Det kan vi göra i ett annat sammanhang.

Talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! I den allmänna debatten, och då inte minst i ekonomiskt besvärliga tider, hörs det ganska ofta kategoriska påståenden. Man säger att just den eller den gruppen har det svårast. Med den grova gruppindelning som sker – vi talar om äldre, barnfamiljer och invandrare – kan denna typ av resonemang aldrig bli rättvisande.

Inte heller är det särskilt meningsfullt att ställa olika grupper mot varandra. Socialpolitikens uppgift måste nu och framöver vara att värna om dem som har störst behov av samhällets stöd alldeles oavsett vilken kategori

som de tillhör. Behoven finns där, ofta synliga, men många gånger tämligen fördolda.

Det är mot den bakgrunden som jag är beredd att påstå att det bland den stora gruppen äldre finns många som vi måste ägna särskilt intresse. Det är där man finner dem som inte är vana att kräva uppmärksamhet – kanske My Perssons lilla kvinna på Västkusten. Det är där man hittar människor som blivit ensamma, som är otrygga och som blivit ganska bortglömda.

I budgetpropositionen står att målet för äldreomsorgen är att människor på äldre dagar skall kunna känna sig trygga och veta att de får den omsorg de behöver. De skall själva få bestämma över sin livssituation och få behålla sin integritet och sin valfrihet också när vårdbehovet blir omfattande.

Tänk så rätt det låter! Så enkelt och självklart, och ändå kan det vara så svårt. Det gäller inte minst i storstäder, där det sociala nätverket oftast är sämre än på mindre orter.

Det talas i betänkandet om en ombudsman för äldre. Jag kan i och för sig sympatisera med den tanken. Det behövs, som utskottet säger, företrädare för äldres intressen.

Jag tror snarare att det skulle behövas ett helt nätverk av ombudsmän som uppmärksammar behoven och som bara genom att de finns till kan vara till stor hjälp. Kanske kan de t.o.m. förhindra att en del behov uppstår. Pensionärsorganisationerna har naturligtvis en viktig funktion, men det har också Röda korset och andra frivilligorganisationer.

På flera ställen har man försökt att bygga upp väntjänstverksamhet och liknande. Ibland har det fungerat ganska bra under ganska lång tid. Men ofta har verksamheten tämligen snabbt runnit ut i sanden. Det som jag har märkt är att man säger sig sakna något slags auktorisation för sin verksamhet, ett offentligt organ som står bakom, någonstans dit man kan hänvisa. Kanske vill man ha en koppling till socialtjänsten eller liknande.

Jag har läst den socialdemokratiska motionen med Bo Holmberg som förste undertecknare. Det finns mycket i den som jag sympatiserar med. I den sägs det att det finns en övertro på organisationsförändringars positiva effekter och att det finns en stor trendmässighet i förändringarna. Ja, visst är det så. Men det är ingen ny företeelse. Även om ÄDEL-reformen har haft positiva effekter fanns det en övertro på vad den skulle kunna åstadkomma. Samma sak är det i dag – kanske är det ännu tydligare. Det flödar av innovationer på organisationsområdet. Det talas om köp-, sälj- och utförarnämnder och allt vad det är.

Nog ser jag en risk för att det utvecklas en ny byråkrati på bekostnad av verksamheten för de äldre, i det här fallet.

Den här trendmässigheten förekommer ju inte bara hos vissa partier. Inget parti går fritt. Även Socialdemokraterna har fallit offer för trendmässiga svängningar, inte minst under den tid då Socialdemokraterna har haft en majoritet.

Det är inte så, Jan Andersson, att Socialdemokraterna har monopol på att känna ansvar för äldreomsorgen och för vården. Jag vågar påstå att det finns ett minst lika stort engagemang i mitt parti. Det kommer mycket tydligt till uttryck på kommunnivå. Jag törs också hävda att det där finns en större motståndskraft mot dessa våldsamma trendmässiga pendelslag.

När vi nu har fått ett ökat effektivitetstänkande och en större mångfald i utbudet på vårdområdet, och offentlig och privat verksamhet kan komplettera varandra, är det viktigt att vi tar till vara fördelarna på ett sätt som gör att en hög kvalitet bevaras.

Allt det som jag har pratat om handlar om kommunal verksamhet, men självfallet är de beslut som vi fattar här i riksdagen, de signaler som vi ger och uppföljningen av våra beslut av stor vikt.

Jag vill återkomma till ÄDEL-reformen. Det som har varit övervägande positivt med den är det samlade ansvaret för boendet. Men ett problem i sammanhanget är dock att man inte har hunnit med att bygga ut de särskilda boendeformerna så snabbt som hade varit önskvärt för att man skulle kunna påstå att man ger patienterna, som tas hem från sjukhusen, en bra boendekvalitet.

Det finns flera orsaker till att det har blivit så här. En orsak som jag vill peka på är den stelbenthet som alltför ofta visas från statliga myndigheters håll. Jag kan bl.a. nämna vissa länsbostadsnämnder, när det har gällt tillståndsgivning för statligt bostadsstöd. Det har varit ett krånglande som har rimmat mycket illa med de beslut som vi har fattat i riksdagen – dessutom med stor majoritet.

Fr.o.m. 1993 gäller helt nya och förenklade regler. Nu skall statliga bostadssubventioner utgå om grundläggande krav i plan- och bygglagen är uppfyllda. Utskottet säger att det är angeläget att de nya bestämmelserna och tolkningen av dessa inte leder till att byggandet av särskilda boendeformer för äldre försvåras.

Jag skulle vilja uttrycka det ännu tydligare: jag hoppas verkligen att de nya reglerna väsentligt underlättar utbyggnaden av äldreboendet.

Det finns en annan del av ÄDEL-reformen, och det är det vårdmässiga innehållet. Inte minst vid den stora hearing som vi hade om reformen, som Jan Andersson delvis har refererat till, kom det fram att den medicinska kompetensen i äldreboenden har minskat.

Det menar vi i Centern är ett mycket allvarligt observandum. Det får naturligtvis inte bli så att man förringar sjukdomssymtom hos äldre, att man kanske misstar sig på arten av symtomen och tror att de är uttryck för ett normalt åldrande osv. Det är en oerhört viktig uppgift för Socialstyrelsen att se till att så inte blir fallet. Samma sak gäller rehabiliteringsinsatserna, som vi i Centern har tagit upp i en motion. Socialstyrelsen har redan konstaterat att man har sett tecken på en försämring i det här avseendet.

Utskottet har sagt att man utgår från att Socialstyrelsen i sina kontakter med kommunförbunden föreslår de insatser som kan behöva vidtas.

Fru talman! Jag skulle bara vilja nämna några ord om äldreboenden för invandrare. Det är en fråga som har tagits upp i ett par motioner som har behandlats i det här betänkandet, bl.a. en från Centerpartiet. Vi har behandlat motioner under flera år om detta. Det är ju oerhört viktigt att vi vet att det kommer att skapas problem framöver om vi inte tar till oss dessa signaler om att det för närvarande inte står bra till.

Socialstyrelsen har kartlagt behoven. Man har också riktat information särskilt till invandrargrupper. Jag tror att det är viktigt att det här arbetet

vidareutvecklas, annars kommer kommunerna att inom en tämligen snar framtid stå inför problem som kanske är omöjliga att lösa på ett bra sätt.

Fru talman! 1993 är ju utnämnt till att vara det europeiska äldreåret. Jag hoppas att detta äldreår för svenskt vidkommande skall leda till att vi får nya idéer om hur äldreomsorgen skall utvecklas, att vi verkligen intresserar oss för de enskilda människornas problem. Det gäller även de tysta människorna, som inte gör så stort väsen av sig. Med andra ord hoppas jag att äldrefrågorna i det här sammanhanget skall kunna få det lyft som de verkligen förtjänar. Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet.

Anf. 14 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tänker inte gå i polemik med Rosa Östh. I nästan allt delar jag den syn som hon ger uttryck för. Socialdemokraterna har inte något monopol på omtanke och prioritering av äldreomsorgen. Jag är fullt medveten om det. Ute i kommuner och landsting prioriterar ofta Socialdemokraterna och mittenpartierna just äldreomsorgen.

Däremot är jag kritisk mot den brist på ödmjukhet som bl.a. fanns i regeringsförklaringen och ibland finns hos regeringsmedlemmarna. Man använder ordet valfrihetsrevolution. Det är ju inte ett ord som präglas av någon ödmjukhet, och det speglar faktiskt inte den verklighet som råder. Det är detta som jag har vänt mig emot.

Jag håller också med om detta med trendmässigheten i organisationsförändringar och annat. Det står också i vår motion. Vad gäller detta har alla skäl att vara självkritiska, även vi socialdemokrater, med tanke på den utveckling som har varit.

Därmed menar jag inte att organisationsförändringar inte är av intresse. Jag tror att de kan vara bra. Jag tycker t.ex. att ÅDEL-reformen är bra. Men man skall inte ha någon övertro på organisationsförändringar.

Till sist vill jag tala om detta med invandrarnas situation inom äldreomsorgen. Vi har ju behandlat detta. Vi hade med det i vår partimotion, och det finns enskilda socialdemokratiska motioner som tar upp den här mycket viktiga problematiken. Att vi inte biföll motionerna har inte med sakinnehållet att göra – i utskottet är man ju överens vad gäller motionerna –, utan med att vi vill avvakta det arbete som pågår.

Här måste det skyndsamt göras något av Socialstyrelsen men också av kommuner och landsting för att frågan skall kunna lösas på bästa möjliga sätt. Det pågår ett arbete. Framtiden får utvisa om det räcker.

Anf. 15 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Jan Andersson har hakat upp sig på vissa uttryck i regeringsförklaringen, såsom valfrihetsrevolution m.m. Valfrihet, i dess egentliga betydelse, innebär något mycket positivt för den enskilde. I mitt anförande har jag försökt säga att det gäller att hantera de här nya möjligheterna som syftar till valfrihet på ett sådant sätt att det verkligen kommer att handla om det. Det får naturligtvis inte bli så att valfrihet för den ene sker på den andres bekostnad. Det är viktigt att man hanterar detta på ett sätt som står i samklang med det ansvar man har i kommunerna. Jag har för min del inga be-

tänkligheter alls när det gäller tilltron till mina egna företrädare på kommunal nivå.

Det finns naturligtvis exempel på fall där organisationsförändringar är nödvändiga. Jag trodde dock att vi var överens om att det är viktigt att tron på organisationsförändringar – vilket också sägs i den socialdemokratiska motionen – aldrig får ta över intresset för att tillgodose innehållet i verksamheten. Man har tyvärr ganska ofta sett exempel på sådant. Jag tror att Jan Andersson känner till att vi även har erfarit det många gånger ifrån vår utskottshorisont.

Anf. 16 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi är tydligen överens om att organisationsförändringar behövs, men att vi inte skall ha någon övertro på dem.

Detta får inte uppfattas som att jag skulle vara emot valfrihet. Det har jag inte sagt. Det är naturligtvis viktigt att den enskilde får välja mellan olika saker. Jag gav ett exempel på vad Gunbritt Mårtensson, socialdemokratisk kommunalpolitiker, hade sagt på hearingen.

Ordet revolution är dock ganska starkt. Om man beskriver verkligheten som en valfrihetsrevolution beskriver man den fel, och det är detta jag vänder mig emot. Det är min alldeles bestämda uppfattning att det inte har skett någon valfrihetsrevolution i Sverige sedan den borgerliga regeringen tillträdde. Jag tror inte att någon med något uns av sanning kan påstå det.

Anf. 17 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Visst finns det många exempel på att valfriheten har ökat. Jag har själv erfarit att det tidigare fanns ett ganska kompakt motstånd, inte minst ifrån socialdemokratiskt håll, när det gällde att stimulera privata alternativ som kan bli en viktig komplettering av verksamheten. Man var helt fixerad vid att allting skulle ske i kommunal regi. Det medförde att man körde fast i de invanda spåren, och det var svårt att få ett nytänkande, ett ökat effektivitetstänkande.

Slutligen vill jag bara kommentera det som Jan Andersson har gjort så stor affär av här, nämligen att man skall göra ett tillkännagivande och en analys av den utveckling som sker. Jag menar att ansvaret för utvecklingen inte bara kan hänga på den socialdemokratiska reservationen. Jag förutsätter att den undersökning och uppföljning som Socialstyrelsen kontinuerligt skall göra med anledning av ÄDEL-reformen måste ge sådana signaler som kan komma fram som en bieffekt av den här utredningen. Det vore mycket konstigt om man skulle kunna undvika att se brister som har uppkommit av andra skäl och som inte har samband med ÄDEL-reformen.

Anf. 18 PONTUS WIKLUND (kds):

Fru talman! Den offentliga utfrågning som socialutskottet anordnade den 20 oktober 1992 om framtidens äldrevård var värdefull, ärlig och realistisk. Tyvärr misstänker jag att den inte har nått ut till alla som borde ha varit med som lyssnare, bl.a. de ansvariga i kommunerna. Kommunerna har ju fått och åtagit sig, helt frivilligt, ett mycket stort ansvar i och med ÄDEL-reformen. En hel del är positivt med ÄDEL-reformen.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Äldreomsorg – in-
riktning av anslag*

Vid utfrågningen kom emellertid bl.a. följande fram: Sjukdomar spelar ofta större roll för de äldre än åldrandet och boendet. På många håll är den medicinska kompetensen och sjukvårdsresurserna bristande när det gäller de äldre, och det har accentuerats med ÄDEL-reformen. Kommunernas personal vet inte i samma utsträckning som landstingspersonalen vad som kan göras medicinskt eller sjukvårdsmässigt för de gamla. De slår inte larm i samma utsträckning när den gamle blir sämre eller sjuk. Man ser inte vem som är frisk och vem som är sjuk på samma sätt som landstingspersonal som är tränad. Vi fick också höra att många äldre som bor ensamma har det svårt och lider av ångest, otrygghet och närings- och vätskebrist, sådant som nattpatruller inte kan hjälpa till med. Det sades också att äldreomsorgen och äldreomsjukvården behöver mera resurser.

I vårt parti har vi engagerat oss på olika sätt i dessa frågor. Den offentliga ekonomins och därav följande tvingande krav på nedskärningar av utgifterna har varit en starkt bidragande orsak till att framgångarna inte har varit sådana som vi och många andra har hoppats på. Effektiviseringar, som på många håll givetvis varit motiverade och angelägna, har inte räckt till för att möta behoven av äldreomsorg och äldreomsjukvård.

I det nu aktuella betänkandet SoU16 hänvisas på flera ställen till Socialstyrelsens utvärdering av ÄDEL-reformen. Den är ambitiös och angelägen. Men i den första redovisningen som kom i höstas kunde det egentligen, på grund av den korta observationstiden, bara konstateras att ett stort antal äldre har flyttats från landstingens sängar till kommunernas sängar, och det vet vi ju. Vi fick också se att pengar har en mycket stark förmåga att styra även i vården.

Ett mycket oroande faktum är att kommunerna inte tycks ha använt alla pengar, som de har fått från landstingen och staten för att klara ÄDEL-reformen, till de äldre och sjuka som de har ansvar för. Enligt vad vissa preliminära undersökningar antyder har kanske bara 70 % av pengarna använts till detta ändamål. Här finns det all anledning för Socialstyrelsen att prioritera den delen av utvärderingen. Man behöver bl.a. fråga sig hur många äldre som bor ensamma, men som skulle ha det mycket bättre om de bodde nära andra med dygnet-runt-trygghet och god tillgång till sjukvårdskompetens och medicinsk kompetens t.ex. på ålderdomshem och sjukhem. Man kan fråga sig hur det är med personaltätheten och hur aktiveringen och rehabiliteringen fungerar. Helst skulle man också behöva ta upp frågan om hur många som egentligen skulle må bättre av att periodvis ligga på sjukhus, av dem som inte får plats där.

Vi kristdemokrater anser att det var fel att starta de stora organisationsförändringarna, inkl. ÄDEL-reformen, inom sjukvården och äldreomsorgen både inom landsting och kommuner utan att ha i praktiken fungerande tillämpbara kvalitetskontrollsystem som klarar av den nya situationen. Ett sådant system finns inte i dag. De gamla kvalitetskontrollerna, som fanns inbyggda i vården, har delvis raserats vid de stora förändringar som är på gång. Vi har tagit upp det i motioner som inte behandlas i det här betänkandet.

Vi anser bl.a. att det bör inrättas ett nationellt forum, en klagomur, dit patienter, anhöriga och personal får vända sig med klagomål när en person inte får tillfredsställande vård till följd av resursbrist. Det finns i dag ingen-

stans där man kan få sådana klagomål objektivt bedömda och registrerade. Det skulle givetvis vara av stort värde för den enskilde som kommit i kläm i vården och som har hamnat utanför den vård han anser sig behöva och önskar. Men sådana analyserade klagomål kunde även vara av värde som underlag när vi skall fördela samhällets resurser. Vi tror att en stor majoritet av svenska folket förordar en omfördelning till större resurser inom sjukvården och omsorgen.

Tre av våra motioner behandlas i betänkandet. I So285 har vi pläderat för regionala äldreombudsmän. De kommer att ha fördelen av bättre lokalkunskap och bättre lokala kontakter men kanske litet mindre central slagstyrka än vad som skulle bli fallet med en äldreombudsman av My Perssons modell. Vårt förslag liknar kanske mer det nätverk av äldreombudsmän som Rosa Östh talade om.

I motion So252 yrkar vi på att det bör inrättas en äldreminister, som bl.a. kunde föra de äldres talan i de övergripande frågor som främst berör dem. Vi har inte tänkt oss en minister med eget departement, utan skriver att uppdraget kan tilläggas en annan ministerbefattning, analogt med exempelvis ungdomsministeruppdraget. Tyvärr har utskottet avstyrkt motionen med den korta motiveringen "statsministern tillsätter statsråd". Det visste vi också, men vi hade hoppats att utskottet skulle uttala sig positivt om motionen, kanske som en hälsning till statsministern.

I motion So483 har vi tagit upp den på många håll otillfredsställande vården av människor i livets slutskede. Förhållandena har blivit sämre i och med ÄDEL-reformen – det finns det många vittnesmål om. Att vara döende är i sig inte längre en självklar indikation för att få ligga på sjukhus, utan många skrivs ut inför den terminala vården.

Det finns numera mycket som kan göras även medicinskt för att lindra såväl smärta som ångest och oro. Vi kom i vårt land i gång sent med mer kvalificerad palliativvård, men kunskapen, resurserna och tillämpningen fanns på många håll, såväl vid akutsjukhusen som inom geriatriken och inte minst vid den sjukhusanslutna hemsjukvården, när ÄDEL-reformen genomfördes. Nu är det färre patienter som får del av sådan kvalificerad vård. Kunskap och resurser saknas på många håll inom kommuner och primärvård, och i praktiken är det, helt enkelt av organisatoriska skäl, ofta mycket svårt att fullt ut ge palliativvård i hemmen.

Hur vården i livets slutskede utformas är ett uttryck för samhällets humanistiska värderingar, dess syn på människovärdet. Utskottet delar vår oro för utvecklingen av den palliativa vården i livets slutskede och anger att det är angeläget att Socialstyrelsen följer utvecklingen. Socialstyrelsen bör enligt vår mening prioritera den delen av kvalitetskontrollen, och vi torde få anledning att återkomma till denna fråga.

Jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande SoU16.

Anf. 19 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Ibland när man lyssnar på kds:are i äldreomsorgsdebatten får man intrycket att de inte sitter med i regeringen och delar ansvaret. Här refererades till ett antal enskilda motioner. Kds har ju faktiskt representanter

med i den sittande regeringen, och är det så att man tycker att de här frågorna är angelägna, har man väl alla möjligheter att påverka utformningen av politiken via sina representanter i regeringen.

Det finns väl inget parti som i valrörelsen så mycket skruvade upp förväntningarna på en förbättring av äldreomsorgen som kds gjorde. Jag vill fråga Pontus Wiklund: Blev det som ni trodde? Blev det bättre när kds fick vara med och ta ansvaret för äldreomsorgen och äldreården? Jag påstod i mitt anförande att det har blivit sämre. Om jag nu har rätt, vilket ansvar tar ni då som politiskt parti, vilka blir konsekvenserna för er del av att ni gick ut med ett budskap och att verkligheten blev någonting helt annat?

Pontus Wiklund tar också upp ÄDEL-reformen. Jag och en del andra talare i debatten har sagt att Socialstyrelsen i sin analys har påpekat att det inom ÄDEL-reformen finns en del som inte har fungerat helt tillfredsställande. Vi har också sagt att det har gått för kort tid för att man skall kunna göra en total utvärdering och avgöra om reformen var jättebra eller jättedålig.

Av Pontus Wiklunds anförande skulle man däremot kunna tro att det mesta har varit dåligt under den tid som nu har utvärderats. Men det är väl ändå inte den bild som Socialstyrelsen ger? Eller har Socialstyrelsen alldeles fel när man säger att det i huvudsak är positiva erfarenheter som har kommit ut av ÄDEL-reformen? Med tanke på Pontus Wiklunds anförande skulle man inte kunna tro att det som Socialstyrelsen säger är riktigt.

Anf. 20 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Fru talman! Kds hade inte möjlighet att delta i utarbetandet av ÄDEL-reformen, Jan Andersson, eftersom vi inte satt i riksdagen då. Vi var emellertid kritiska mot det sätt på vilket reformen genomfördes och även mot dess utformning.

En av våra huvudinvändningar var att man inte i tid kom i gång med ett kvalitetskontrollsystem, som kunde användas för utvärderingar. Socialstyrelsen har, som jag sade, mycket höga ambitioner, men man startade för sent. Man skulle ha startat redan tidigare, så att man hade vetat hur det var och hade kunnat göra jämförelser. Då hade man på ett mycket bättre sätt kunnat se effekterna. Vid den utfrågning jag talade om sade en av de inbjudna forskarna att frågan är om man, när man började så sent med utvärderingen, verkligen kan komma fram till vad som är positivt och vad som är negativt i reformen.

Det finns trots det andra sätt att förstå vad som har hänt. Jag nämnde att det fanns mycket positivt i reformen. Jag menar att vi nu i första hand har ett övergripande ansvar för att fånga upp det som inte är bra och se till att så snabbt som möjligt komma till rätta med detta. Det är av den anledningen som jag i mitt anförande i huvudsak tar upp sådant som inte är bra med reformen. Jag är fullt medveten om att ÄDEL-reformen har haft positiva effekter, men man hinner inte på denna korta tid berätta om allt.

Kds prioriterar inte vården av de äldre, berättade Jan Andersson i sitt anförande. Visst gör vi det. Men i det ekonomiska läge vi nu befinner oss i, och som Socialdemokraterna har ett mycket stort ansvar för, har vi inte kommit så långt som vi hade hoppats. Det nämnde jag också tidigare. Vi visste inte

under valrörelsen hur rutten ekonomin var. Vi visste inte att den höga levnadsnivå som vi levde på var så falsk. Nu försöker vi i regeringen att komma till rätta med detta. Det gör att vi i kds inte kan få det vi i valrörelsen hade hoppats på, men vi prioriterar fortfarande äldrevården, och vi tar ett ansvar.

Jag kan berätta att Kristdemokraterna i landsting och kommuner arbetar envetet med att prioritera just äldrevården och sjukvården. Det betyder mycket hur man arbetar ute i kommuner och landsting. Vi får inte alltid stöd från Socialdemokraterna, eftersom det i Socialdemokraternas tänkande ofta finns kvar en planstyrning. Vi är däremot positiva till effektiviseringar, eftersom sådana är viktiga och är till för de äldres och de sjukas bästa.

Anf. 21 JAN ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill med det bestämdaste avvisa att vi socialdemokrater skulle vara emot effektiviseringar inom äldreomsorgen och äldrevården, om nu någon trodde det. Det är, det har jag påpekat tidigare, självfallet nödvändigt att genomföra effektiviseringar för att skapa utrymme för en bättre vård och omsorg för de äldre.

Jag respekterar att kds var emot ÄDEL-reformen. Det fanns också partier som satt i riksdagen då reformen genomfördes som var negativa till den; det var Folkpartiet och Socialdemokraterna som drev igenom reformen. Jag tycker ändå att vi skall ge en riktig bild av det faktiska utfallet. Det vi vet hittills om utfallet av reformen är förhållandevis positivt. Sedan finns det ett antal områden där utfallet inte har varit lika positivt, och de områdena skall vi naturligtvis uppmärksamma.

Till sist till den springande punkten: Vi var inte helt omedvetna om hurdan den ekonomiska situationen var när ni tog över regeringsansvaret. Det var inte några små ord ni tog i er mun när ni beskrev vad som skulle hända om kds skulle få ansvaret för vården och omsorgen. Det är möjligtvis inte mitt problem – jag tycker att det i mycket större utsträckning är ert problem.

I den verklighet som nu råder, den som kommit att råda efter det att kds faktiskt har fått ta över ansvaret – kds finns med inte bara här i riksdagen utan också i många kommuner och landsting – har de äldre inte fått det bättre, utan sämre. Jag tycker att kds skall lära sig något av det. Kanske borde man försöka vara litet mer varsam med orden och inte ta så stora ord i sin mun när man försöker beskriva en framtidsvision. Det är bra med framtidsvisioner, men det är bättre om det finns en realism i dem. I den meningen har Kristdemokraterna faktiskt inte varit ärliga. Det är väljarna – och egentligen inte jag – som i kommande val får döma och ställa kds till svars för detta. Jag kan bara konstatera att det inte blev som kds förespeglade i valrörelsen.

Anf. 22 PONTUS WIKLUND (kds) replik:

Fru talman! Jag vill bestämt protestera mot att kds skulle ha använt starkare ord i valrörelsen än andra partier. Varje parti har sina områden som man prioriterar i valrörelsen och där man uttrycker förhoppningar om vart man kan nå.

Jag vill påminna om att kds till stor del ligger bakom att vi nu har två stora utredningar på gång som skall kartlägga behoven inom sjukvården. Det är

Prioriteringsutredningen, där en kristdemokrat är ordförande, och Utredningen om sjukvårdens framtida organisation och finansiering.

Vi arbetar där lika envetet med att framhålla sjukvården och äldreomsorgen för prioritering i samhället.

Vi har också nyligen utgivit en sjukvårdspolitisk rapport, där vi har ett förslag om att man så fort som möjligt bör samordna hela välfärden. Därigenom kan prioriteringar inom samhället föras upp på ett för allmänheten och den enskilde relevant plan. Samordningen bör gälla hela välfärdssektorn, som sjukvård, medicinsk rehabilitering, sjukförsäkring och sjukförmåner, arbetsskadeförsäkring, förtidspensionering, bostadssubventioner och alla övriga bidrag till hushåll och organisationer.

Då menar vi att allmänheten också på ett annat sätt kan få en förståelse för hur medlen bör prioriteras.

Vi är övertygade om – vilket också visat sig vid många opinionsundersökningar – att allmänheten då kommer att vilja prioritera över en del av de stora samhällsresurser, som vi trots allt har, till just sjukvården och äldreomsorgen.

Talmannen anmälde att Jan Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 23 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Det föreliggande betänkandet om äldreomsorgen rymmer en hel del intressanta upplysningar. Jag tänker framför allt på dokumentationen av den intressanta hearing som socialutskottet höll här i riksdagen i höstas. Jag som inte var med tidigare i socialutskottet har med intresse tagit del av dessa beskrivningar. Jag är något överraskad över att de inte avsatt mer spår i betänkandets sluttext.

Som flera talare varit inne på, framför allt Jan Andersson, sker i dag nedskärningar i kommunerna vad gäller äldreomsorgen. Bl.a. SKTF har gjort rapporter och visat i exakta tal hur mycket det här gäller. Det är svårt att komma ifrån detta.

Jan Andersson var inne på att det ibland gäller om man önskar få baka en sockerkaka, städa eller gå på promenad. Vad jag känner till på många håll, framför allt i Stockholm, står mycket sällan valet om att få en sockerkaka bakad. Man får i de flesta fall vara mycket nöjd för en städning eller för att få de mest elementära behoven tillgodosedda.

Det pågår en kampanj från Röda korset där man vill värva människor att ställa upp för äldre, att hälsa på och göra just detta som ligger utanför det som hemtjänsten kan avkrävas. Men problemet är ofta att den riktar sig till människor som har lätt att få kontakter, som på ett enkelt sätt kan skaffa sig nya bekanta.

Vi vet att många äldre eller handikappade inte har så lätt för sig. De har kanske svåra problem och kan inte så lätt knyta an till en person från en frivilligorganisation. Det är oerhört väsentligt med samhällets stöd i form av äldreomsorg i både kommuner och landsting. Detta gäller i synnerhet de äldre utan goda kontakter.

Det finns en motion från My Persson om en äldreombudsman. Hon har

också tagit upp frågan här i debatten. Jag tycker att tanken är god och förslaget viktigt att framställa. Men My Persson ingår i ett regeringsparti. Därför undrar jag varför det inte kommer en proposition från regeringen. Har inte My Persson och Moderaterna med sig de andra regeringspartierna? Det skulle vara intressant att få se något konkret förslag på den punkten.

Det skulle också vara intressant att se vad motionerna om äldreomsorg för invandrare leder till. Vi vet att det finns stora behov för vissa invandrargrupper. Framför allt de som kommer från mindre språkområden har svårt att få naturliga kontakter med äldre på de sjukhem och långvårdskliniker där de ligger. Där finns sällan någon mer från samma språkområde.

Jag skulle gärna vilja återknyta till frågan om valfrihet, som Ulla Orring och flera andra varit inne på här. Jag tror inte någon av oss anser att äldre inte skulle få välja och om möjligt själva få bestämma vem som skall komma hem och hjälpa dem med olika personliga sysslor och själva tala om vad de har för olika behov. Men problemet, som jag ser det, är att de äldre som har möjlighet att välja också kan göra det, men de är inte i störst behov av hjälp.

Jag skall gärna kosta på mig att vara personlig. Jag har i min omgivning flera exempel på äldre. Jag tänker på min mamma, som är 83 år gammal. Hon har arbetat hela sitt liv och mår väldigt bra. Hon kan nu på sin ålders höst ägna sig åt att forska i det hon har varit mest intresserad av i hela sitt liv. Hon åker på olika seminarier i Uppsala. Hon lever alltså ett väldigt bra liv, som jag naturligtvis är glad åt.

Hon har flera friska barn som hjälper henne med allt möjligt på hemmaplan. Det gör att hon alltså med glädje kan avstå från hemtjänst och andra insatser från samhället.

Men jag har – liksom säkert många av er andra – också många andra närstående som har en helt annan situation. Jag har i min nära omgivning två äldre kvinnor i ungefär samma ålder som i dag är senildementa. Vilken valfrihet har de? På vilket sätt kan de tala om vilka behov de har? De kan inte uttrycka det. Men det är för dessa människor det är så viktigt att samhället ställer upp.

Då duger det inte att komma med en check med vilken de kan välja vilken städhjälp de vill ha eller inte. För dem är detta ointressant. Det är vi andra, som har intellektet i behåll, som skall se till att den gamla som behöver hjälp med olika sysslor får den, oavsett om det sker med checkar eller inte.

Det exempel Ulla Orring tog upp, som beskrevs i Kommunaktuellt, är naturligtvis bra. Det är ingen som missunnar henne att få sina checkar. Men det är inte den gruppen människor vi talar om i första hand.

I protokollet från hearingen i höstas talas om ÄDEL-reformen. Jag skall inte här upprepa de synpunkter som mitt parti hade. Reformen är genomförd. Det som i dag är angeläget är att det blir så bra som möjligt nu när beslutet är taget. Men vi kan i protokollet se att det finns en hel del problem.

Jag tänker på bl.a. Lars Wernerssons rapport. Han är överläkare i Kalmar och beskriver en hel del problem. Ett yttrande han gjorde som oroar mig mycket gällde en enkät som han hade gjort i samband med ett seminarium. Där tillfrågades kommunalt anställda resp. landstingsanställda inom äldre- vården om de ansåg det vara rätt att ge äldre och svårt sjuka en spruta för att snabbt kunna avsluta livet. Därvid svarade 90 % från den kommunala

sidan att det var fullt okej, medan de från landstingssidan som jobbat länge inom äldreomsorgen till 90 % svarade att man inte skulle göra det.

Jag menar att det uppenbarligen finns stora behov på den kommunala sidan av information som kan öka respekten för de äldre.

Det gavs också andra exempel på de problem som finns i ÄDEL-reformens spår.

Fru talman! Jag skall avsluta med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen. Jag behöver inte upprepa de argument Jan Andersson har framfört. Det är av största vikt att man genomför denna analys av äldreomsorgen. Det överraskar mig att inte majoriteten ställer sig bakom detta.

Vi har på motsvarande sätt nyligen fått en sådan rapportering från Socialstyrelsen vad gäller barnomsorgen och de nedskärningar som på det området sker i kommunerna. Detsamma vore väl angeläget här.

Jag skulle vilja fråga My Persson, som är så angelägen om äldreomsorgen: Varför vill ni från den borgerliga majoriteten inte ha motsvarande analys när det gäller de äldres behov? Varför skall vi enbart ägna oss åt att se på hur ÄDEL-reformen slagit ut? Varför inte se över huvud taget hur äldreomsorgen ser ut i dag, vilka problem som finns och behovet av högkostnadsskydd?

Anf. 24 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Jag tror inte att vi kan säga att tillståndet över hela vårt land är idealt. Det finns stora variationer. Jag pekade på ett exempel på valfrihet – Gulli Lundborg som kunde få privat städcheck i sin kommun Nacka. Det är ett vardagsexempel som visar att man kan ordna på olika sätt och att man kan tillåta de äldre att välja. Gulli Lundborg säger själv: Jag är mycket nöjd med den privata städfirman, som jag nu betalar med den här checken.

Varför har jag tagit upp det här exemplet? Jo, jag har gjort det av den enkla anledningen att det har varit ett överförmynderi gentemot de äldre. Det har inte minst varit dikterat från socialdemokratiskt håll, från sociodemokratiskt styrda kommuner. Man har inte litat på de äldre, och man har inte trott att de har tillräckligt gott omdöme. Men så är inte fallet. Alla äldre är olika.

Eva Zetterberg säger att hon tar upp privata personliga exempel. Det är ju från det privata livet som vi har våra erfarenheter. Min mamma bodde på ett ålderdomshem när hon var 93 år. Under den tiden följde jag väldigt noga hur hon hade det. Jag är mycket glad över att man i min hemkommun Umeå, tack vare ett stimulansbidrag för byggande av gruppboende, ganska nyligen har tagit i bruk ett gruppboende. Det bor nu fem äldre damer där, vilka är något förvirrade, men som har en utomordentligt fin vård. Detta har blivit möjligt genom de stimulansbidrag som möjliggjordes tack vare ÄDEL-reformen.

Det är så här vi skall fortsätta. Vi skall fortsätta att prioritera vården. Vi skall fortsätta att bygga ut, så att de äldres önskemål blir tillfredsställda. Vi skall inte "trycka på" dem några färdiga lösningar, utan det här arbetet skall ske i samarbete med anhöriga, vårdpersonal, frivilliga organisationer och andra. Först då kan vi kanske säga att vi har ett humant och bra samhälle för de äldre.

Anf. 25 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Vi tycks vara helt överens i vad gäller den senare punkten, dvs. att utbyggnaden av äldreomsorgen självfallet måste ske i samförstånd med de äldre själva, med anhöriga och med personal – därom råder inga tvivel.

Ulla Orring tar upp stimulansbidraget för utbyggt gruppboende. Jag har inte haft några som helst invändningar mot det, tvärtom. Det har varit bra. Man kan däremot diskutera om medlen har räckt till, eftersom den verkliga kostnaden för att bygga gruppboendestäder är väsentligt högre. Men det är ett mycket bra boende, som vi ytterligare bör bygga ut.

Jag vill peka på det här med valfrihet. Valfrihet är bra, men vilka är det som kan välja? Gulli Lundborg i Nacka kan välja. Min mamma kan välja. En rad andra äldre kan välja, och jag tycker att de skall få välja. Men jag vill peka på att det finns stora grupper äldre som har väldigt svårt att välja och som inte tar för sig. Vi måste medverka till att framför allt de gruppernas behov blir tillgodosedda. Att komma och sticka en check i handen till en senildement med orden "välj vilken privat städfirma du vill" och kalla det valfrihet, är att tala om valfrihet på ett sätt som är helt ointressant. Vi måste se till att en senildement person som bor i ett gruppboende får sin berättigade hjälp med det som behövs. Det handlar då inte om rätten att välja en privat eller kommunal städfirma.

Anf. 26 ULLA ORRING (fp) replik:

Fru talman! Det är ett konstigt resonemang som Eva Zetterberg hänger sig åt. Om inte alla kan välja, så skall ingen få välja. Om det är ett sådant samhälle som Eva Zetterberg vill bygga upp är jag ytterst förvånad. Jag har levt och verkat i det kommunala politiska arbetet länge, och jag har upplevt den period då vi rev de gamla ålderdomshemmen. Statsbidragsnormerna var sådana att det inte gick att bygga om, därför att det kostade kommunen för mycket. Vad ledde det till? Jo, antalet vårdplatser på ålderdomshem minskade.

Jag förvånar mig mycket över att Eva Zetterberg inte kan acceptera ett så enkelt betalsystem som en check till en städfirma och att hon i sitt anförande raljerar över detta. Exemplet som jag nämnde, från tidningen Kommunaktuellt, talar mycket tydligt om hur man kan organisera servicetjänster runt omkring en människa och hur människan, individen, pensionären kan få tillfälle att välja själv. Ett sådant samhälle vill jag ha, bo och leva i.

Anf. 27 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Valfrihet är bra, Ulla Orring. Valfrihet skall vi ha i vårt samhälle på alla tänkbara områden. Men det som jag vill peka på är att den valfrihet som Ulla Orring så ivrigt pläderar för är möjlig att tillämpa för dem som är vid sina sinnens fulla bruk, för dem som har överblick och kan göra en bedömning av de olika städfirmor som kommunen har. Den människa som är exempelvis senildement har ju väldigt svårt att bedöma om Städfirman Karlsson eller Städfirman Svensson i Nacka bäst tillgodoser hans eller hennes behov. Det som gäller i sådana fall är att kunna garantera att personen i fråga får sin städhjälp. Vi vet att det på många håll i dag har blivit be-

tydligt färre timmar för städning, inköp och utflykter. Sådana saker görs inte i dag i tillräcklig omfattning på många håll i vårt land.

Det är därför som jag, precis som Socialdemokraterna, vill ha den här analysen. Vi är nämligen inte förmögna att se om det här är enstaka exempel på hur illa nedskärningarna slår för de äldre eller om det är en beskrivning på hur dåligt det är över lag. Jag förstår därför inte att Ulla Orring och den borgerliga majoriteten inte vill ha en sådan här analys. Vi skulle därmed klart och tydligt kunna se var problemen finns och om de är enstaka eller om de gäller för hela landet.

Talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 28 MY PERSSON (m) replik:

Fru talman! Tack för stödet i vad gäller äldreombudsman! Det uppskattas. Det är faktiskt så, att jag nog har stöd även från mitt parti. Jag får nog lov att ge en bakgrund till detta.

I dag har vi fyra statliga ombudsmän i vårt land som så att säga omfattar oss alla. Ett förslag är nu framlagt om att inrätta fler statliga ombudsmän. Det finns förslag om en barnombudsman. Jag är egentligen av den principiella uppfattningen att vi bara skall ha fyra statliga ombudsmän. Om vi börjar med att inrätta fler ombudsmän släpper vi loss en lavin av personer som företräder en grupp eller åsikt och som kommer att vilja ha en egen ombudsman. När vi nu här i riksdagen sannolikt, som det har stått i tidningen kommer att besluta om en barnombudsman – hon tycks vara utsedd också – har jag sagt mig att behovet av en äldreombudsman är vida större.

Barnen har i dag en FN-konvention till sitt skydd. De har en egen myndighet under departementet. De har många olika, stora grupper som kämpar och slåss för dem. Det är bra. Jag är också en av dem som slåss för barnens rättigheter. Men dem som Eva Zetterberg och jag och alla andra här i dag har talat för är de mycket gamla, mycket sjuka, som inte kan föra sin egen talan och som verkligen har det svårt. De har inte lika stora och kraftfulla grupper som kämpar för dem.

Med vetskap om hur det fungerar i riksdagen måste man förbereda jorden i tid. Det betyder att jag ser den motion som jag nu väckt som en motion som förhoppningsvis om ett antal år kommer att bära frukt. Motionen om en barnombudsman har ju faktiskt upprepats under några år. Jag tror nog att jag har mitt parti och många andra bakom mig – skam vore det annars, då behovet av en äldreombudsman är otroligt stort.

Jag skall också hastigt kommentera Eva Zetterbergs fråga till mig om en analys. Jag har samma svar att ge henne som jag gav Jan Andersson. När vi nu har givit Socialstyrelsen bemyndigande att under fem år, med rapportering varje år, följa ÄDEL-reformen – som ni kallar den, och det må vara – och det är så många aspekter som skall tas upp, tycker jag att detta kan vara till fyllest i dag. Om rapporteringen visar, om ett eller två år, att det icke är till fyllest får man ompröva detta. Jag har en tillit till Socialstyrelsen och vad deras rapportering kommer att ge oss.

Anf. 29 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Fru talman! Jag skall inte diskutera frågan om analys av äldreomsorgen ytterligare med My Persson. Vi kan ha tillit till Socialstyrelsen, men problemet är att det inte ingår i direktiven att göra en totalanalys av äldreomsorgen. Det är helt uppenbart att direktiven handlar om ÄDEL-reformen. Man kan hoppas att de tar med andra saker i farten, men det är inte syftet med rapporteringen.

När det gäller en äldreombudsman blir jag litet oroad över My Perssons svar, då jag inte kan tolka det på annat sätt än att My Persson anser att barnombudsmannen skall stå tillbaka för en äldreombudsman. Det ser jag som ett oroande tecken. Det är återigen så, som så ofta händer, att man ställer olika grupper som har svårt att föra sin egen talan mot varandra. Barn har inte heller talerätt i vårt samhälle, annat än via vuxna. Därför är det beklagligt om man ställer de två funktionerna mot varandra.

Vi får i så fall diskutera möjligheterna att utöka antalet ombudsmän. Jag tror inte att My Persson har rätt i det hon säger, nämligen att risken finns att behovet av ombudsmän växer lavinartat. Det finns inte så många områden i samhället som behöver en speciell bevakning, utan det skulle mycket väl vara möjligt att komplettera med en äldreombudsman, utan att man för den skull får 20 andra områden på köpet.

Anf. 30 MY PERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte hur mycket Eva Zetterberg och jag har gemensamt, men det tycks vara ytterligare en sak: vi värnar båda två om barn och gamla. Då kommer vi in på det som jag är så oroad över vad gäller ombudsmanfunktionen, som socialministern har talat om här i kammaren, nämligen att solidariteten människor emellan kommer att sättas på prov när det är svåra tider. Det är en aspekt man skall tänka på, när man är i färd med att inrätta ytterligare en statlig ombudsman för en snävare krets än de fyra som redan finns.

Eva Zetterberg säger att det nog inte finns så stora behov för så många grupper, men vi kan väl vara överens om att en grupp som ser en möjlighet kanske anser att behovet är rätt stort. Jag tror därför att många kommer att knacka på dörren och vill ha ombudsmän.

Det handlar givetvis om det som Eva Zetterberg själv säger, dvs. att vi inte får börja slåss grupper emellan. Jag vill ändå påstå att det inte är min mening att vi skall låta äldreombudsmannen komma till på bekostnad av barnombudsmannen – det borde inte vara tvärtom heller. Det lyckliga vore att vi inte införde ytterligare statliga ombudsmän.

Om vi nu kommer att införa barnombudsmannen – vilket jag tror, och vilket säkert är mycket bra för våra barn – behövs definitivt också äldreombudsmannen. Jag tror att han behövs än mer än barnombudsmannen. Det handlar kanske mer om semantik om vi fortsätter det resonemanget. Båda grupperna har givetvis behov, och därför har jag velat lyfta fram äldreombudsmanfunktionen, som jag tycker är mycket viktig.

Anf. 31 JERZY EINHORN (kds):

Fru talman! Jag ville inte förlänga debatten, och därför hade jag inte anmält mig tidigare. Vi är överens om allting i utskottets betänkande. Det som

skiljer är i fråga om riksdagen skall uppdra åt regeringen att göra en analys eller inte.

Jag går upp i debatten eftersom man i anföranden här har alluderat på vad jag tidigare har sagt. Med risk för att upprepa vad andra har sagt – kanske bättre än jag – vill jag säga att jag delar alla talareshar, bl.a. Jan Anderssons, oro för äldreomsorgen. Jag känner särskilt stark oro för framtiden. Antalet äldre kommer att fortsätta att öka fram till år 2020, och frågan är om vi har beredskap för detta.

Jag kan däremot inte hålla med om den mörka bild som tecknas här. Det är mycket som har blivit bättre. Jag har rest mycket i Sverige, ofta med socialutskottet. Jag kan nämna detta med att sjukhem har blivit kommunaliserade. Jag har inte varit medveten om den förbättring som kommer att ske, när sjuksköterskor blir chefer för sjukhemmen. När vi läkare tidigare hade ansvaret där hade vi en tendens att medikalisera de äldres problem, men detta har nu minskat.

Det har blivit bättre genom att kommunerna har fått ökad handlingsfrihet, men mycket mer behöver göras. Vi är överens om detta. Det som kan göras i fortsättningen styrs i viss mån av den medicinska utvecklingen.

Jag är mycket glad att vi i utskottet var eniga om att ta upp den palliativa vården, dvs. vården i livets slutskede. Jag har förmånen att sedan 1986 representera Sverige i en arbetsgrupp med EG där man drar upp riktlinjer för förbättring av vården i livets slutskede. Rehabilitering har varit ett medicinskt försummat område, och det gäller att kunna erbjuda vår befolkning den utveckling som sker där. Vi behöver utveckla stödet åt anhöriga. Vi har inte tillfredsställande metoder för kvalitetsuppföljning och kvalitetskontroll. Det har man knappast i andra länder heller. Det är också ett nytt område.

Frågan är om de problemen bäst kan lösas genom att vi uppdrar åt regeringen att göra en analys av den totala utvecklingen inom äldreomsorgen. Jag måste medge att jag initialt kände sympati för förslaget, men vid närmare eftertanke fann jag att det är Socialstyrelsen som är tillsynsmyndigheten över sjukvården. Jag tror att Socialstyrelsen har de bästa förutsättningarna att inte bara göra en sådan analys, utan att kontinuerligt följa utvecklingen. Vi kan diskutera, inte minst med ledning av den debatt som har förts här, en utvidgning av Socialstyrelsens uppdrag. Det kan vi gott göra, om man upplever att det är för snävt för att man skall kunna göra den analys man behöver. Det räcker inte med en ögonblicksbild, utan det krävs en löpande kvalitetsuppföljning och kvalitetskontroll. Där tror jag att Socialstyrelsen i Sverige i dag, med de ansatser som man gör, har de bästa förutsättningarna att göra det.

Jag känner inte så stor oro för dem som är på institutioner. Jag känner oro för dem som är hemma; vi vet ganska litet om hur det går för dem.

Jag vill vidare anmäla att jag känner stark sympati för förslaget om en ombudsman eller regionala ombudsmän för äldre, eller att man på något annat sätt tillgodoser detta behov. De är lika utsatta och lika hjälplösa som barn, och de har inte sina föräldrar kvar.

Eftersom det inte finns en ungdomsminister i regeringen bör vi kanske inte ha en särskild minister för äldre frågor. Men något av statsråden bör ha med i sitt uppdrag just dessa saker.

Jag tycker att debatten har varit positiv. Det är klart att den ibland tillspe-
sas med synpunkter – vi kan ju vara för eller emot varandras åsikter.

Slutligen yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 32 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Inte heller jag tycker att allting är illa inom äldreomsorgen.
Det finns positiva tendenser också.

Anledningen till att vi socialdemokrater ändå vill ha en analys är det fak-
tum att vi ser ett antal oroande tendenser. Vi vill ha en samlad bild för att
utifrån en sådan vidta de åtgärder som behövs. Det har vi sagt ett antal
gångar.

Personligen tror jag, Jerzy Einhorn, att kds valframgång till icke ringa del
berodde på Jerzy Einhorns insatser i valrörelsen – just med tanke på hans
signaler och på den kunskap han visade i sjukvårdsfrågor och frågor som rör
de äldre. Jag är helt säker på att det bland kds väljare fanns förväntningar.
Man trodde att det här skulle ge resultat i praktiken, dvs. skapa bättre för-
hållanden för de äldre.

Tycker Jerzy Einhorn att nämnda förväntningar har infriats? Om det inte
är så som jag har försökt att beskriva förhållandena, vilka konsekvenser tar
då Jerzy Einhorn politiskt? Jag har lyssnat på Jerzy Einhorn och jag har
också hört Pontus Wiklund i dag säga: Vi har varit med om att tillsätta två
utredningar.

Ja, men för det första skall utredningarna jobba under lång tid, och saker
händer snabbt i verkligheten. För det andra har vi inte en aning om vad ut-
redningarna skall komma fram till. Om alla förslag som vi lägger fram, t.ex.
förslaget om en analys, säger man: Det här förslaget är ganska bra, men vi
kan ändå inte bifalla det.

Vilken trovärdighet skapas därmed hos allmänheten? Det blir ju bara ett
tyckande. De vackra orden kan jag instämma i. Men det är det som i prakti-
ken sker som slutligen räknas.

Det är en något konstig ordning här. Men det är väl upp till kds att ta ställ-
ning. Pontus Wiklund, som inte sitter med i socialutskottet, pläderar ju för
ett antal enskilda motioner som ett enigt socialutskott avstyrkt – alltså bl.a.
Jerzy Einhorn.

Jag måste fråga: Tycker ni i kds att de här motionerna är så bra att de
egentligen borde ha tillstyrkts, eller gäller Jerzy Einhorns ställningstagande
i socialutskottet, – nämligen att det riktiga är att avstyrka motionerna?

Anf. 33 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Tack, Jan Andersson, men jag tror att min betydelse över-
skattas. Det gäller både i det senaste valet och i andra sammanhang.

Jag vill nog understryka att vårt parti har varit med i riksdagen i bara drygt
ett och ett halvt år och att utvecklingen inom äldreomsorgen och sjukvården
faktiskt formas under en väldigt lång tid. Vilka förväntningar kan man ha
när det gäller att åstadkomma stora förändringar, just med tanke på att det
rör sig om ett och ett halvt år? Själv är jag ganska nöjd med det som har hänt
under den här tiden. Vi skall inte förakta riksdagen, som ändå gör ett försök
att ta ett helhetsgrepp om problemen inom sjukvården och omsorgen.

Det talas här om vackra ord. Ja, alla använder vi mycket vackra ord, som inte omedelbart resulterar i ett förverkligande av det som det talas om.

Vidare talar Jan Andersson om motionsbehandlingen. Jag har sagt att jag känner sympati för vissa motioner. Jag lyssnar och jag tar del av det som händer i utskottet. Vi måste bli eniga. Vissa saker är det realistiskt att genomföra i år. Annat kanske kan förverkligas först någon gång i framtiden.

Anf. 34 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Inte heller jag tycker att man skall ha alltför stora förväntningar när det gäller att åstadkomma snabba förändringar på olika samhällsområden. Men det ställer krav på oss politiker. Vi skall inte sträva efter att skapa stora förväntningar. Litet till mans får vi nog ta åt oss i det avseendet och erkänna att vi nog ibland har skapat förväntningar.

Den bild och de förväntningar som kds skapade i valrörelsen när det gäller kraven på en förbättrad äldreomsorg var inte av litet format, menar jag. Med tanke på hur det ser ut i verkligheten – det gäller ekonomiska nedskärningar samt avgiftshöjningar inom både vården och omsorgen – är det nu helt annorlunda jämfört med den framtidsvision som kds skapade i valrörelsen. Jag tycker att ni borde kunna vara så pass ärliga att ni erkänner att det är så.

Sedan några ord om motionsbehandlingen. Jag tyckte att sättet att behandla ärendet i kammaren var mycket konstigt. Det är väl ofta så att vi litet till mans yrkar avslag på ett antal motioner som vi ändå känner viss sympati för. Vi kan ha s.k. positiva skrivningar. Men Pontus Wiklund satt inte med i socialutskottet tidigare. Naturligtvis är han således inte medansvarig för det här betänkandet. Men han har närmast pläderat för de motioner som kds-ledamöter väckt.

Jag vill slutligen bara påpeka att utskottet har varit helt enigt. Jag inkluderar då kds-ledamoten Jerzy Einhorn, som har yrkat avslag på aktuella motioner.

Anf. 35 PONTUS WIKLUND (kds):

Herr talman! Det är helt enkelt så, Jan Andersson, att väckta motioner har medgivits av kds sociala kommitté. Både Jerzy Einhorn och jag sitter med i den kommittén. Anledningen till att jag tog upp de aktuella motionerna var att jag ville visa att droppen urholkar stenen. Jag hade inget yrkande om bifall. Men jag menar att det är frågor som vi återkommer till.

Genom att fler sätter sig in i den här problematiken hoppas jag på en mera positiv inställning till dessa frågor från alla partier.

Anf. 36 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag tycker att vi skall vara litet mer precisa när vi tar stora ord i vår mun. Jag vet faktiskt inte vilka stora förväntningar och vilken bild av stora förändringar som vi, mitt parti eller jag personligen, stod för. Jag minns allt jag sagt, men jag tycker inte att vi, alltså vare sig jag eller mitt parti, har lovat mer än vad vi kunnat hålla.

Sedan till frågan om ekonomiska nedskärningar. Ja, jag beklagar faktiskt, Jan Andersson, att den nuvarande regeringen fortsatte med tidigare rege-

ringars politik med ytterligare indragningar av resurser från landsting och kommuner.

När vi kritiserar varandra för sådana här saker kan vi dock inte vara helt historielösa. De stora neddragningarna gjordes av tidigare regeringar. Det rörde sig om 34 miljarder kronor, eller mera. Men jag vill också peka på en sak som jag är väldigt glad för. Beträffande de krispaket som visserligen drabbat mycket i vårt samhälle gjordes nämligen inga ytterligare neddragningar i landsting och kommuner.

Anf. 37 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Ja, det är sant att det inte var första gången som nedskärningar gjordes i kommuner och landsting. Men faktum är att de nya nedskärningarna lades på tidigare nedskärningar. Nuvarande regering och den riksdagsmajoritet som Jerzy Einhorn tillhör är ändå ansvariga för de ytterligare 7,5 miljarder i nedskärningar som gäller för kommuner och landsting. Det är ert ansvar, och det påverkar dagligen verksamheten i kommuner och landsting bl.a. när det gäller de äldre. Det är alltså fråga om nedskärningar med ytterligare 7,5 miljarder.

Om ni var emot tidigare neddragningar, skulle ni väl inte göra ytterligare en neddragning, Jerzy Einhorn.

Anf. 38 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Jag uppskattar att vi är överens när det gäller detta med "ytterligare" neddragningar, som Jan Andersson säger.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 5 §.)

5 § Alkoholpolitiken

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU17 Alkoholpolitiken.

Anf. 39 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag skall avstå från en längre alkoholpolitisk utläggning med anledning av socialutskottets betänkande om alkoholpolitiken. Den politiken tror jag att många av oss har tagit del av vid flera tillfällen.

I det här sammanhanget vill jag bara framföra att jag naturligtvis starkt beklagar att utskottet har valt att i stort sett inte behandla den motion som Vänsterpartiet har väckt. Motioner har väckts av andra partier också, men man har inte behandlat yrkandena i vår motion på det alkoholpolitiska området.

Jag beklagar att man har hänvisat samtliga våra motionsyrkanden till den utredning som pågår. Jag vet att det är en alkoholpolitisk utredning som har tillsatts med mycket god expertis, men jag anser ändå att man hade kunnat

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Alkoholpolitiken

skicka med en hel del direktiv. Man hade kunnat skicka med en hel del av våra motionskrav.

Det som är väsentligt för Vänsterpartiet, och som vi har uttryckt i den här motionen, är att behålla en restriktiv alkoholpolitik. Där har vi en rad konkreta förslag.

Vi menar att man måste kombinera restriktiv alkoholpolitik med att över huvud taget bidra till att utveckla samhället så att sociala problem, alkoholproblem, m.m. inte uppstår. Men vi tror att det krävs en kombination av goda uppväxtmiljöer, miljöer för ungdomar där det inte förekommer alkohol och restriktiv alkoholpolitik. Det är det som kan ge minskat missbruk och minskat alkoholbruk.

Jag vill också passa på att konstatera att det finns en mycket intressant bilaga till socialutskottets betänkande, från den hearing som ägde rum på det här området i november 1992. Jag vill också påpeka för dem som inte har tagit del av detta att Kjell E Johanssons Alkoholpolitikens ABC därefter har utkommit som specialutgåva. Jag vill hänvisa till den. Där finns en rad olika konkreta förslag, förutom en del som återfinns i vår motion. Jag önskar att så många som möjligt tar del av detta.

När jag nu yrkar bifall till yrkandena i Vänsterpartiets motion vill jag understryka att det hade varit av största vikt att skicka dessa förslag till den alkoholpolitiska kommittén, eftersom vi har en rad yrkanden från exempelvis Ny demokrati som går i totalt annan riktning än vi önskar. De vill bl.a. ta bort det statliga monopolet och göra det möjligt med fri försäljning av alkohol i livsmedelsaffärer. Just därför, herr talman, hade det varit viktigt att skicka med några uppfattningar från utskottet om i vilken riktning alkoholpolitiken skall gå.

Anf. 40 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Av fysiologiska skäl tål kvinnan alkohol sämre än mannen. Alkoholen bryter ner hennes kropp fortare. Hon har inte heller någon tålig alkoholisthustru, som näst intill självutplåning ställer upp för henne. Hon dricker ofta inte bara sönder sig själv, utan också sitt sociala sammanhang. Utförsbacken för kvinnor är brantare än för män. Det gäller både den sociala miljön och fysiska och psykiska skador.

Det manliga alkoholmissbruket är i hög grad präglad av att dricka i sällskap med andra män, även om det också finns dolt missbruk.

Kvinnor med början till alkoholproblem har ofta ett dubbelt konsumtionsmönster. De har dels ett socialt acceptabelt och oproblemiskt drickande, dels ett klart alkoholistiskt drickande i ensamhet utan andras kännedom. Detta dubbla konsumtionsmönster kan, om det fortsätter, på sikt övergå till ett tydligt alkoholistiskt drickande.

En kvinnlig missbrukare är också mer illa sedd än en manlig. Det kan vara en av orsakerna till att det kvinnliga missbruket är mer dolt än det manliga.

Herr talman! Under den senaste tioårsperioden har man genom olika vetenskapliga undersökningar kunnat fastställa flera samband mellan den mängd alkohol en kvinna uppgivit att hon druckit under graviditeten och eventuella skador hos ett nyfött barn. De sambanden kan bl.a. spåras i att barnet har s.k. fetalt alkoholsyndrom, dvs. lägre födelsevikt, mindre födel-

selängd, störningar i det centrala nervsystemet i samband med födelsen och strax efter samt missbildningar av olika slag.

Trots denna kunskap är det sällsynt med särskilda insatser för gravida missbrukande föräldrar. Det förekommer på några enstaka ställen inom mödrahälsovården. Ändå finns det metoder för ett förebyggande och behandlande arbete i alkoholfrågan inom mödra- och barnhälsovården.

Jag tycker att det är dags att generellt ge det viktiga förebyggande arbetet status och politisk sanktion. Mödrahälsovården har möjlighet att uppmärksamma blivande föräldrar på deras alkoholkonsumtion och alkoholvanor. Personalen kan påverka föräldrarna att avstå från alkohol under graviditet och småbarnstid. Det finns utarbetade modeller för hur det kan gå till. Men det gäller att ta tag i de modellerna och ge dem sanktion.

Jag anser att arbetet med alkoholfrågan skall ingå som en naturlig del i mödra- och barnhälsovårdens verksamhet. Här anser jag att socialutskottet mer borde ha understrukit de verksamheternas värde och viktiga funktion när det gäller att just förebygga alkoholskador hos barn och minska alkoholkonsumtionen hos blivande och nyblivna föräldrar. Jag anser att regeringen borde ha fått i uppdrag att genom bl.a. Socialstyrelsen/Folkhälsoinstitutet verka för att de utarbetade metoder som finns verkligen kommer till användning.

Projektet Föräldrar och alkohol, FA-projektet, som Landstingsförbundet drivit i samverkan med Älvsborgs och Jämtlands läns landsting resulterade i att blivande och nyblivna föräldrar minskade sin alkoholkonsumtion påtagligt, eftersom personalens attityder till alkoholfrågan ändrades. En fortbildningsmodell för hälsofrågor utvecklades, en behandlingsplan för gravida missbrukare utarbetades, olika samverkansformer mellan socialtjänsten och mödra- och barnhälsovården utprovades, alkoholmissbrukare spårades och gavs hjälp, alkoholfrågan diskuterades i föräldragrupper inom mödra- och barnhälsovården, förskolan och skolan. Personalen blev mer engagerad och fick en större arbetsmotivation. De missbrukande kvinnor som omfattades av projektet avhöll sig från alkohol och födde friska barn.

Av utredningen Skydd för det väntade barnet, SOU 1987:11, framgår det att antalet alkoholskadade barn minskade betydligt under 80-talet. I mitten av 70-talet bedömdes ungefär 2 promille av alla födda barn ha fetalt alkoholsyndrom, fullständigt eller delvis. Den här siffran minskade på fem år till 0,5 promille. Till detta kan naturligtvis finnas flera förklaringar. En bidragande orsak, säger utredningen, är sannolikt effekter av hälso- och sjukvårdens insatser baserade bl.a. på projektet Föräldrar och alkohol.

FA-projektet behöver lyftas fram igen och få ett starkt genomslag i landet, särskilt som man nu misstänker att de alkoholskadade barnens antal har ökat igen.

Andra projekt inom hälso- och sjukvården, t.ex. Projektet Alkohol, Länssjukvård, Primärvård, ALP-projektet, har visat att många människor inte är medvetna om att deras alkoholkonsumtion legat på en så hög nivå som den egentligen har gjort. De har inte heller förstått att många av de problem som de söker läkare och sjukhusvård för är direkt alkoholrelaterade. Men många som har kommit till insikt om sambandet mellan problem och

alkoholkonsumtion har, med visst stöd, på egen hand kunnat minska sitt alkoholintag och därmed också minska framtida sjukvårdskostnader.

Även om statistik och olika undersökningar visar att en stor del av sjukvårdens verksamhet ägnas åt just alkoholrelaterade sjukdomar har alkoholfrågan och sambandet alkohol och sjukdomar ett litet utrymme inom hälso- och sjukvården inkl. läkarutbildningen. För att bl.a. minska sjukvårdskostnader, dvs. förbättra landets ekonomi, minska mänskligt lidande och okunskap är det viktigt att sjukvårdspersonal, inkl. läkarna, görs medvetna om sambandet mellan alkoholkonsumtion och fysiska och psykiska problem.

Det är viktigt att de använder de kunskaperna i sitt möte med patienterna, så att de frågar patienterna om deras alkoholkonsumtion. På så sätt kan de fästa patientens uppmärksamhet på sambandet mellan alkoholkonsumtion och diagnoser, sjukdomar. Både ur samhällsekonomisk och medmänsklig synpunkt är detta viktigt.

Det finns möjligheter att hjälpa människor som är på väg in i ett eventuellt alkoholberoende. I dagens läge har vi inte råd att undvara de möjligheterna ur vare sig medmänsklig eller ekonomisk synpunkt.

Eftersom det nu finns utprövade modeller för att hjälpa människor med alkoholberoende innan de har fått problem är det hög tid att allvarligt sätta i gång arbetet för att framför allt minska kvinnors destruktiva alkoholdrickande.

Herr talman! Egentligen borde jag yrka bifall till min egen motion, och hela mitt inre gör det också, därför att jag tycker att den är så viktig och även ganska lätt att realisera. Men jag får tills vidare nöja mig med utskottets svar på motionen och hoppas på att Folkhälsoinstitutet och den pågående alkoholkommissionen allvarligt tar tag i framför allt problemet kvinnor och alkohol. Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Anf. 41 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Egentligen skulle vi ha haft en reservation från Ny demokratis sida i detta ärende till förmån för vår motion So292. Men som alla här i kammaren vet drabbades vi av ett avhopp och därför kunde vi inte reservera oss i utskottet. Därför har jag under överläggningen lagt fram ett yrkande som ansluter sig till motion So292.

Jag vill börja med att yrka bifall till det förslag som jag under överläggningen har lagt fram.

Varför tar Ny demokrati upp den här frågan? Jo, vi tror inte på förmynderi för svenska folket när det gäller alkohol. Jag är hundraprocentigt säker på att folket kan klara detta självt utan förmynderi. Jag vill säga till Eva Zetterberg, som tror på restriktiv alkoholpolitik, att det är helt fel.

Man kan bara ta en sådan sak som mörkertalet. Det har ökat från 15 % för fyra fem år sedan till 40 %. Det bevisar klart och tydligt att folket på ren svenska skiter i de här reglerna. 40 % av den totala alkoholkonsumtionen sker utan att Systembolaget är inblandat.

Vi vill också påpeka, att när vi en gång går med i EG, vilket vi hoppas att vi gör ganska snart, kommer det inte att finnas några systembolag eller försäljningsmonopol. De kommer att skrotas. Vi kommer att få fri försäljning. Då gäller det, som vi säger i vår motion, att allmänheten får reda på

vad det handlar om genom massiva upplysningskampanjer och information, framför allt i skolorna.

Hela alkoholpolitiken hänger ihop med vad vi har för beteende i fråga om alkohol, inte med vad vi fattar för beslut i riksdagen eller med att vi skall förmynda hit och dit och ha höga priser. Allting hänger på kunskap.

Vi har yrkat bl.a. på att det statliga försäljningsmonopolet skall upphöra. Vi yrkar på att Systembolaget, så länge det finns, skall hålla öppet på lördagskvällarna. Vi vill sänka åldersgränsen till 18 år. Eftersom man är myndig vid 18 års ålder och kan bli statsminister, bör man kunna klara av dessa frågor också. Vidare har vi yrkat på att man skall starta en kraftig upplysnings- och informationskampanj i skolor, på arbetsplatser osv.

Herr talman! Jag vill avsluta detta korta anförande med att yrka bifall till det yrkande som under överläggningen framställts i anslutning till motion So292 och som har följande lydelse:

att riksdagen med bifall till utskottets hemställan i övrigt

dels bifaller motion 1992/93:So292 yrkandena 2, 3 och 6,

dels hos regeringen begär förslag till lagstiftning i enlighet med vad som anförts i motion 1992/93:So292 yrkandena 1, 7, 8, 9, 10, 11, 12 och 13.

Det sista var väl besvärligt för er på läktaren!

Anf. 42 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Till Peter Kling vill jag säga att vi har restriktiv alkoholpolitik därför att många människor i Sverige har alkoholproblem. Det är ett av våra största sociala och medicinska problem. Vi vet att majoriteten av svenska folket klarar alkoholen bra, men det är av solidaritet och för att minska missbruket som vi behöver ha en restriktiv alkoholpolitik, inte för den stora andel som klarar alkoholen bra.

Det finns klara forskningsrapporter som visar att totalkonsumtionen hör ihop med hur stort missbruket blir. Ökar totalkonsumtionen, så ökar antalet personer som befinner sig i riskzonen och som kan övergå från riskbeteendet till att bli direkt alkoholberoende. Det har ett klart samband. Det är inte för att vara allmänt njugga och förmyndaraktiga som vi är intresserade av att minska, inte öka, tillgängligheten av alkohol.

Jag förstår att det för Ny demokrati är det omvända som gäller. Det är bättre att tillgodose majoritetens behov av snabbtillgänglig alkohol. Det är betydligt viktigare.

Jag vill också kommentera frågan om mörkertal. Vi vet att många människor i Sverige tillverkar sprit själva och inte kommer in i alkoholstatistiken. Men det är inget argument för att man skall ha en mer liberal alkohollagstiftning.

Slutligen frågan om lördagsstängning. När den infördes fick Karin Söder, som fick stå ansvarig för reformen, motta väldigt många människors kritik men också tusentals tackbrev från framför allt kvinnor som var gifta med män med alkoholproblem. Det visar att den lilla åtgärden definitivt hade en positiv verkan när det gäller att minska missbruket. Jag är inte villig att ändra på detta och på nytt få systembutikerna att hålla öppet på lördagar.

Frågan om EG och alkohollagstiftning är, hoppas jag verkligen, ännu inte avgjord.

Anf. 43 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Eva Zetterberg tog upp sambandet mellan alkoholkonsumtion och den restriktiva alkoholpolitik som vi har haft. Det är klart och tydligt att det sambandet inte har någon betydelse, eftersom mörkertalen har ökat så kraftigt. Totalkonsumtionen i Sverige ligger faktiskt högre nu än för fem sex år sedan, om man räknar in mörkertalen. Det betyder att det hela är fullständigt misslyckat – man har inte fått ner totalkonsumtionen.

Vi tror inte från Ny demokratis sida att man kan få ner totalkonsumtionen genom prisregleringar och inlåsnings effekter, utan genom upplysning och information så att vi svenskar ändrar beteendet i fråga om alkohol. Det skall inte vara någon dramatik runt alkohol, utan det skall vara någonting lika valfritt som prinskorv eller falukorv.

Jag skall ge ett exempel. Jag bor på landet. Jag kör på en väg med hastighetsbegränsningen 90 km i timmen. Där jag svänger in på "min väg" till mitt hem är det 70 km i timmen. Den vägen är väldigt krokig. Jag kör genom två gårdar. Jag vet mycket väl att det finns barn och djur på gården. Lika förbaskat kör jag 70 km i timmen därför att det står så på skylten. En av gårdsägarna tyckte att det var för jobbigt och satte upp en skylt: Akta barn. Han bad mig att ta mitt ansvar. Jag tittade på skylten och sade: Hur kan du Peter Kling vara så vansinnigt dum att du har kört 70 km i timmen med vetskap någonsans i bakhuvudet om att du kan köra ihjäl någon?

Det handlar om att ändra beteendet. Nu kör jag 30 km i timmen. Men försök att sätta upp en skylt för svenskarna där det står 30 km i timmen, och de skall säga: Det är inte klokt att ha 30 km i timmen på en så här fin väg.

Det handlar alltså om beteendeändring. Om vi någonsin skall få ner totalkonsumtionen av alkohol, måste vi kunna ändra beteendet hos svenska folket.

Anf. 44 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag skall inte inlåta mig på en diskussion om hur Peter Kling kör, även om det är väldigt frestande. Det tycks också lämna en del övrigt att önska. Jag skall hålla mig till alkoholen.

Jag kan inte ta nydemokraterna på allvar. De bryr sig över huvud taget inte om alkoholproblemen. Det är helt uppenbart att ni är mer intresserade av att värna om individens rätt att köpa hur mycket alkohol som helst och att göra alkoholen hur lättillgänglig som helst än att försöka minska alkoholbruket totalt.

Sverige har satt upp som mål att till år 2000 minska alkoholbruket med 25 %. Ställer Peter Kling och Ny demokrati upp på det, eller anser ni att det bara är ytterligare ett uttryck för förmyndarpolitik? För Vänsterpartiet är det helt klart: Vi missunnar ingen att dricka vin eller alkohol, det är en rättighet som vi har i det här landet. Men vi måste se till att de människor som uppenbart har problem får hjälp. Det gäller alla delar av svenska folket – kvinnor som i större utsträckning blir missbrukare samt familjer som drabbas av alkoholmissbruk. Vi måste ställa upp och genom alkoholpolitiken se

till att minska antalet missbrukare och se till att de som har problem får adekvat stöd. Jag tror inte att det räcker med information och upplysning. Jag betvivlar starkt att nydemokraterna verkligen är intresserade av att ta itu med dessa frågor.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Alkoholpolitiken

Anf. 45 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Jag skall tala om för Eva Zetterberg att vi i allra högsta grad är det. Jag har själv tre småbarn. Jag vill att de skall få växa upp i en miljö där alkoholen inte är det viktigaste utan någonting ganska naturligt. Men jag vill att mina barn skall få, som vi har skrivit i motionen, upplysning och information om vad alkoholen ger för skador och biverkningar. Vi tror nämligen på sikt, att om folk har fått kunskap om alkoholens skador och biverkningar, går konsumtionen ned.

Se t.ex. på vad som hände i Quebec. Där gjorde man exakt så som vi vill. Innan man släppte alkoholen fri inleddes en upplysnings- och informationskampanj. Man ökade antalet försäljningsställen från 700 till nästan 13 000. Där gick totalkonsumtionen ned. Varför? Jo, därför att man informerade människor om hur farlig alkoholen är.

Det går inte med förmynderi och förbudspolitik i det långa loppet. Det handlar om beteende. Jag tror att om man kan ändra beteendet hos folk och folk vet vad det hela innebär, då går konsumtionen ned. Försök inte att komma med förmyndarpolitik, för det fungerar inte i det långa loppet. Vi har svart på vitt: Det är 40 % mörkertal. Totalkonsumtionen i Sverige har gått upp om man räknar in dessa mörkertal.

Förste vice talmannen anmälde att Eva Zetterberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 46 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Eva Zetterberg frågade utskottets talesman varför man avstyrkt samtliga motioner och hänvisat till Alkoholpolitiska kommissionen. Jag vill gärna kommentera detta med några ord.

Alkoholpolitiska kommissionen har fått ett mycket brett uppdrag. Man skall bl.a. utvärdera den hittillsvarande politiken och utifrån denna analys forma förslag till en framtida strategi och göra detta i EG-perspektivet. Detta görs väldigt grannlaga. Kommissionen har bestämt sig för att lägga fram ett särskilt delbetänkande, där man skall beskriva ett antal olika tänkbara scenarion, så att vi får högsta möjliga politiska beredskap inför förhandlingsresultaten på det här området.

Vidare skall kommissionen ägna sig åt de familjesociala konsekvenserna. Vi har begärt från borgerligt håll och fått igenom att man i utredningen skall göra en bred studie av barnens situation i missbrukarfamiljer. Detta är ett gammalt krav som vi har drivit under en följd av år i riksdagen, men den tidigare riksdagsmajoriteten sade konsekvent nej till detta. Nu har vi möjlighet att få en sådan viktig analys genomförd.

Vidare ingår i kommissionens uppdrag att utvärdera alkoholistvården. Nyttan av gällande regler bör bedömas och onödigt krångel undanröjas, sägs i regeringsförklaringen, som ligger till grund för de direktiv som kommisso-

nen har fått. Med andra ord kommer alltså de frågor som har aktualiserats i motionerna att behandlas i Alkoholpolitiska kommissionen.

Jag vill dessutom påpeka att samtliga nuvarande riksdagspartier har representanter i kommissionen. Jag har redan tagit del av mycket som har återfunnits i motionerna.

Till Margareta Viklund vill jag säga att informationen och opinionsbildningen är av avgörande betydelse för att vi skall kunna minska konsumtionen. Jag tycker att många viktiga synpunkter har förts fram.

Folkhälsoinstitutet skall arbeta med dessa olika projekt, och göra avvägningar mellan dem. Ansvar för det ligger just på Folkhälsoinstitutet. Riksdagen skall därför inte ta upp enskilda projekt. Men jag kan understryka vikten av att FA-projektet finns med i den bedömningen.

Slutligen vill jag för Peter Kling påpeka att i de direktiv som regeringen har givit till Alkoholkommissionen sägs följande när det gäller regeringsförklaringens ord om onödigt krångel: "Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att de restriktioner som finns på alkoholområdet måste begränsas till sådana som allmänheten uppfattar som meningsfulla för att inte förtroendet för alkoholpolitikens grunder skall minska." Det skall också bli ett delbetänkande som gäller just lagen om handel med drycker. Det blir med andra ord ett avregleringsbetänkande.

Eftersom Peter Kling är ledamot av Alkoholkommissionen, tycker jag att det är en överlappsgärning att nu begära nya direktiv, eftersom Peter Kling har säte och stämma i utredningen och där kan lägga yrkandena direkt. Man skall ju utnyttja sin möjlighet att som ledamot i en statlig utredning driva sina frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande socialutskottets betänkanden 1992/93:SoU14, SoU16 och SoU17.

Socialutskottets betänkande SoU14

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU16

Mom. 1 (analys av äldreomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 123 för reservationen av Bo Holmberg m.fl.

Mom. 2-13

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU17

Först biträdades det av Peter Kling under överläggningen framställda yrkandet med 25 röster mot 18 för utskottets hemställan med den ändring däri

som föranleddes av bifall till motion So268 av Gudrun Schyman m.fl. i motsvarande del. 239 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 259 röster mot 24 för det av Peter Kling under överläggningen framställda yrkandet.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Straffskolor m.m.

Beslut om samlad votering

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de på föredragningslistan återstående ärendena, justitieutskottets betänkanden JuU16, JuU17, JuU18, JuU19 och JuU20 samt lagutskottets betänkanden LU27, LU29, LU30, LU31, LU32 och LU33, fick avgöras i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

6 § Straffskolor m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU16 Straffskolor m.m. (prop. 1992/93:141).

Anf. 47 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! I betänkandet JuU16 angående straffskolor anser utskottsmajoriteten för sin del att det kan finnas anledning att skärpa straffskalan för ofredande, särskilt med hänsyn till behovet av tillräckliga reaktioner mot brott som begås med politiska eller rasistiska motiv. Däremot anser utskottsmajoriteten inte att det finns behov av en gradindelning med ett särskilt grovt brott, dvs. grovt ofredande.

Justitieministern anför för sin del att staten med kraft måste visa att brott med rasistiska motiv inte kan tillåtas. I regeringens proposition omnämns, precis som det står i Ny demokratis motion, att Sveriges domarförbund anser att det bör finnas en särskild straffskala för grovt brott när det t.ex. är fråga om ett långvarigt och systematiskt trakasserande med politisk bakgrund.

Det är Sveriges domarförbund som anser detta. Sveriges domarförbund måste väl ändå ha alla tänkbara insikter om vad som måste tillföras i lagstiftningen för att stävja brott av det här slaget. Det är märkligt att den nuvarande regeringen och dess justitieminister inte beaktar detta. Tydligen anser man sig kunna göra bättre bedömningar än domarna i detta land. Ur politisk synpunkt borde man väl också följa FN:s konvention, som ju faktiskt uppmanar medlemsländerna till åtgärder mot företeelser med rasistiska förtecken. Jag tycker att det är en flathet att inte åtgärda detta nu. Dessutom tycker jag att det är politiskt hyckleri när man här i denna kammare beskyller Ny demokrati för att underblåsa främlingsfientliga strömningar och rasism. När vi försöker komma till rätta med dessa problem, får vi inget stöd av de andra partierna. Det är mycket märkligt, måste jag säga.

En annan sak som vi har tagit upp i en motion är att vi tycker att det är dags att sätta ned foten och markera att riksdagen inte accepterar vissa former av pornografiska skildringar, såsom fistfucking. Om nu någon till äventyrs inte

vet vad detta är, skall jag försöka beskriva vad denna kränkande handling går ut på. Det är när någon för upp sin knutna hand eller arm i slidan eller ändtarmen på kvinnor med smärtor och vävnadsskador som påföljd. Dessa skildringar av våld och tvång mot kvinnor är en kränkning av dem som är helt oacceptabel. Det finns inga som helst motiv för att sådana skildringar skall finnas till och kunna spridas.

Utskottsmajoriteten, som bl.a. består av sju kvinnor, hänvisar lamt till ett pågående beredningsarbete inom departementet som bör avvaktas och utgår från att berörda myndigheter noga följer utvecklingen på området.

En av dessa myndigheter var Hovrätten för Västra Sverige, som den 13 maj 1991 avslog ett mål som avsåg just fistfucking. Detta har upprört ROKS, dvs. Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige. Det är nämligen på kvinnojourerna som många av dessa utsatta kvinnor hamnar. Hovrättsdomen överklagades inte.

Jag frågar: Vad håller vi på med? Är vi riksdagsledamöter, män och kvinnor, så okänsliga? Ja, det är *ni* tydligen, eftersom de flesta av er kommer att rösta mot vår motion, som går ut på att ge dessa kvinnor stöd och se till att lagstiftningen skärps. Det är inte att undra på att tron på rättssamhället sviktar när den lagstiftande församlingen, dvs. riksdagen, inte tillräckligt markerar att man tar avstånd från dylikt.

Beträffande momentet om en höjning av straffmaximum för brott mot knivförbudslagen, tycker jag att signalen skall vara att man ser allvarligt på den ökning som har skett när det gäller våldshandlingar där kniv har kommit till användning, dvs. att man höjer från nuvarande straffmaximum på sex månaders fängelse till ett år.

Slutligen anser vi inom Ny demokrati att man måste se över domstolarnas användning av straffskalorna. Lagstiftningen och domstolarnas straffmätning måste bli tydligare och komma i bättre överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Det bör ankomma på regeringen att avgöra formerna för denna översyn. Återigen handlar det om tydliga signaler där samhället försöker komma till rätta med denna kris, som många aktade jurister anser vara en större kris än den ekonomiska kris som vi för tillfället upplever. Den kris som har uppstått, där människorna inte har förtroende för rättssamhället, måste lyftas fram till debatt. Den djupgående etiska rättviseproblematiken har man över huvud taget inte diskuterat under de senaste decennierna, vilket har fördjupat krisen. Konsekvenserna av detta upplever vi just nu på alla områden i det s.k. rättssamhället. Dessa konsekvenser är förödande för hela vårt samhälle.

Herr talman! Jag yrkar bifall till våra reservationer till justitieutskottets betänkande 16, beträffande mom. 3 och 13.

I detta anförande instämde John Bouvin, Ian Wachtmeister, Richard Ulfvengren, Christer Windén, Peter Kling, Claus Zaar, Lars Moquist, Max Montalvo och Ulf Eriksson (alla nyd).

Anf. 48 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Minimistrafvet för barnpornografi skall höjas. Det är bra. Men brotten är av en sådan allvarlig art att böter inte bör ingå i straffskalan. Sådana gärningar kan aldrig anses vara försvarliga.

När barnpornografiska alster framställs, begås en brottslig straffbar handling. För att sprida barnpornografiska alster krävs i regel att man först har innehaft dem.

Utskottets resonemang är för mig inte logiskt när man säger att innehav av barnpornografiska alster inte skall vara straffbart. Jag anser att det inte behövs några ytterligare överväganden. Som också påpekas i betänkandet har ett sådant förbud införts i Norge.

Den s.k. dagligvaruporren säljs tillsammans med ost och bröd i matvaruafärer lika naturligt som andra varor. Genom att inte köpa dagligvaruporren, slipper vi naturligtvis se eländet. Men vi slipper inte undan dess konsekvenser.

Även den tillåtna pornografin handlar om makt, våld och kontroll över andra människor. Exempel på bilder på kvinnor i sådana alster kan vara en kvinna som ligger i en spjålsäng med babyhätta och napp och som har en batong i underlivet. Vilka associationer spelar man då på?

I pornografi saknas tvåsamheten, kärleken, erotiken på lika villkor. Det är detta som skiljer den från erotiska alster. Kvinnor framställs som objekt, enbart för att brukas och förbrukas.

I den tillåtna pornografin finns även det som Ny demokrati tar upp i sin motion och som går under namnet fistfucking. Den företeelsen, liksom andra rena tortyrskildringar, framställs i dagligvaruporren som underhållning.

Herr talman! Vi kommer att rösta för Ny demokratis reservation nr 2, och jag yrkar bifall till Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 49 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande nr 16 behandlar straffskolor m.m. Detta "m.m." omfattar mycket varierade rubriker, alltifrån ofredande och egenmäktighet med barn, barnpornografi och häleri till vapenamnesti och knivförbud, för att nämna några områden.

Förslagen, som lagts fram i proposition 1992/93:141, grundar sig också på flera dokument. Propositionen innehåller huvudsakligen förslag om ändrade och i huvudsak skärpta straff för ringa misshandel, olaga hot, ofredande, sexuellt ofredande, egenmäktighet med barn, olovlig kraftavledning, grovt häleri, svindleri, olovligt brukande, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, brott mot griftefrid, barnpornografibrott, falskt larm, övergrepp i rättsak, skyddande av brottsling, främjande av flykt, mutbrott och olaga vapeninnehav.

Lagändringarna kommer att träda i kraft den 1 juli 1993. Undantaget är att man under en tremånadersperiod skall kunna lämna in skjutvapen eller ammunition utan påföljd. Jag vill poängtera vikten av att denna amnesti blir känd av alla dem som nu får tillfälle att göra sig av med vapen utan licens eller att söka sådan.

I propositionen föreslås inga generella förändringar av straffskalorna för någon typ av brott men väl en straffskärpning för ett stort antal brott i de fall det ansetts erforderligt. Utskottet har i första hand sett till behovet av adekvata påföljder med utgångspunkt i bl.a. de olika brottens straffvärde, och utskottet har därför inte haft någon erinran mot regeringens förslag.

Även ett stort antal motioner har behandlats av utskottet.

Herr talman! När det gäller ofredande vill Karl Gustaf Sjödin gå längre än utskottet och införa en särskild straffskala – grovt ofredande. Utskottet ställer sig bakom propositionens förslag om höjning av straffmaximum från sex månaders till ett års fängelse.

Vi tycker att det finns anledning att skärpa straffskalan, inte minst mot bakgrund av att det förekommer att brott begås av politiska eller rasistiska skäl. Men jag vill påpeka för Karl Gustaf Sjödin, att om straffvärdet bedöms motsvara fängelse i två år, är det ganska osannolikt att gärningen bara omfattar ofredande. Det är troligt att det då görs brottsrubriceringar som olaga hot eller misshandel. Då kommer ju andra diskussioner in.

Jag yrkar därför avslag på reservation 1 och bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! Vad gäller barnpornografibrott föreslås maximistraffet höjt från sex månaders till två års fängelse. Berith Eriksson har framfört kravet att böter aldrig skall kunna utdömas men säger sig annars vara nöjd med straffskärpningen. Att utskottet avstyrker motionen beror på att det faktiskt *kan* förekomma mindre allvarliga gärningar, och därför bör möjligheten ändå finnas kvar att döma till böter.

Jag yrkar avslag på meningsyttringen i denna del liksom när det gäller kriminaliseringen av innehav av barnpornografi.

Naturligtvis delar jag Berith Erikssons mening att samhället med kraft måste bekämpa spridningen av barnpornografi. Men justitieutskottet har bl.a. begärt en stor och omfattande utredning, som kommer att beröra alla dessa frågor, och i den proposition som vi har behandlat i utskottet föreslås ju en höjning av straffmaximum.

När det gäller pornografiska våldsskildringar och deras mycket skadliga påverkan är Karl Gustaf Sjödin och jag helt överens. Jag kan tala om att jag under många, många år – långt innan jag blev riksdagsledamot – kämpat för att få bort dessa avarter i samhället, antingen det gäller film, video, foto eller tecknade serier, etc.

Vi är många kvinnor som under årens lopp har gjort gemensam sak för att bekämpa barnpornografi, pornografi i allmänhet och naturligtvis speciellt våldspornografi. Vi har även i viss mån lyckats, t.ex. genom att det har antagits en lag om ansvarig utgivare. Men det är ju faktiskt så att det pågår ett omfattande beredningsarbete, där även dessa frågor behandlas, och det är med hänvisning till det arbetet som utskottet avstyrker motionen. Jag tycker att det är viktigt att beredningsarbetet presenteras i sin helhet, innan utskottet tar ställning till detaljer.

Herr talman! Den s.k. knivförbudslagen innehåller förbud att på allmän plats eller inom skolområde inneha kniv eller vissa andra föremål som kan användas som vapen eller som kan skada någon. Vissa föremål, som knogjärn och stiletter, får i vissa fall inte saluföras eller överlåtas.

Den som bryter mot lagen kan dömas till fängelse i sex månader. Eftersom riksdagen våren 1990 förordade att en utvärdering av lagen skulle ske, vill jag även här hänvisa till utvärderingen, som kommer att redovisas redan under våren.

Jag delar justitieministerns inställning att det kan finnas anledning att se

något allvarligare än vad man tidigare har gjort på våldsbrott och på andra brott som innebär en kränkning av den personliga integriteten. Men allt tyder på att straffskalorna *inte* lägger hinder i vägen för en sådan anpassning. Tvärtom, Karl Gustaf Sjödin, tyder vissa statistiska uppgifter och ett antal prejudikat från HD på att straffnivåerna för de aktuella typerna av brott är på väg upp. Man använder inte längre bara de lägsta straffnivåerna. Det som reservanten efterlyser verkar vara fullt möjligt redan i dag.

Utskottsmajoriteten anser inte heller att det finns något underlag för straffskalejusteringar innan undersökningen av domstolarnas straffmättingspraxis har lagts fram. Därför, herr talman, yrkar jag avslag på reservation 4 och bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Anf. 50 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Birgit Henriksson sade att jag vill införa en särskild brottsrubricering, grovt ofredande. Då vill jag säga till Birgit Henriksson att det inte är jag utan Sveriges domareförbund som vill göra det. Det står t.o.m. i betänkandet. Inom Domareförbundet borde de väl vara kompetenta och se att det finns en brist i lagstiftningen.

Det är alltså inte jag som säger att det behövs en särskild straffskala för grovt ofredande. Jag hänvisar till regeringens proposition, där man omnämner vad Sveriges domareförbund har uttalat i frågan.

Vad tror Birgit Henriksson att exempelvis Hagge Geigert säger? Han har i nio år blivit utsatt för brott med rasistiska och politiska förtecken. Vad säger man i Socialdemokraterna? Jag talade med Mona Sahlin häromdagen. Hon blev också utsatt för detta. Man ritade hakkors på hennes dörr. Vad säger Judiska församlingen, som har blivit förföljd genom historien?

Det är därför Sveriges domareförbund anser att man måste göra någonting åt detta. Det är därför man har rekommenderat denna särskilda lagstiftning.

Birgit Henriksson kommer in på frågan om fistfucking. Hon gömmer sig bakom en hänvisning. Hon hänvisar till JK:s yttrande. Jag kan läsa vad JK säger. Formuleringen är väldigt flat. Inom ROKS – Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige – tycker man att den är flat. Så här säger JK:

”Min redogörelse har lett till slutsatsen att jag inte har grund för att nu föreslå några författningsändringar för att föreskrifterna om straff för våldspornografisk olaga våldsskildring bättre skall kunna fylla sitt ändamål.”

JK säger också följande på slutet: ”Jag räknar därför med att under åtskillig tid framåt få ta ställning till olika praxisfrågor som uppkommer inom ramen för det nu gällande regelsystemet på området. Jag är också givetvis medveten om att det kan vara en skyldighet för mig att underrätta regeringen om behov av regelförändringar som kan komma att visa sig under det fortsatta arbetet med hithörande frågor.”

Anf. 51 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Vi har samma syn på den här sortens brott, Karl Gustaf Sjödin. Vi har i utskottet ansett att de skärpningar som har gjorts borde räcka tills vidare, eftersom det har tillsatts utredningar och eftersom man ser över saker och ting och vill kunna komma med samlade grepp. Det är ju faktiskt

en uppjustering av straffskalorna. Inte minst justitieministerns många uttalanden, där hon klart har tagit ställning både mot våld och mot rasistiska tendenser, har gjort inriktningen ganska klar.

Jag förstår inte riktigt varför Karl Gustaf Sjödin inte kan avvakta översyner och att utredningarna görs klara.

Anf. 52 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Ja, justitieministern har sagt detta många, många gånger. Men det räcker inte med ord. Det är ju därför vi har det som vi har det ute i samhället. Människor i allmänhet har mycket litet förtroende för rättsväsendet. Det är bara ord.

Här sitter vi i lagstiftande församling och hänvisar till den ena utredningen efter den andra. Det JK har sagt är det regeringen kommer att ta ställning till.

I Hovrätten för västra Sverige hade man uppe ett mål om fistfucking. Det blev avslag, och domen överklagades inte.

Folk i detta land, inte minst kvinnorna, förväntar sig att man sätter ned foten och markerar att det får vara slut. Det är inget fel i att det pågår utredningar, men man måste verkligen sätta ned foten och någon gång bestämma sig.

Anf. 53 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag reagerade med viss förvåning när jag fick höra att Karl Gustaf Sjödin anser att det justitieministern säger bara är ord. Det har ändå haft en mycket stor betydelse, eftersom vi redan kan se i statistiska uppgifter som vi börjat få in att man har börjat använda större delar av straffskalorna. Man ligger inte bara nere i botten, som man gjort tidigare.

Det är tydliga tendenser till en omsvängning, och jag tycker att det är mycket positiva signaler. Det tyder på att signalerna går fram. Det händer ju någonting hela tiden. Vi har, som jag ser det, under hela tiden arbetat mot vissa förändringar i positiv riktning. Viss lagstiftning måste få ta tid därför att det är viktigt hur lagstiftningen sker och att den är väl underbyggd och hållbar.

Förste vice talmannen anmälde att Karl Gustaf Sjödin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 54 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja höra Birgit Henriksson förklara för mig vilka typer av barnpornografibrott som kan betecknas som mindre allvarliga.

Jag måste lägga mig i debatten med tanke på det Birgit Henriksson sade i sitt anförande. Jag kan inte se att bekämpningen av våldspornografi har haft någon framgång. Den har verkligen dragits i långbänk.

Det är ju inte bara i JK:s utredning som man har kommit fram till att det finns ett samband mellan våldspornografi och kvinnomisshandel. Det sambandet har påvisats och framförts av forskare både här i Sverige och i andra länder under lång tid.

Jag kan inte riktigt förstå resonemangen. Det är viktigt att vi stiftar riktiga

och hållbara lagar, men varje gång kraven börjar bli tillräckligt starka tillsätter man en ny utredning och förhalar ärendet ytterligare. Det är precis samma sak som när man diskuterar kriminalisering av prostitution.

Jag kan definitivt inte hålla med om att vi har sett framgångar när det gäller bekämpningen av våldspornografi.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Straffskalor m.m.

Anf. 55 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag blir litet förvånad när jag hör Berith Eriksson klaga på att vi har fått ytterligare en utredning kring kriminalisering av prostitution. Den utredningen skall göras på mycket bred front.

Att man har utrett denna fråga i ett par omgångar tidigare beror ju på att frågan är så oerhört svårhanterlig. Många som arbetar med dessa frågor varnar för att kvinnornas position kan försämrats i slutändan. Det är inte så enkelt att bara kriminalisera en sådan här hantering. I så fall skulle den naturligtvis ha varit kriminaliserad för länge sedan.

Inga direktiv föreligger, men man har talat om att utredningen kommer att omfatta ett vitt område. Jag har sambandet mellan t.ex. våldspornografi och misshandel fullkomligt klart för mig. Jag tror att alla som har arbetat med barn i de här situationerna vet hur oerhört negativt det påverkar barn.

Det är därför, Berith Eriksson, som jag är så angelägen om att det som sker skall ske på rätt sätt. Det är därför jag hälsar det faktum att straffskallorna justeras uppåt med tillfredsställelse.

Anf. 56 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Det var inte min mening att styra över den här debatten på prostitution. Det var inte meningen att det ämnet skulle tas upp i denna debatt. Den handlar om pornografi. Men på det sättet slapp Birgit Henriksson svara på mina frågor.

Frågorna gällde bl.a. när man kan anse barnpornografiska brott vara mindre allvarliga. Vilken typ av brott kan det handla om? Det gällde också sambandet mellan våldspornografi och kvinnomisshandel.

Anf. 57 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tyckte att jag mycket klart och tydligt sade att också jag inser att det är ett samband mellan våldspornografi och misshandel. Det sambandet är tillräckligt bevisat. Men det finns vissa gränsfall, Berith Eriksson, och det finns människor som kanske inte alls betraktar vissa saker som pornografi. Det finns fall där det är mycket svårt att göra en gränsdragning.

Även för dessa undantagsfall bör en rättssäkerhet finnas. Det kan också tänkas att det finns ett område där meningarna är delade och där det är svårt att dra gränserna, dvs. där det är svårt att avgöra om det är fråga om pornografi eller inte. Därför kan man som en reservmöjlighet behöva ett bötesstraff.

Förste vice talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 58 KJELL ELDENSJÖ (kds):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande beröra begränsade delar av det betänkande som behandlar förslag till straffskolor och de motioner som väckts i samband därmed.

En rad straffskärpningar som visar med vilket allvar samhället ser på här berörda brott föreslås. Detta ligger i linje med det allmänna rättsmedvetandet. Också i kds anser vi de föreslagna skärpningarna klart befogade.

Flera av straffskärpningarna omfattar brott som är riktade mot personer i fysiskt och/eller psykiskt hänseende. Vid sådana brott är det särskilt angeläget att samhället visar en markerad fasthet.

Det är således bra att sådana människoföraktande brott som "hot med vapen" och "ofredande genom skottlossning eller på annat sätt" omfattas av straffskärpningarna.

Andra brott som det är särskilt viktigt att samhället mycket tydligt markerar allvaret i är sexualbrott, inte minst om de riktar sig mot barn. Därför är det också helt följdriktigt att utskottet föreslår att det maximala fängelsestraffet för sexuellt ofredande av barn skall höjas.

Herr talman! I samband med diskussionen om sexualbrott vill jag också ta upp en motion skriven av två ledamöter i kds och Moderata samlingspartiet. Motionärerna kräver att det generella förbud som tidigare fanns för lärare mot att ha sexuellt umgänge med underårig elev skall återinföras.

Motionärerna anför att det genom att förbudet avskaffades blev möjligt för lärare att missbruka sin ställning. En lärare kan utnyttja elevs beroendeställning för att tilltvinga sig sexuellt umgänge med eleven, nämligen genom att uttryckligen hota med att sänkning av betyget annars blir aktuell.

Samtidigt som det nämnda förbudet upphävdes infördes i 6 kap. 3 § brottsbalken en bestämmelse som innebär att den som genom att grovt missbruka annans beroendeställning förmår honom eller henne till sexuellt umgänge döms för sexuellt utnyttjande till fängelse i högst fyra år.

Vid en förändring som skedde förra året gradindelades brottet i en normalgrad och en grov grad. Detta bör, som jag förstår det, göra det lättare att få någon fälld även vid mindre grovt utnyttjande.

I den nu gällande bestämmelsen finns inte heller någon åldersgräns angiven, vilket innebär att också den som är över 18 år skyddas mot att på grund av beroendeställning bli sexuellt utnyttjad.

Herr talman! Jag känner stark sympati för motionens intention, att skydda elever från sexuellt utnyttjande på grund av beroendeställning. Samtidigt har jag som kds-representant avstått från att för närvarande uttrycka annan mening än den som ett enigt utskott har framfört i denna fråga. Jag har nämligen inget belägg för att sexuellt utnyttjande i anförda avseende har ökat sedan lagändringarna genomfördes. I kds kommer vi emellertid i fortsättningen att följa frågan mycket noga och undersöka om lagändringarna medfört att sexuellt utnyttjande ökat. Om vi finner anledning härtill, kommer vi i kds att på lämpligt sätt åter aktualisera frågan i riksdagen.

För övrigt hoppas och tror jag att vi i Sverige har en mycket ansvarsfull lärarkår och att brott av nämnda slag är en marginell företeelse.

Herr talman! I betänkandet föreslås bl.a. också en höjning av maximistraffet för den som framställer och sprider barnpornografiska bilder. Detta

är enligt kds mening väl motiverat. Det är verkligen angeläget att denna otillständiga verksamhet stävjas och att den därför får högre straffvärde än i dag.

I detta sammanhang vill jag också kommentera några motioner vari krävs kriminalisering av innehav av barnpornografi.

Det är möjligt att detta är det bästa sättet att komma åt handeln med barnpornografi och få effektivitet i den kampen. Denna fråga övervägs nu också inom Justitiedepartementet. Därför tar justitieutskottet i sitt motionssvar inte ställning för kriminalisering utan vill avvakta departementets beredningsarbete. Utskottet konstaterar "att frågan om kriminalisering av innehav är komplicerad och rymmer en rad principiella frågor", men framhåller samtidigt: "En kriminalisering skulle dock ytterligare understryka hur allvarligt samhället ser på hanteringen med barnpornografi." Jag står därför bakom utskottets förslag att avvakta departementets beredning.

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 59 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Det är intressant att nu höra Kjell Eldensjö säga att det är bra att man utökar straffskalan för sexuellt ofredande. I fjol, under mitt första år i riksdagen, väckte jag en motion som jag då ansåg vara den kanske viktigaste som jag skrev. Jag har själv inte utrett så många sådana här fall, men mina kolleger – som jag arbetar vägg i vägg med – framhåller att man borde vidta åtgärder när det gäller sexuellt ofredande. Antingen bör man generellt höja preskriptionstiderna eller i vart fall höja straffet för sexuellt ofredande från ett år till två år.

Jag har upptäckt att frågan om sexuellt ofredande inte behandlades i fjol när man tog det samlade greppet över sexuella övergrepp mot barn. Då gick hela utskottet emot motionen, och den avslogs av bl.a. Kjell Eldensjös parti och de andra regeringspartierna. Vad jag vänder mig emot är att man nu, ett år efteråt, kommer tillbaka med vackert tal i denna fråga. Kds har redan haft möjlighet att haka på vårt förslag. Jag tycker att man inte skall hyckla utan ställa sig bakom de uppfattningar som man har.

Jag vill också ställa en fråga till Kjell Eldensjö, som säger att han känner stark sympati för det som föreslås beträffande barnpornografi. Jag vet inte hur många kds:are som känner stark sympati för åtgärder mot fistfucking. Jag undrar, Kjell Eldensjö, vad ni känner inför sådana grova kränkningar och avskyvärda handlingar mot kvinnor? Det skulle vara bra att i denna kammare få höra vilken uppfattning kds har i den frågan.

Anf. 60 KJELL ELDENSJÖ (kds) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis bra att frågan om sexuellt ofredande nu har kommit ett stycke längre. Vi har diskuterat oss fram till den slutsats som det nu finns majoritet för.

Jag anser vidare att också fistfucking är en avskyvärd handling, och jag hoppas verkligen att de beredningar som pågår i olika avseenden, om pornografi, barnpornografi och annat, kommer till rätta med denna företeelse.

Anf. 61 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Man hade redan i fjol kunnat bli enig när det gällde sexuellt ofredande och utöka straffskalan för detta brott till två år. Men majoriteten

var emot detta. Nu har man svängt, eftersom förslaget kommer – ursäkta uttrycket – från rätt håll.

Anf. 62 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill inledningsvis uttrycka min tillfredsställelse med skärpningen av lagstiftningen mot barnpornografibrott. Jag tillhör inte dem som tror att skärpt lagstiftning och hårdare straff är det bästa som vi kan göra för att få ned antalet brott, men i detta fall har det varit en obalans mellan straffskalorna för barnpornografibrott och för olaga våldsskildring. Denna obalans har nu rättats till, vilket jag tycker är bra.

Allmänhetens tilltro till rättsväsendet är i hög grad beroende av den rimlighet som man uppfattar att lagar och förordningar ger uttryck för, dvs. att man tycker att lagstiftning, straffsatser och förbud är rimliga och stämmer med den allmänna rättsuppfattningen. Det här främgar tydligt för området olaga våldsskildring, som jag skall ägna resten av mitt anförande åt.

Jag har i motion Ju609 tagit två exempel på fall där jag tror att den allmänna uppfattningen skiljer sig från de utslag som har kommit till stånd.

Det första exemplet gäller en våldtäktsskildring som har friats av justitiekanslern. Jag tror inte att jag är ensam om att finna det märkligt att sexuellt våld eller tvång inte i varje fall skall omfattas av våldtäkt. För mig ligger i definitionen av våldtäkt att det handlar om sexuellt våld eller tvång. De enda undantag som finns är när det kan betraktas som försvarligt. Här handlar det om en pornografisk film. Där kan det inte i något fall vara aktuellt med försvarlighetsrekvisitet.

Det andra fallet gäller det tidigare omtalade fistfucking. I motsats till Karl Gustaf Sjödin delar jag justitiekanslerns uppfattning att filmer med sådana inslag kan fällas med nuvarande lagstiftning. Det finns ett sådant utrymme i lagstiftningen. Det är bara att beklaga att det inte har utnyttjats. Om det skulle visa sig på sikt att det ändå inte fungerar, skall självfallet lagen ändras.

Dessa två exempel visar att den allmänna meningen inte bara i samhället utan också här i kammaren är att dessa typer av skildringar skall vara otillåtna.

Jag har inte riktigt kommit fram till samma slutsatser av justitiekanslerns granskning som utskottet har gjort. Jag har alltså föreslagit att man skall gå vidare med frågorna i en parlamentarisk utredning. Justitiekanslern säger att frågan om hur spridning av våldspornografisk olaga våldsskildring på ett ännu mera effektivt sätt skall kunna stävjas med rättsliga medel knappast är definitivt löst. Jag delar den uppfattningen. JK påpekar att han för åtskillig tid framåt måste ta ställning till frågor om praxis. Han pekar samtidigt på att lagändringar i det här fallet också kräver ingrepp i grundlagen.

Det här är litet av min poäng. Man skall inte låta gräset gro alltför länge när det handlar om dessa frågor. Grundlagsändringar görs, som alla vet, i speciell ordning. Det innebär i praktiken att sådana ändringar inte kan göras oftare än vart tredje år. Med tanke på de särskilda reglerna är det än viktigare att inte dra ut på hanteringen.

Jag vill slutligen peka på några punkter som skulle vara värda att övervägas ytterligare. Justitiekanslern tar i sin kartläggning upp handlingar som inte är straffbelagda i dag men som ändå gott skulle kunna vara det. Jag tän-

ker på förnedrande och kränkande handlingar, som i och för sig inte behöver innehålla våldsinslag men som ändå kan bedömas på ungefär samma sätt. Jag tänker på den stora och svåråtkomliga postordermarknaden. Hur stor den är vet vi inte riktigt, men vi vet att den är svåråtkomlig. När det gäller spridningsrekvisitet har lagstiftningen inte riktigt hängt med i utvecklingen av den moderna tekniken. Det går att framställa unika filmer som inte självklart uppfyller spridningsrekvisitet. TV-utbudet har blivit mycket större och svårare att kontrollera. Jag tänker också på information och utbildning. Det är ingen överdrift att säga att man har från rättsvårdande myndigheters sida visat en onödig försiktighet på området. Man kunde ha använt de lagliga medel som finns flitigare.

Herr talman! Sammanfattningen av mina åsikter i den här frågan är följande. För att vi skall bevara allmänhetens tilltro i denna fråga är det viktigt att föra in de resonemang som finns ute bland människorna. Vi har alla våra kanaler. Jag tycker att det skulle vara ett utmärkt sätt att angripa dessa frågor med hjälp av en parlamentarisk utredning. JK:s översyn skulle självklart vara ett bra underlag.

Jag inser det fåfänga i att yrka bifall till min motion. Jag skall avstå från det. Men jag hoppas att det inte är en lika fåfäng förhoppning jag ger uttryck för när jag säger att jag utgår från att regeringen kommer att beakta dessa frågor i fortsättningen.

Anf. 63 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Jag vet inte vad Ulla Pettersson stödjer sig på när hon säger att frågan om fistfucking rymms inom lagstiftningen. I det mål som avgjordes i Hovrätten för Västra Sverige den 13 maj 1991 avslogs åklagarens yrkande som gällde fistfucking. Hovrättsdomen överklagades inte. Jag har inte läst domen, så jag vet inte om rätten var enig beträffande domen. Men frågan har prövats av Hovrätten.

Jag undrar vad Ulla Pettersson stödjer sig på? Finns det något i lagstiftningen som ger stöd för att åtgärda frågan om fistfucking?

Anf. 64 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag stödjer mig bl.a. på det som justitiekanslern har uttryckt, nämligen att han inte anser att möjligheterna att med stöd av den nuvarande regleringen uppnå fällande domar i sådana fall måste bedömas som uttömda. Vi har ett enda rättsfall på området, och som Karl Gustaf Sjödin har påpekat har det inte gått till högsta instans.

I och med den nya lagstiftningen har detta blivit en fråga för justitiekanslern. Han har inlett förundersökningar i några sådana fall. Det skulle justitiekanslern inte ha gjort om han hade uppfattat det som omöjligt att få till stånd en fällande dom. Först när de utslagen kommer kan vi se om lagstiftningen är tillräcklig.

Anf. 65 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill framföra samma fråga när det gäller HD-domen. För det första är väl HD högsta instans? För det andra stödjer sig svensk domstolsbehandling på den praxis som utvecklas genom domar. Såvitt jag förstår

är denna väg stängd. Det är också vad kvinnojourerna påpekar. Det måste till ny lagstiftning.

Anf. 66 ULLA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Om jag sade HD ber jag om ursäkt. Jag uttryckte mig fel. Det är Hovrätten för Västra Sverige som har fattat det slutliga beslutet i denna fråga. Den är alltså inte prövad i högre instans.

Hanteringen av dessa ärenden har ändrats sedan man började med detta ärende. I dag är JK ensam åklagare, eftersom detta numera räknas som ett grundlagsbrott. Jag kan bara upprepa det jag tidigare har sagt. Justitiekanslern skulle naturligtvis inte inleda en förundersökning om han inte fann skälig anledning att komma fram till en fällande dom. Det får han för övrigt inte göra.

Vi kan invänta dessa utslag med viss spänning. Av dagens debatt att döma kommer många av oss uppenbarligen att göra det.

Anf. 67 MARGARETA ISRAELSSON (s):

Herr talman! Också jag kan sälla mig till skaran som anser det glädjande att en översyn av straffskalorna har kommit till stånd. Ingegerd Sahlström och jag vill dock gå längre när det gäller barnpornografibrott. Vi har därför väckt en motion i ämnet.

Det är med mycket stor förvåning jag läser följande i utskottets betänkande: "När det gäller kraven i motionerna Ju15 och Ju16 på att endast fängelse skall ingå i straffskalan nöjer sig utskottet med att konstatera att det också beträffande barnpornografibrott kan förekomma mindre allvarliga gärningar för vilka böter kan vara en adekvat reaktion."

Jag vill instämma i Berith Erikssons fråga till utskottets företrädare Birgit Henriksson: Vad är det som kan förekomma som endast skall ge böter? Vilka är dessa mindre allvarliga gärningar?

Om man läser i 16 kap. 10 a § står det att den som skildrar barn i pornografisk bild med uppsåt att bilden sprids eller som sprider sådan bild av barn skall dömas för barnpornografibrott. Men för vissa skall det då vara mindre illa och endast ge böter. Det skulle vara mycket intressant att veta vad det är för brott.

Utskottet vill inte i enlighet med vår motion ta bort skrivningen att man skall ta hänsyn till om omständigheterna är försvarliga. Jag har mycket svårt att förstå hur skildrandet av barn i pornografisk bild kan anses som försvarligt.

Lena Feuk, som är advokat, skriver i Rädda barnens skrift En undersökning kring barnpornografi och barnprostitution i Sverige: "Det finns inget legitimt led i någon del av hanteringen av barnpornografiska bilder och/eller skrifter.

Framställning av barnpornografiska bilder är i sig ett grovt övergrepp mot barn, dels vid bildens tillkomst, dels vid bildens spridning och användning.

När bilden sprids kränks barnet på nytt genom att ytterligare ett okänt antal personer använder den. Världen över kan bilden direkt, och barnet indirekt, utnyttjas på flera olika sätt: för den vuxnes egna sexuella upphetsning och/eller tillfredsställelse direkt genom bilden och/eller att bilden efter

upplevelsen går vidare till ett verkligt barn och utsätter det barnet för sexuella övergrepp.”

Jag finner inte att det i något fall kan vara försvarligt, och det gör inte heller Ingegerd Sahlström. Vi tänker därför rösta med Vänsterpartiets meningsyttring i mom. 6, 7 och 8. Det innebär bifall till vår motion i dessa delar.

Vi behandlar också kriminalisering av innehav av barnpornografi i vår motion. Den här frågan har utskottet tagit upp mycket ingående. Det är vi glada för. Utskottet understryker också att den tidigare omtalade promemorian från Justitiedepartementet skall aktualisera kriminalisering av innehav av barnpornografi. Vi delar utskottets uppfattning att den här promemorian bör avvaktas. Vi avstår därför från att nu yrka bifall till vår motion i denna del.

Anf. 68 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag blev litet förvånad när Margareta Israelsson sade att jag inte har svarat på frågan. Jag svarade faktiskt Berith Eriksson. Jag svarade att det som vissa kan anse som pornografi kanske inte uppfattas så av många andra. Därför och för rättstrygghetens och rättssäkerhetens skull måste vi ha definitionen kvar. Det måste alltså kunna finnas böter i gränsfall. Det är mycket svårt att säga vem som skall avgöra var gränsen går.

Anf. 69 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Barnpornografi framställs ju för att det skall uppfattas som upphetsande för iakttagaren. Även om man inte har den läggningen att man blir upphetsad av övergrepp på barn, kan man för den skull anse att det är ett barnpornografiskt alster.

Jag har mycket svårt att förstå den utformning som den här lagparagrafen har. Den uttalar ju mycket tydligt att det faktiskt också innebär ett sexuellt övergrepp mot ett barn. Jag har mycket svårt att inse att något slag av sexuellt övergrepp på barn skulle kunna anses så lindrigt att det bara skall ge böter.

Anf. 70 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag kan inte förklara det mer utförligt än vad jag har gjort, anser jag. Jag hänvisar till att det faktiskt kan finnas gränsfall. Det finns olika syn på detta. Margareta Israelsson talar om att barnpornografi skall användas för sexuell upphetsning, men det är ju faktiskt mycket olika hur olika människor bedömer vissa saker. Så länge vi inte kan ha en klar gräns och så länge vi har osäkerhet i fråga om betraktelsesättet, måste vi ha en regel som ger möjlighet till annat än fängelsestraff.

Anf. 71 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik:

Herr talman! Det är just detta som vi vill komma åt. Vi vill ha en klar gränsdragning när det gäller hur vi ser på övergrepp mot barn.

Det faktum att man framställer ett barnpornografiskt alster är ett sexuellt övergrepp på barn. Det skall inte accepteras. Samtidigt kan brottet anses vara av lindrig art, och av det skälet skall man endast bötfällas.

Jag tycker i stället att vi i lagstiftningen skall ha en gränsdragning som sä-

ger att detta inte får – förekomma samhället fördömer detta och det är ingenting som man kan få betala för, utan vi strafflägger det endast med fängelse.

Förste vice talmannen anmälde att Birgit Henriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 72 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Jag är djupt chockad över att höra debatten här i dag. Det har berört mig mycket djupt att vi i riksdagen inte kan ta hårda tag när det gäller barnpornografi och förnedring av kvinnor. Det är otroligt att vi inte kan vara eniga i en sådan fråga. Det är sanslöst.

Vill vi ha ett Thailand här i Sverige? Vill vi ha män som utnyttjar unga pojkar och barn på det viset? Skall vi ha det? Här gäller det att sätta ner foten bestämt. Det är hela svenska folkets uppfattning att man skall ta tag i sådana här frågor och inte vara så fruktansvärt feg att man gömmer sig bakom en utredning. Det är skandal.

Hur många svenskar är det som stöder mannen som har ofredat unga pojkar i Thailand? Det finns en eller två eller tre i hela Sverige. Alla tar ju avstånd från detta. Det är skandal att detta får förekomma. Och detta godkänner vi mer eller mindre i dag. Jag tycker att Vänsterpartiets meningsyttring är mycket bra. Vi i Ny demokrati kommer att markera det stenhårt och rösta på den. Det gäller även Karl Gustaf Sjödins reservationer. Jag tycker fortfarande att ledamöterna här i riksdagen borde skämmas inför hela svenska folket när man inte tar tag i dessa saker i dag.

Anf. 73 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara säga till Peter Kling att vi inte godkänner övervåld, sexuella trakasserier eller något liknande mot kvinnor. Jag tycker att justitieministern mycket klart och mycket tydligt vid många tillfällen har tagit avstånd från detta.

Jag vet inte om Peter Kling har läst betänkandet ordentligt. Här finns genomgående i hela detta betänkande straffskärpning på straffskärpning. Det är ju en översyn som vi har kommit fram till. Vi i utskottet hänvisar till utredningar just därför att tillämpning av lagar och lagskrivande inte får slarvas fram. Då blir det tvetydigheter och otydligheter. Det har vi sett alldeles för mycket av i viss lagstiftning.

Det är därför vi måste utreda och vara klara över alla konsekvenser. Vi måste ha tydliga lagar. Därför skall vi vänta till dess vi har det materialet framme. Då kan vi verkligen få en lag som går att döma efter klart och tydligt, och som vi sedan kan hålla oss till.

Inriktningen är klar. Justitieministern har också mycket klart uttalat detta. Det kan inte råda något tvivel om vare sig hennes eller utskottets syn på dessa frågor.

Anf. 74 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Det är skandal att gömma sig bakom en översyn och en utredning! Riksdagen kan i dag fatta ett beslut om att förbjuda barnpornografi och kvinnoförnedring! Måste man gömma sig bakom en utredning för att

kunna förbjuda en sådan sak? Jag kan inte bli klok på detta. Det kan säkert inte heller moderaternas väljare. Det är över huvud taget något som alla våra väljare inte kan acceptera.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

Anf. 75 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Det är inte bara så enkelt som att lagstifta mot exempelvis prostitution eller mot många av de företeelser som utredningarna ser över. Då skulle det naturligtvis ha varit gjort för länge sedan. Det kan få följder som man måste vara på det klara med innan man stiftar en lag, Peter Kling.

Lagstiftningsarbete är någonting som man måste ta på mycket stort allvar. Därför kan det ibland ta tid. Men inriktningen är klar. Redan i detta betänkande finns många förslag om höjningar av straffskalor.

Anf. 76 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Varför begärde utskottet då inte ett förslag till en lag som förbjuder barnpornografi? Varför? Jo, därför att man vill gömma sig bakom översynen och utredningen.

Det finns kanske en viss skillnad i förhållande till prostitution, eftersom många kvinnor väljer att göra detta. Men här är det fråga om barn – jag säger *barn* – som utnyttjas! Jag säger inte att kvinnorna går frivilligt till prostitution. Det har jag inte sagt. Men vi anser att det går en tydlig gräns när man utnyttjar barn till pornografi.

Anf. 77 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag tycker att Peter Kling slår in öppna dörrar. Jag har sagt att vi klart tar avstånd från barnpornografi. Jag tror att de flesta människor i Sverige är överens om detta. Det är också viktigt att lag stiftas på rätt sätt. Därmed anser jag att frågan är utredd.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 10 §.)

7 § Åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1992/93:JuU17 Åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott
(prop. 1992/93:142).

Anf. 78 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Vi har under lång tid bedrivit en restriktiv narkotikapolitik som bygger på lagstiftning, på olika kontrollinsatser av polis och tull och på en bra vård och behandling för missbrukarna. Narkotikapolitiken bygger också på en samverkan mellan myndigheter och mellan myndigheter och organisationer. Detta har varit grunden till att vi har kunnat utföra en effektiv narkotikabekämpning.

Eftersom narkotikamissbruket har en klar koppling till psykosociala pro-

blem i allmänhet, kan en lösning av dessa problem bidra till en minskning av narkotikamissbruket. Behovet är därför stort när det gäller förebyggande insatser, behandling och rehabilitering.

Skall vi klara kampen mot narkotikan med målet ett narkotikafritt samhälle, måste kampen ske inom alla samhällssektorer.

Vid lagändringen år 1988 kriminaliserades bruket av narkotika – en markering från samhällets sida att vi ser allvarligt på narkotikamissbruk. Samtidigt infördes en särreglering vid eget bruk av narkotika. Detta skedde för att inte missbrukaren skall avstå från att söka vård och för att narkomanvårdens ambitioner och ansträngningar när det gäller att förmå missbrukaren att underkasta sig vård inte skall spolieras.

I de nu föreslagna förändringarna av lagstiftningen skall bruket av narkotika få ett högre straffvärde. Det skall ske en utvidgning i straffskalan till att även omfatta fängelse, och ansvarsfrihetsregeln skall försvinna.

Vi socialdemokrater anser att det skulle innebära en avgörande förändring av samhällets narkotikapolitik att införa fängelse för eget bruk av narkotika. Straffhot och tvång kommer att präglade samhällets narkomanvård. Ett slopande av ansvarsfrihetsregeln medför att missbrukaren anger sig själv för brott om han söker vård.

Här skiljer sig socialdemokratisk och borgerlig narkotikapolitik. I den borgerliga politiken är fängelse lösningen på problemen. Så är inte fallet! Jag får helt andra indikationer utifrån landet. Det är kommunernas besparingar inom narkomanvården som bidrar till att missbrukarna inte erbjuds behandling. De utgör i dag inte någon prioriterad grupp.

Kritiken från borgerligt håll har gått ut på att straffskalan inte lämnar utrymme för vårdinriktade brottspåföljder. Det är ett motiv till att nu införa fängelse i straffskalan, så att man då skall kunna döma till alternativa påföljder såsom kontraktsvård. Det är att införa tvångsvård bakvägen. Det var just det man ville undvika när nuvarande lagstiftning tillkom. Om gärningen endast bestod av eget bruk dömdes till böter.

Det finns i dag möjlighet till tvång inom den socialrättsliga lagstiftningen. Jag vill också peka på att det framförts kritik mot att införa mer tvång i samhället. Det är mycket som talar för att missbruksvården bör ske på frivillig grund om man skall uppnå behandlingsresultat.

Vi anser att vården av missbrukare i princip skall åvila socialtjänsten och sjukvården. Den straffrättsliga lagstiftningen får inte motverka samhällets insatser inom dessa områden, utan den skall tvärtom bidra till en effektiv narkomanvård.

Herr talman! Det finns inget som tyder på att en förändring inom detta område har en avgörande betydelse när det gäller att beivra narkotikabrott. Det är väl motiverat att ha kvar nuvarande särreglering vid eget bruk av narkotika, som tillkom vid 1988 års lagstiftning.

Därmed yrkar jag bifall till reservationerna till justitieutskottets betänkande nr 17.

Anf. 79 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Den svenska narkotikastrafflagen är inte helt effektiv när det gäller att strypa efterfrågan på narkotika i konsumtionsledet. Den ut-

formning som lagens andra paragraf fick vid den senaste lagändringen år 1988 innebär att den som gjort sig skyldig till konsumtion, eller s.k. eget bruk, av narkotika endast kan ådömas böter om brottet är att anse som ringa. När det gäller s.k. innehav och övriga typer av narkotikahantering ingår däremot fängelse i straffskalan.

Skillnaden i straffvärde mellan innehav och konsumtion är omotiverad och ger utrymme för en lättsinnig syn på narkotikamissbruket samtidigt som allmänhetens tilltro till samhällets vilja och förmåga att komma till rätta med narkotikaproblemet minskar. Man kan ju knappast begära att medborgarna skall ha förståelse för en lag som innebär att den som befattar sig med illegal narkotika bara står under fängelsehot fram till den tidpunkt då narkotikan konsumeras.

Om en missbrukare ertappas med exempelvis en dos heroin i fickan anses det så pass straffvärt att han kan dömas till fängelse. Skulle missbrukaren däremot hinna konsumera heroinet innan han upptäcks kan straffet endast bli böter, trots att det är fråga om samma narkotika, samma person och samma eventuella behandlingsbehov och trots att det är vid själva konsumtionen som narkotikan gör verklig skada.

Innehav i syfte att exempelvis sälja eller på annat sätt sprida narkotika är självfallet allvarigare än innehav för eget bruk. Men detta förhållande kommer inte till uttryck genom att dessa olika innehavstyper har olika straffskalor. I stället beaktas skillnaden vid straffmätning och påföljdsval inom de allmänt tillämpliga straffskalorna. När det däremot gäller eget bruk har detta brott en annan straffskala än innehav för eget bruk. Straffet för eget bruk kan endast bli böter.

Herr talman! Det är väsentligt att vi nu får en effektiv kriminalisering av narkotikamissbruket. Vi måste få en lag som på ett tydligare sätt än för närvarande markerar samhällets avståndstagande från varje befattning med illegal narkotika. Många människor, i synnerhet ungdomar, kan annars lätt få en föreställning om att missbruk av narkotika inte är särskilt fördärligt. Fängelse bör därför införas i straffskalan även för eget narkotikabruk. Rent tekniskt sker detta genom att särregleringen vid eget bruk i 2 § narkotikastrafflagen utmönstras ur lagen, varigenom fängelse automatiskt kommer att finnas i straffskalan även vid detta brott.

Om fängelse införs i straffskalan för eget bruk kommer rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsbesiktning att bli tillämpliga. Det blir då möjligt att exempelvis eftersöka stickmärken och att ta urinprov och blodprov på misstänkta missbrukare, vilket i sin tur ökar möjligheterna att bevisa att narkotikabrott har begåtts.

Med fängelse i straffskalan för eget bruk kommer domstolarna dessutom att kunna döma till påföljder som innefattar behandling av missbruket.

Att fängelse ingår i straffskalan för eget bruk kommer också att ha en preventiv funktion, särskilt bland människor som befinner sig i riskzonen för att bli narkotikamissbrukare eller som överväger att använda narkotika av okunnighet eller obetänksamhet. Vi kommer vidare att få ett effektivt tryck på missbruksmiljöerna, varigenom vi kan pressa de vårdbehövande mot nödvändig vård, pressa de icke vårdbehövande, d.v.s. nöjesknarkarna och

nybörjarna, ur narkotikamarknaden och avhålla så många som möjligt från att över huvud taget börja använda narkotika.

En effektiv kriminalisering av narkotikamissbruket i enlighet med innehållet i propositionen kommer att ge större möjligheter till tidiga ingripanden. Ett tidigt ingripande har stor betydelse av två skäl.

För det första är möjligheten att hejda ett påbörjat missbruk med åtföljande brottslighet störst innan ett drogberoende har hunnit utvecklas och ett missbruksbeteende har befästs. För det andra kan narkotikans vidare utbredning begränsas genom tidigt uppdagande och ingripande mot det enskilda missbruket. I de flesta fall sker nämligen spridningen från missbrukaren till personer i dennes bekantskapskrets i början av den s.k. missbrukskarriären.

Ett av de argument som under årens lopp har anförts mot en kriminalisering av narkotika har varit att en sådan åtgärd skulle ha en negativ inverkan på narkotikamissbrukarnas ambitioner och ansträngningar att söka eller underkasta sig vård. Det var också i avsikt att minska risken för detta som den särskilda straffskalan för eget bruk togs in i lagen när denna ändrades år 1988. Intresset av att missbrukaren skulle söka vård frivilligt utgjorde vidare motiv för den särskilda regeln om ansvarsfrihet, som nu föreslås avskaffad.

I Socialdemokraternas första reservation till det här betänkandet anfördes att ett slopande av ansvarsfrihetsregeln skulle medföra risk för att den som behöver vård för sitt missbruk avhåller sig från att söka sådan vård för att slippa ange sig själv för brott.

Herr talman! Socialdemokraternas inställning i den här frågan bygger på bristande kännedom om hur det faktiskt förhåller sig ute på fältet. Det är nämligen mycket ovanligt att missbrukare söker vård frivilligt, i ordets egentliga bemärkelse. Vi kan därför dra den slutsatsen att vårdmotivation inte är något som uppstår inifrån och spontant, utan att en missbrukares agerande i detta hänseende i hög grad är en spegling av omvärldens attityder och förhållningssätt till missbruket och missbrukaren. Ett tryck på narkotikamarknaden leder därför rimligen till en ökad benägenhet att söka vård – inte tvärtom!

Den särskilda ansvarsfrihetsregeln är för övrigt främmande för vårt straffrättsliga system eftersom den inte är knuten till några omständigheter vid brottet utan till förhållanden som kan inträffa senare.

Ansvarsfrihetsregeln kan t.o.m. – om den sätts i system – leda till att det i praktiken blir straffritt att knarka. Missbrukarna kan nämligen se till att de på ett eller annat sätt alltid har en formell behandlingskontakt. De kan då påstå att missbruket har uppdagats genom att denna kontakt har kommit till polisens kännedom. Svårigheten att bevisa motsatsen kan medföra att många missbrukare av den anledningen helt enkelt undgår att bli lagförda eller behandlade för sitt missbruk.

Ett annat skäl till att det vid den senaste lagändringen infördes en särskild straffskala för eget bruk var att den dåvarande socialdemokratiska departementschefen och socialistiska riksdagsmajoriteten ansåg att en sådan hantering hade ett förhållandevis lågt straffvärde.

Den inställningen har emellertid inte något stöd i den allmänna folkopinionen och förhoppningsvis inte ens hos dagens socialdemokrater. Narkoti-

kan har ju fått en enorm spridning under de senaste åren – en utveckling som de borgerliga partierna tidigt varnade för. Det vi ser i dag är resultatet av den socialdemokratiska bagatelliseringen av narkotikaproblemet under 1980-talet. Det är den socialdemokratiska narkotikapolitiken som har banat väg för dagens stora narkotikaproblem.

En effektiv kriminalisering av narkotikakonsumtionen på det sätt som man i propositionen föreslår och som jag här har förespråkat är naturligtvis inte den enda vägen för att komma till rätta med narkotikaproblemet. Men den är utan tvivel en nödvändig del inom en samlad strategi av åtgärder. Genom att konsumenten är marknadens yttersta förutsättning, och i praktiken den enda oersättliga länken i hela kedjan av aktörer inom narkotikahandlingen, måste det enskilda innehavet och missbruket ändå stå i centrum för den politik som skall föras på det här området.

Redan de stora narkotikatillslagen i början av 1980-talet lärde oss att det inte spelar någon roll hur många narkotikakungar vi låser in. De stora vinstmöjligheterna i narkotikabranschen innebär att en gripen storlangare snabbt ersätts med en ny.

Det viktigaste är därför att man minskar efterfrågan och att man på så sätt gör den svenska marknaden så olönsam för de internationella narkotikasyndikaten att de inte anser att det är "värt besväret" att ha verksamhet förlagd till Sverige. Eftersom det är de enskilda missbrukarna som genom sin efterfrågan skapar en lönsam narkotikamarknad är det ju också de som fungerar som motor i hela den internationella narkotikabrottsligheten.

Herr talman! Jag har i mitt anförande inriktat mig på den fråga som har varit föremål för olika meningar i utskottet, d.v.s. den egna konsumtionen av narkotika. De frågor som man i utskottet har varit enig om har jag inte funnit anledning att beröra.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationen.

Anf. 80 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Det råder nog inget tvivel om att människor i det här landet vet att det är förbjudet att missbruka narkotika, Jerry Martinger. Jag tror inte att någon, vare sig ungdomar eller äldre, inte känner till detta. Det är inte det som är orsaken till att man tar till droger.

Det råder delade meningar om hur man skall straffbelägga eget bruk. Vi anser att den särreglering som finns i den nuvarande lagstiftningen bör vara kvar, eftersom vi inte på något sätt vill äventyra den narkomanvård som bedrivs, och vi vill inte på något sätt äventyra att missbrukare tar kontakt med berörda myndigheter för att få hjälp för sitt missbruk.

I remissvaren till den promemoria som föregick denna lagstiftning har det också framkommit att man från flera håll tycker att ansvarsfrihetsregeln skall vara kvar.

Jag vill också påpeka att t.ex. i Lund har Kerstin Tunving, känd expert när det gäller narkotika och narkotikamissbruk, ett program där missbrukarna själva söker sig till vård. Detta vill vi på intet sätt äventyra.

Under 1991, Jerry Martinger, dömdes 3 570 personer för ringa innehav. 105 personer dömdes för eget bruk. Om detta skall ligga till grund för att det skulle finnas behov av att ändra lagstiftningen, kan man också säga att de

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

105 som dömdes för egen del utgör en förhållandevis liten andel. Genom ansvarsfrihetsregeln och genom att man ändrar till böter i straffskalan kan de få hjälp med sitt missbruk.

Vi vet att de analysmetoder som finns när det gäller urinprov kan ge osäkra resultat och att det kan vara svårt att fastställa tidpunkten för missbruket. Hur kommer rättssäkerhetskravet att uppfyllas?

Anf. 81 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Socialdemokraternas farhågor för att en person som behöver behandling för sitt narkotikamissbruk skulle underlåta att söka sådan behandling av rädsla för att därigenom ange sig själv för brott saknar stöd i såväl vetenskap som beprövad erfarenhet. Det har förmodligen aldrig inträffat att en förundersökning avseende narkotikabrott har gjorts som en följd av att någon sökt behandling för sitt missbruk. Det torde inte heller förekomma i någon större utsträckning att en missbrukare söker vård frivilligt i ordets egentliga bemärkelse, och det framhöll jag också i mitt inledningsanförande.

När missbrukare kommer under behandling sker det nästan undantagslöst så sent att de redan har blivit kända av polisen, eftersom de har hamnat i tungt missbruk och blivit föremål för någon form av lagföring.

Herr talman! Det ligger för övrigt i sakens natur att det inte finns anledning att göra anmälan beträffande en person som frivilligt sökt hjälp för sitt missbruk. De sekretessregler som finns inom socialtjänsten och sjukvården samt reglerna om åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning utgör tillräckliga garantier i det här avseendet.

Jag förvånar mig litet över att Birthe Sörestedt, som representerar Socialdemokraterna, är så indignerad över att det föreslås att fängelse skall införas i straffskalan när det gäller eget bruk. Det framgick av hennes inledningsanförande att Socialdemokraterna inte tycker att fängelse är någon verksamt påföljd. När jag kom in i kammaren pågick den föregående debatten. I den debatten var det Socialdemokraterna som till varje pris ville införa fängelse i någon straffskala. Jag kommer inte ihåg i vilken. Då ansågs fängelse min-sann vara mycket verksamt. Vilken inställning har Socialdemokraterna egentligen till fängelsestraff?

Anf. 82 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Jerry Martinger, det gäller vår syn på människor och vår syn på hur vi skall hantera missbrukarvården. Jag kan nämna att de sprutbytesprogram som finns på flera ställen i landet, där det gäller att bekämpa HIV och aids, innebär att människor kommer för att få råd, för att diskutera och för att ta itu med sitt missbruk.

När det gäller frågan om fängelse i straffskalan är det väsentliga att människor blir av med missbruket. Det är viktigt för att vi skall komma till rätta med den grupp som efterfrågar narkotika. Kan vi inte få bort suget efter droger, kommer efterfrågan att bestå. Jag anser därför att fängelse inte är något alternativ. Det är inte heller kontraktsvård, om kommunerna inte ställer upp på att betala sin del. Runt om i landet sägs att om någon döms till kontraktsvård finns det inga kommunala pengar till det. Kommunerna tar inte sitt an-

svar, och någon kontraktsvård kan då inte komma till stånd. I sådana fall återstår endast fängelse. Det kan inte vara alternativet när det gäller hur vi skall bekämpa missbruket och bli av med efterfrågan på droger.

Nej, Jerry Martinger, narkotikan måste bekämpas i alla delar av samhället. Vi vill därför inte äventyra missbrukarvården. Därför behövs särregleringen och ansvarsfrihetsregeln.

Anf. 83 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jag kan medge att fängelse inte är något primärt mål när det gäller kampen mot missbruket. Men införande av fängelse i straffskalan när det gäller eget bruk kommer att ha stor betydelse, därför att man då på ett tidigare stadium kommer att kunna få klart för sig vilka personer som är missbrukare. Möjligheten att göra kroppsbesiktning har avgörande betydelse i detta hänseende. Därmed kan man också i tid sätta in åtgärder till hjälp för missbrukarna.

I de fall då lagföring sker kommer böter naturligtvis även i fortsättningen att vara den vanligaste påföljden för enskilda missbrukare. Det skall dock sägas att böter knappast kommer att ha någon större effekt på en djupt nergången missbrukare. En sådan missbrukare har vanligtvis inga egna pengar att betala med, och man kan sällan driva in böter hos honom. I sådana fall blir alltså målet att få in personen under någon form av behandling.

Det finns naturligtvis en del fall där det kan vara effektivt att även ge ett kortare fängelsestraff för en person som har missbrukat narkotika. Jag tänker då i första hand på personer som lever under socialt sett ordnade förhållanden och på en del nybörjare. För sådana personer kan ett fängelsestraff vara effektivt som hot eller näsbränna.

Att jag talar om personer som lever under socialt ordnade förhållanden beror på att exempelvis kokain i många fall har börjat användas av välsituerade människor som cocktail vid privata fester och liknande.

Anf. 84 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! I regeringens proposition som ligger till grund för justitieutskottets betänkande nr 17 föreslås att påföljden skärps vad gäller ringa narkotikabrott. Man vill införa fängelse i straffskalan för eget bruk. Vidare vill man införa större möjlighet att genomföra drogkontroll i kriminalvården. Förslaget innebär bl.a. att det blir möjligt att tillgripa tvångsåtgärder med t.ex. urinprov vid misstanke om konsumtion av narkotika. Det är bra signaler. Ny demokrati lovordar och stöder regeringens proposition i det avseendet. Men varför skall det gå ungefär fem år mellan varje åtgärd? År 1988 kriminaliserade man eget bruk av narkotika med endast böter i straffskalan.

Enligt ett reportage i tidskriften Narkotikafrågan – som utges av RNS, Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle – säger sig justitieminister Gun Hellsvik vara nöjd med narkotikapolitiken. Regeringen har inte kunnat göra mer åt narkotikan än vad den har gjort hittills, säger hon i reportaget. Men på en fråga om vad justitieministern tror om en ökning resp. en minskning av narkotikamissbruket svarar Gun Hellsvik att man skall akta sig för att tro. Justitieministern är skicklig på att leka med ord utan betydelse. Längre fram i reportaget ställs det frågor om regeringens kontroll över situationen. Gun

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

Hellsvik svarar att hon tror att regeringen har så god kontroll som någon. Vi vet att det är ett stort problem säger hon. Tala om inkonsekvens! Man frågar sig hur landets justitieminister kan vara nöjd med narkotikapolitiken när hon *tror* saker och ting, vilket man ju skall akta sig för att göra.

Det räcker inte att säga att regeringen vet att det är ett stort problem – det har väl varit uppenbart länge. Nej, justitieministern är inte trovärdig när hon uppenbarligen slår sig till ro och är nöjd.

Gun Hellsvik säger vidare i reportaget att regeringen lägger fram förslag till en – observera: en – lagändring. Detta skulle visa att regeringen ser narkotikan som ett stort problem. Det är detta förslag till lagändring som vi nu ser på riksdagens bord. Det är fråga om ganska små åtgärder och en tunn proposition.

Varför ser vi så litet av det 20-punktsprogram mot narkotikan som Moderaterna, Gun Hellsviks eget parti, så ivrigt hänvisade till under valrörelsen? Nej, regeringens narkotikapolitik är plötsligt mycket urvattnad.

I valprogrammet talades om att man skulle öka antalet gatulangningsgrupper. Det är en bra målsättning, men då måste regeringen se till att polisen har den lagtekniska möjligheten att kroppsvisitera misstänkta missbrukare. Man måste göra det möjligt för polisen att utifrån sin professionalism avgöra var och hos vem man kan hitta narkotika att beslagta. JO har kritiserat detta och därmed pekat på bristen i lagstiftningen.

Mitt förslag, vilket givetvis röstades ner i utskottet, är att man i polislagen skriver att polisen *skall* upprätthålla lag och ordning. Just ordet "skall" saknas i dag i det sammanhanget. Detta skall ses mot den allmänna ingripandeskyldighet som polisen enligt polislagen har.

Hur skall man få resurser till att sätta in gatulangningsgrupper när regeringen och Socialdemokraterna tillsammans – på den punkten var de eniga! – vill minska anslaget till polisen med 500 miljoner under tre år? Det minskar ju möjligheterna att erhålla de resurser som behövs för inrättandet av gatulangningsgrupper.

Birthe Sörestedt talade om programmet för utdelning av fria sprutor i Kerstin Tunvings regi. Jag har stor respekt för Kerstin Tunving, som har klinisk erfarenhet speciellt från arbete med haschmissbrukare. Men sedan hon började med det här programmet för utdelning av fria sprutor har hon inte så stort stöd bland sina kolleger inom narkomanvården.

Tillbaka till regeringens åtgärder. Det finns många saker som denna regering behöver åtgärda för att bli trovärdig i sina uttalanden om att man vill föra en restriktiv och konsekvent narkotikapolitik. Detta får jag väl återkomma till i interpellationsdebatter med regeringens företrädare.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande JuU17.

Anf. 85 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Karl Gustaf Sjödin har synpunkter när det gäller åtgärder i allmänhet för att komma till rätta med narkotikaproblemet. Jag kan inte se att Ny demokrati har fogat någon reservation till betänkandet. Det förvånar mig att Karl Gustaf Sjödin kommer dragande med de här synpunkterna här i kammaren, men i och för sig borde jag väl ha kunnat förutse det, eftersom

Ny demokrati tydligen driver olika frågor i utskott och kammare – vi har ju nu under en lång tid sett det.

Självfallet är de åtgärder som föreslås i propositionen inte de enda som måste vidtas på narkotikaområdet. Det måste vidtas en mängd olika åtgärder för att vi framgångsrikt skall kunna bekämpa narkotikan. Det här är en åtgärd – den är viktig, men det kommer fler.

Anf. 86 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Att jag inte har fogat någon reservation till betänkandet beror på att vi i Ny demokrati stöder betänkandet. Betänkandet är en signal, som visar att vi är på rätt väg.

Anledningen till att jag tog upp Gun Hellsviks uttalande var att jag såg reportaget om hennes synpunkter i narkotikafrågan. Jag hade inte sett reportaget innan det här ärendet behandlades i utskottet. Vad jag reflekterade över var att hon kände sig nöjd, att regeringen var nöjd med den nuvarande narkotikapolitiken. Då blev jag litet fundersam. Det behövs ju, som Jerry Martinger säger, en rad åtgärder. Det var närmast det jag hade att anföra. Jag är ledsen att jag inte såg reportaget innan vi behandlade ärendet i utskottet.

Anf. 87 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Vänsterpartiet har ingen egen motion med anledning av den här propositionen och alltså ingen motion som behandlas i det här betänkandet. Vi kommer att rösta med Socialdemokraternas reservation nr 1 och med nr 2 om nr 1 bifalls av kammaren.

Att det behövs ansträngningar för att minska och helst eliminera försäljningen och bruket av narkotika är vi väl alla överens om, men vi skiljer oss åt i uppfattningen om hur långt man kan gå lagstiftningsvägen utan att man får motsatta effekter. Vi menar att man måste inse att man kanske inte kan lösa narkotikaproblemet lagstiftningsvägen. En person som har fastnat i narkotikaberoende behöver vård och får inte skrämmas bort från att söka vård av rädsla för att bli åtalad för sitt missbruk.

Jerry Martinger påstår att missbrukaren själv inte söker vård, men det förekommer ändå rätt ofta att en missbrukares föräldrar eller andra söker vård åt missbrukaren. Tyvärr är nog de föräldrar många som har fått uppleva att den här vården inte alltid finns att få.

Det vi behöver göra är att se till att det finns behandlingsmöjligheter, men Jerry Martinger förordar i stället att man skall låsa in narkomanerna för att minska efterfrågan. Hur många nya fängelseplatser anser Jerry Martinger att det kommer att behövas för att gatorna skall rensas från narkotikamissbrukare?

Tillbaka till frågan om att sabotera frivilligheten. För narkotikaberoende händer det ju liksom för alkoholister ibland under behandlingen att de får återfall, men det behöver ju inte betyda att det inte går att fortsätta behandlingen. Det förslag som nu ligger på riksdagens bord innebär däremot att den narkotikaberoende anger sig själv om han går tillbaka till behandlingen efter ett återfall.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

Anf. 88 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jag har redogjort för varför vi anser att ansvarsfrihetsregeln inte skall finnas kvar och vilken betydelse fängelse i straffskalan skulle ha. Eftersom Berith Eriksson möjligen inte hörde min redogörelse, kan jag bara upprepa att jag är övertygad om att ett införande av fängelse i straffskalan kommer att ha sin största betydelse på så sätt att man på ett tidigare stadium kommer att kunna se vilka personer som är missbrukare, bl.a. genom att man då kan genomföra kroppsbesiktning, och att man därmed också i tid kan sätta in rätt åtgärder.

Det kommer givetvis inte i praktiken att leda till att ett stort antal personer skall sättas i fängelse. Men, som jag sade, även ett kortare fängelsestraff kan för icke nedgångna missbrukare ha den funktionen att de inte fortsätter med sitt missbruk. Det är ungefär samma funktion som det kan vara för den som åker fast för rattfylleri, nämligen att han får sig en ordentlig tankeställare och kanske slutar supa innan han sätter sig i bilen.

Men, som sagt, jag har redan redogjort för detta och gör det inte igen.

Anf. 89 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! För det första hörde jag Jerry Martingers första inlägg, och för det andra talar han precis som om vi hade en utbyggd vård för narkotikamissbrukare, som vi faktiskt inte har.

Man kan inte jämföra ungdomar med en rattfyllerist som efter ett fängelsestraff skulle få en tankeställare. För ungdomar handlar det mycket om att identifiera sig. Hamnar man i fängelse har man kanske identifierat sig som en brottsling.

När det gäller ungdomar som av naturen är nyfikna måste det handla om att de får tillräcklig information om narkotikamissbruk och att de har en meningsfull sysselsättning och en trygg uppväxt.

Därför behöver vi daghem, skolor, fritidshem, kultur och idrottsaktiviteter av god kvalitet. Det är precis de områden som det nu skärs ner så mycket i.

Jerry Martinger säger, att får nu bara polisen möjlighet att gå fram till och kroppsvisitera en ung person och sedan ta in honom för urinprovstagning för att konstatera att han har brukat narkotika och därefter sätta honom i fängelse, så kommer det att innebära att den unge inte använder narkotika mer.

Det är ju ett väldigt förenklat sätt att se på en svår problematik.

Anf. 90 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Det är en värld som skiljer de borgerliga partiernas syn på narkotikapolitiken och Vänsterpartiets syn. Den politik som förespråkas av regeringen skiljer sig från den som förespråkas av Vänsterpartiet så till vida att den borgerliga politiken kräver av missbrukarna att de skall låta bli narkotika.

Att ställa krav är i det här hänseendet att bry sig om. Vår politik innebär att vi bryr oss om de människor som är på väg att hamna i social misär. Vänsterpartiets syn på missbrukarna är mer cynisk. De förespråkar en låt-gå-politik. Man bekymrar sig inte om människor i riskzonen. Det är först när dessa

stackars människor har etablerat ett allvarligt missbruk som man är beredd att ingripa, men då är det ofta för sent.

Den narkotikapolitik som helt bygger på att missbrukare frivilligt skall söka vård är inte en bra narkotikapolitik. Vi vet av erfarenhet att det är mycket ovanligt med frivillighet i det här avseendet.

Därav kan vi dra slutsatsen, som jag också gjorde i mitt inledningsanförande, att motivationen att söka vård inte är något som kommer inifrån eller uppstår spontant. En sådan motivation är i stället i hög grad en spegling av omvärldens attityd och förhållningssätt gentemot missbruk och missbrukare.

Ett tryck på narkotikamarknaden enligt propositionens modell bör därför leda till, som jag tidigare sade, en större benägenhet att söka vård – inte tvärtom.

Min jämförelse med rattfylleristen gjorde jag bara för att understryka fängelsestraffets allmänpreventiva funktion.

Anf. 91 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jerry Martinger och Moderaterna är nog ensamma om att tro på fängelsestraffets allmänpreventiva funktion.

Visst är det en värld som skiljer Moderaternas och Vänsterpartiets syn på människor. Vi vill ha vård i stället för fängelse.

Det är inte först vid ett allvarligt missbruk som vården skall kunna sättas in. Det handlar om att bygga upp en vård där en förälder som söker vård för sitt barn, som är missbrukare i ett tidigt skede, omedelbart skall kunna få den vården. Det skall inte vara så att föräldrarnas sökande av vård för sitt barn är detsamma som att ange sitt barn så att barnet riskerar fängelse.

Andre vice talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 92 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! När man hör Berith Eriksson resonera om tvång och icke tvång inser man att hon lever i en värld för sig. Detta är den flumpolitik som man hade förut.

Jag vet att det var många narkomaner som på den tiden gick in på Rålambshov när kostnaden för missbruket var ca 2 000 kr om dagen. Då vart det för jobbigt att stjäla ihop tillräckligt mycket för att hålla sig med sin drog, och man gick frivilligt in på Rålambshov. Så minskade man ned sitt behov med metadonmetoden tills man klarade sig med droger för 200 kr om dagen. Sedan gick man ut igen, och så höll man på. Det är en flumpolitik.

Berith Eriksson talade om att föräldrarna skall söka vård. Men föräldrarna vet ju inte att deras barn är missbrukare! Det kan ta två, tre, fyra eller fem år innan de vet det.

I Upplands Väsby går man in aktivt och säger: Ställer du inte upp på att ta ett urinprov, då betraktar vi dig som narkoman.

I och med att vi inför fängelsestraff i straffskalan får man möjligheter till tvångsåtgärder. Då kan man sätta in åtgärderna tidigt när man vet att personerna missbrukar, eftersom man får möjlighet att verkligen kontrollera om de har narkotika i blodet. Det är då man kan sätta in åtgärderna.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

Det är nämligen drogen som styr individen och inte tvärtom. Jag skall inte hålla någon större utläggning om narkotikans verkningar, men det är först en smekmånadsfas – man brukar kalla den så – då man möjligtvis kan kontrollera sitt drogintag. Men sedan tar drogen överhand och styr individen. Man har ingen egen vilja. Därför behövs dessa skärpningar.

Jag lovordar regeringen för att den nu tar till det här sista steget och inför fängelse i straffskalan för konsumtion, och därmed möjliggör tvångsåtgärder.

Anf. 93 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Karl Gustaf Sjödin går ganska långt tillbaka, och då kan man också konstatera att det framför allt är de gamla narkomanerna som fortfarande åker ut och in i fängelserna.

Men nu skall vi tala om dagens lagstiftning och dagens möjligheter, och då vill jag fråga: Anser Karl Gustaf Sjödin att den vård han talar om finns? Finns det möjlighet att genom en skärpt lagstiftning ge dessa ungdomar vård? Eller handlar det om att man skall öka antalet fängelseplatser och att man skall rensa gatorna?

Anf. 94 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Jag håller med Berith Eriksson om att denna vård inte finns i dag. Men vi kan konstatera att Österåker har kommit mycket långt när det gäller att ta hand om narkomaner, och man har ingen narkotika där ute. Ny demokrati menar att hotet om straff kräver av narkomanen, när han kommer in på anstalt eller när han riskerar att få fängelse, att han aktivt ingår i ett motivationsprogram. Det kan ske utanför fängelset.

Exempelvis kan den misstänkte narkomanen få välja mellan fyra års fängelse och två års behandling. Narkomaner är precis som alla andra människor – de är sig själv närmast. Ett ordentligt straffhot får dem förmodligen att välja de lindrigare två åren. Trots allt är det nämligen så, att när man har knarkat väldigt mycket vill man sluta, men man kan inte göra det frivilligt utan stöd. Man säger att man skall sluta, men det blir återfall på återfall.

Vi vill höja straffet. Vi vill ha alternativ med krav. Valet är tämligen lätt. I stället för att man måste sitta i fängelse i fyra år, ovillkorligt, tror vi att det är mycket bättre att man kan välja två år i en behandlingsmetod.

Anf. 95 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill fråga Karl Gustaf Sjödin: Vad menar Karl Gustaf Sjödin att vi skall göra under tiden, eftersom vi inte har den vård som behövs? Ryms alla på Österåker?

Debatten blir väldigt förvirrad när både Karl Gustaf Sjödin och Jerry Martinger hela tiden blandar ihop grava narkomaner och debuterande narkomaner. Det behövs olika åtgärder och olika behandlingsmetoder för unga debuterande och för gamla grava narkomaner.

Andre vice talmannen anmälde att Karl Gustaf Sjödin anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 96 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt gå upp i den här debatten, men efter Jerry Martingers anförande och delvis också efter Karl Gustaf Sjödens anförande vill jag säga några ord.

Man skall ta narkotikasituationen i Sverige på utomordentligt stort allvar. Vi har ett allvarligt narkotikaproblem, som vi måste sätta in betydande åtgärder mot.

Jag känner också en väldigt stor oro över vad som kan hända med tanke på den utveckling av nya narkotikaströmmar som kan komma från f.d. Sovjetunionen, med dess transportvägar som så småningom kan nå Sverige.

Även om man ser på situationen på ett utomordentligt allvarligt sätt, tror jag att Jerry Martinger kan hålla med mig om att vi i Sverige, sett ur ett internationellt perspektiv, har lyckats bemästra narkotikasituationen på ett ganska hyggligt sätt. Narkotikaproblemen och narkotikamissbruket i Sverige har varit mindre än i många andra västeuropeiska länder. Det har väl berott på att vi har bedrivit en sammanhållen narkotikapolitik, som så att säga har stått på två ben.

Det ena benet har stått för restriktiv narkotikapolitik, med polisiära medel och med resurser till rättsväsendet. Det andra benet har stått för en väl utbyggd vård och behandling, eller ambitionen att ha en en sådan, för att nå missbrukarna och för att förmå dem att ta sig ur sitt beroende av narkotika.

Nu känner jag utomordentligt stor oro för att "det andra benet" är på väg att vika sig. Och viker sig det benet, den utbyggda vården och behandlingen ute i landets kommuner, raseras grunderna för den sammanhållna narkotikapolitiken. Då riskerar vi att få en mycket allvarlig narkotikasituation i det här landet, ett ökat missbruk, en allvarligare situation, som påminner om den som man har i många andra västeuropeiska länder.

Jag tänker nämna några exempel på vad som är på väg att hända i landets kommuner. I Stockholm halveras resurserna inom narkomanvården. I Malmö har den institutionaliserade narkomanvården splittrats upp och i stort upphört. Runt om i landets kommuner pågår en successiv nedrustning av samhällets insatser när det gäller vård och behandling av narkomaner.

Jag tycker att Jerry Martinger skall ta sig en ordentlig funderare, när han nu ställer så stort hopp till den här lagstiftningen, om det inte är förlusten av "det andra benet" som är det riktigt allvarliga hotet mot en framgångsrik narkotikabekämpning i vårt land.

Anf. 97 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Till Lars-Erik Lövdén vill jag säga att även jag oroar mig för att narkomanvården skärs ned i flera av landets kommuner.

Lars-Erik Lövdén talar i övrigt nästan på samma sätt som Berith Eriksson. Jag tvingas då konstatera att det tycks vara en värld som skiljer den verklighet som jag skildrar och den verklighet som Lars-Erik Lövdén skildrar.

Jag kan nämligen inte hålla med om att vi kommit så långt när det gäller narkotikabekämpningen i Sverige. Sverige är utsatt för ett mycket hårt tryck från de internationella narkotikasyndikaten. För bara någon timme sedan tog jag del av den senaste statistiken från tull och polis i det här avseendet. Det var verkligen ingen rolig läsning, det kan jag försäkra. Det finns enorma

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Åtgärder mot bruk
av narkotika samt
ringa narkotika-
brott*

partier narkotika i Sverige som ligger och väntar på missbrukarna. Häromdagen tog Södermalmspolisen 5 kg amfetamin, och Eskilstunapolisen tog 9,5 kg. Det är bara två exempel.

Jag vill understryka det som jag sade till Berith Eriksson, nämligen att man måste kräva av missbrukarna att de skall låta bli narkotikan. Att ställa krav i det här sammanhanget är att bry sig om. Att föra en politik som bryr sig om människor, vilket blir följden av de åtgärder som föreslås i propositionen, är enligt min mening den enda vägen att komma fram till en lösning av narkotikaproblemet.

Den politik som tydligen även Lars-Erik Lövdén förespråkar är en form av låt-gå-politik, där man inte tillräckligt bekymrar sig om människor i farozonen, förrän det är för sent. En sådan politik kan jag inte tro på.

Anf. 98 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jerry Martinger kan inte ha lyssnat riktigt på mitt anförande. När jag uttrycker en oerhört stor oro för vad som är på gång ute i kommunerna när det gäller nedrustningen av narkomanvården, är det en oro som återspeglar att jag bryr mig om missbrukarna.

Det är oerhört cyniskt att man å ena sidan är med om den nedskärning som nu leds av den borgerliga regeringen och av borgerligt styrda kommuner och att man å andra sidan säger att narkotikamissbrukarna i större utsträckning, på grund av själva bruket, skall sättas i fängelse. Det är straffhotet som framöver skall gälla. Det är ett väldigt cyniskt resonemang.

I mitt inlägg, Jerry Martinger, gav jag uttryck för den oro som jag känner också över de nya narkotikaströmmarna till Sverige. Det här skall vi ta på allvar, och det skall vi bekämpa med "det andra benet", som jag försökte beskriva. Vi skall bekämpa det med repressiva insatser i form av polisiära resurser och tullresurser när det gäller exempelvis gatulangningsgrupper. Men en sammanhållen narkotikapolitik behövs om vi skall bli framgångsrika i narkotikabekämpningen.

Anf. 99 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Att bara uttrycka oro är inte det bästa sättet att bry sig om. Man måste också agera, och det gör regeringen genom att lägga fram den här propositionen.

Anf. 100 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare, men jag uttrycker oro för den sparpolitik som regeringen bedriver och som går ut över vård- och behandlingsresurser.

Jag vill påminna Jerry Martinger om att Socialdemokraterna vid fjolårets budgetbehandling gick emot nedskärningen om 7,5 miljarder kronor i kommunerna.

Anf. 101 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att den narkotikapolitik som bygger på att man skall söka vård frivilligt – det är tydligen det som även Lars-Erik Lövdén förespråkar – inte är någon bra narkotikapolitik. Missbru-

karen kan nämligen inte klara det ansvarstagande som en förväntad frivillighet innebär.

Missbrukarens agerande är alltid en spegling av omvärldens attityd och förhållningssätt gentemot missbruket och missbrukarna, och det är därför som de åtgärder som föreslås i propositionen kommer att ha så stor betydelse i kampen mot själva missbruket.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

Anf. 102 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

8 § Särskild utlänningskontroll

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU18 Särskild utlänningskontroll (skr. 1992/93:156).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 10 §.)

9 § Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.)

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU19 Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m. (prop. 1992/93:4).

Anf. 103 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jerry Martinger hade i ett av sina föregående inlägg gott om pengar. Vi har gott om pengar i det här betänkandet.

Det förslag som riksdagen nu har att ta ställning till är enligt Socialdemokraterna såväl från rättssynpunkt som från ekonomiska och praktiska synpunkter helt oacceptabelt. Vi har redan vid frågans behandling i december förra året, då ärendet återförvisades till utskottet, pekat på de sakliga bristerna i förslaget.

Nu har regeringspartierna, i syfte att få igenom förslaget, genom sin kompromiss med Ny demokrati dessutom åstadkommit en ytterligare belastning på kriminalvården. Det är dåligt för kriminalvården, för rättssäkerheten och för den statsfinansiella situationen. Därför bör riksdagen avslå förslaget.

När riksdagen före juluppehållet återremitterade justitieutskottets betänkande om förändringar av den villkorliga frigivningen anförde den borgerliga majoriteten som motiv för denna återremiss att Väg- och sjöfyllerikommitténs betänkande borde avvaktas.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.

Detta var naturligtvis ett skenargument. Sakläget var det att regeringen inte hade majoritet för sitt förslag i riksdagen. Ny demokrati hade ställt bestämda krav för att inte rösta emot regeringens proposition. Detta tvingade fram en förhandling mellan Ny demokrati och regeringspartierna, och resultatet av den förhandlingen har vi nu på riksdagens bord.

Förslaget innebär i stort en återgång till de regler för villkorlig frigivning som gällde före den 1 juli 1983. Det innebär frigivning efter två tredjedelar av en strafftid på upp till två år. De som döms till fängelse i lägst två år skall även fortsättningsvis ha möjlighet att få villkorlig frigivning efter halva strafftiden.

Det är således något av en falsk varudeklARATION när en del nu hävdar att halvtidsfrigivningen avskaffas. I förhållande till regeringsförslaget har de borgerliga partierna och Ny demokrati gjort upp om ett bibehållande av tvåmånadersregeln för erhållande av villkorlig frigivning, vilket ytterligare ökar anstaltsbeläggningen. Jag återkommer senare till situationen på kriminalvårdsanstalterna, som är en viktig fråga.

Innan jag motiverar varför vi motsätter oss utskottsmajoritetens förslag vill jag deklarerat Socialdemokraternas principiella inställning till den villkorliga frigivningen. Vi förordar ett avskaffande av halvtidsfrigivningen och vill ha en övergång till en i huvudsak obligatorisk frigivning efter två tredjedelar av strafftiden. För att detta inte skall medföra generellt längre anstaltstider och en kraftigt ökad anstaltsbeläggning, menar vi att en sådan ordning måste kombineras med en kraftig utökning av användandet av alternativa påföljder, som samhällstjänst och kontraktsvård och möjligen också någon form av frigivningspermission.

Frågan om en väsentlig vidgning av bötesstraffets användning bör också prövas. Det här är frågor som lämpligen bör behandlas av Straffsystemkommittén, som bl.a. har att lägga fram ett mer permanent förslag till den framtida utformningen av den villkorliga frigivningen och vars samlade arbete borde ha avvaktats innan riksdagen gick till beslut i dagens ärende.

Nu förordar utskottsmajoriteten ett provisoriskt förslag. Jag sade i den tidigare debatten vid återremissen att det är ett uttryck för en hafsig, slarvig och ogenomtänkt kriminalpolitik. Strafflagstiftningen är utomordentligt illa lämpad för plötsliga ad hoc-lösningar. Redan i höst kommer ett förslag från Straffsystemkommittén till en permanent lösning. Från både rättspolitiska och samhällsekonomiska utgångspunkter är det helt förkastligt att nu genomföra ett provisoriskt system. Svårigheter kan förutses vid tillämpningen innan praxis har hunnit utkristalliseras. Med hänsyn till att det på kort tid skall genomföras ytterligare förändringar i systemet uppstår också en betydande rättsosäkerhet. Vi kommer att få en situation där flera olika regelsystem i ett övergångsskede skall tillämpas samtidigt. Det är vårt huvudargument för att nu avvisa det förslag som ligger på riksdagens bord.

Jag går över till situationen på kriminalvårdsanstalterna. Regeringsförslaget innebär en ökad anstaltsbeläggning med mellan 500 och 600 intagna, till en årlig kostnad av 200–300 miljoner kronor.

Det här skall ses i belysning av den redan mycket höga beläggningen på våra kriminalvårdsanstalter. Kriminalvårdsstyrelsen har i en skrivelse till regeringen i januari i år angett beläggningsgraden under senare delen av 1992.

Den 1 oktober var beläggningen 100 %, den 1 november 97 % och den 1 december 96 %. Trots att ett antal tillfälliga platser nu tagits i bruk räknar Kriminalvårdsstyrelsen med en beläggning i mars på 95 %. Den här situationen gäller alltså innan effekterna av ändringen av den villkorliga frigivningen fallit ut. För att klara differentieringen, ett rimligt vård- och behandlingsinnehåll, har riksdagen som mål satt upp 85 % beläggning.

Situationen på kriminalvårdsanstalterna är nu sådan att den skapar en brutalare och hårdare miljö, som leder till tvång, våld och sannolikt en betydande ökning av återfallsbenägenheten. Det visar internationella erfarenheter av sådana situationer på kriminalvårdsanstalter och fängelser. Regeringens politik, som sägs syfta till att få ner brottsligheten, riskerar nu tvärtom att föda ny och brutalare brottslighet. Regeringens kriminalpolitik är hafsig och slarvig.

Intagna som vill arbeta och studera på anstalterna får stå i kö till sysselsättning. Differentiering och narkotikafria anstalter ointetgörs i princip. Det var ju ett av Moderaternas stora krav före regeringsskiftet i höstas, Jerry Martinger, att åstadkomma en situation på anstalterna som gjorde det möjligt att differentiera och få fram narkotikafria anstalter och avdelningar. Det blir i stort sett omöjligt med den beläggningssituation som nu gäller på anstalterna. Det står i kontrast till Jerry Martingers argumentation i det ärende som vi tidigare behandlade.

De signaler om ändrad lagstiftning i stort som kommit från regeringen kan beräknas öka behovet av anstaltsplatser med uppåt 1 200. Det är en ökning av anstaltsorganisationen med 25 % till en årlig driftkostnad på mellan 400 och 500 miljoner kronor och en investeringskostnad på 1,2–1,4 miljarder kronor.

Jag tycker att regeringspartierna skall ställa sig frågan om vi inte med de resurserna skulle kunna få ut bättre effekter när det gäller påverkan på brottsutvecklingen genom andra åtgärder än en kraftig utbyggnad av antalet fängelseplatser.

Jag vill med den här motiveringen, framför allt huvudinvändningen att vi till hösten har att ta ställning till ett nytt förslag om en mer permanent lösning och därför inte bör genomföra ett provisorium, men också argumentet att man inte i tillräcklig grad har beaktat belastningen på anstalterna, yrka avslag på utskottets hemställan med anledning av propositionen och bifall till reservationerna nr 1 och 2.

Anf. 104 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! Av vissa anledningar, som även är väl kända för kammaren, måste enskilda ledamöter från vårt parti försöka täcka in många olika områden. Det är inte enbart av ondo. Man får nämligen en ganska klar bild av hur regering och riksdagsmajoritet prioriterar när det gäller användningen av skattemedel.

I debatt efter debatt har jag ställts inför det krassa konstaterandet att en nödvändig standard inom socialförsäkringssystemet exempelvis inte kan upprätthållas på grund av det ekonomiska läget. Men när det gäller detta ärende, alltså repressionsapparaten, fattas det inte medel.

Om de 215 miljonerna i detta sammanhang i stället satsades på förebyg-

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.

gande och rehabiliterande verksamhet skulle det helt säkert vara en mycket bättre samhällsinvestering än vad en skärpning av verkställighetstiderna är.

Herr talman! Fängelsestraff är den mest destruktiva och den dyraste men också den sämsta formen när det gäller att åtgärda, förebygga och stävja brottslighet. Fängelsestraff är på sätt och vis bra som samhällspreventiv åtgärd så till vida att brottslingen inte kan begå brott så länge vederbörande sitter inlåst. Dessutom måste samhället ibland skydda sig mot vissa brottslingar och vissa brott. Men det är att lura sig själv om man inbillar sig att fängelsestraff leder till minskad brottslighet. Det är ganska väl dokumenterat.

Det lutherska arv som vi alla mer eller mindre bär på – dvs. att man skall straffas för sina gärningar – måste kanske ibland få vika för förnuftet och för de vetenskapliga rön som gjorts men också för samhällspreventiva skäl.

Justitiekontoret liksom justitieministern har vid många olika tillfällen uttalat att strävan skall vara att hitta andra påföljdssalternativ än fängelse. Ja, men då måste man väl också satsa på det. Trots att man säger sig veta att frivården har otillräckliga resurser blir det inga ökade resurser där. I stället trampar vi på i de gamla fotspåren. Och inte bara det – vi försöker nu också att till ett mycket högt pris ersätta vård med fängelsestraff.

Herr talman! Vår meningyttring avseende mom. 2 sammanfaller med Socialdemokraternas reservation. Vi kommer alltså att rösta för reservation 1. Vidare yrkar jag bifall till meningyttringen avseende mom. 11.

Anf. 105 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! De flesta stater har i sina påföljdssystem någon form av förtida frigivning från fängelse. Det finns i allmänhet tre olika typer av frigivning: ovillkorlig frigivning, villkorlig frigivning och frigivning med efterföljande övervakning. Den villkorliga frigivningen är den vanligaste.

Vilket val ett rättssystem gör mellan en eller flera av dessa typer av förtida frigivning beror i huvudsak på vilket mål som lagstiftaren anser skall gynnas av åtgärden. Det kan i huvudsak vara fråga om fyra olika mål: Målet kan vara en bättre disciplin på anstalterna. Målet kan vara en minskning av anstaltsbeläggningen. Man kan vilja ha en prövotid före slutlig frigivning som är likställd den vid villkorlig dom. Eller också är målet att man vill skydda allmänheten.

Den förtida frigivningen kan vara obligatorisk eller fakultativ. Den obligatoriska frigivningen utmärks av sin automatik vad gäller tillämpningen. Den fakultativa frigivningen är normalt avhängig av en diskretionär bedömning av den enskilde fångens uppförande och/eller prognos.

I de flesta länder är förtida frigivning fakultativ. Obligatorisk frigivning är mindre vanligt.

I Sverige har det funnits regler om villkorlig frigivning sedan år 1906. Sådan har alltsedan dess kommit i fråga då en viss kvotdel av strafftiden, med förbehåll för en stadgad minimitid, avtjänats i anstalt. Kvotdelen resp. minimitiden har efter införandet av systemet minskats i flera steg.

Huvudregeln i den gällande ordningen, som trädde i kraft den 1 juli 1983, finns i 26 kap. 6 § brottsbalken. Enligt denna skall den som avtjänar ett tidsbestämt fängelsestraff frigges villkorligt när halva tiden avtjänats. Dock skall

verkställigheten ha pågått i minst två månader. Denna regel är *obligatorisk* men har två mer väsentliga undantag.

För det första kan frigivningen uppskjutas om den dömda själv begär det. För det andra får enligt 26 kap. 7 § brottsbalken den som dömts till fängelse i lägst två år för särskilt allvarlig brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa inte friges villkorligt förrän två tredjedelar av strafftiden har avtjänats, om det bedöms föreligga påtaglig risk för att brottslingen skall fortsätta med brottslighet av det slag för vilket han dömts. Villkorlig frigivning av den senare typen är *fakultativ* och prövas av Kriminalvårdsnämnden. Vid sin bedömning skall nämnden förutom återfallsrisken beakta verkningarna av ett fortsatt frihetsberövande och förutsättningarna för den dömdes anpassning i samhället.

Herr talman! Den obligatoriska halvtidsfrigivningen har mer än något annat inom kriminalpolitiken upprört allmänheten under de senaste åren. Den stora skillnaden mellan utmätt straff och faktisk anstaltstid måste anses principiellt felaktig. Den är obegriplig för medborgarna och har rubbat förtroendet för rättsväsendet.

En undersökning som gjorts av forskaren Jan Ahlberg vid Brottsförebyggande rådet, BRÅ, visar också att införandet av halvtidsfrigivningen ledde till en ökning av den anmälda brottsligheten. De anmälda misshandelsbrotten ökade med 1 %, stöldbrotten – exkl. butiksstölder, biltillgrepp och rån – med 1,6 %, bilstölderna med 3,3 %, rånen med 3,2 % och bedrägerierna med 1,2 %.

De här procenttalen kan förefalla låga. Men om man betänker att det varje år begås drygt 1,2 miljoner brott i vårt land, inser man att halvtidsfrigivningen i praktiken medfört att tusentals människor varje år drabbas av brott helt "i onödan" – om nu det uttrycket kan användas.

Det förhållandet att man släppte ut fångar i förtid 1983 innebar i absoluta tal att vi fick en omedelbar ökning med 300 misshandelsbrott, 7 700 stöldbrott, 800 bilstölder, 140 rån och 1 100 bedrägerier.

Om man i dag skulle låta de dömda sitta av hela sitt straff skulle, visar BRÅ:s beräkningar, de anmälda misshandelsbrotten minska med 2,4 %, stöldbrotten med 4 %, bilstölderna med 8 %, rånen med 8,6 % och bedrägerierna med 3,3 %.

I absoluta tal motsvarar detta ca 900 misshandelsbrott, 21 000 stölder, 3 500 bilstölder, 350 rån och 3 000 bedrägerier.

De som ådömts fängelsestraff är ofta notoriska vanebrottslingar. När denna kategori av personer slipper avtjäna hela strafftiden ges de följaktligen ökade möjligheter att begå fler brott.

Den proposition som nu behandlas innebär att den obligatoriska halvtidsfrigivningen avskaffas genom en huvudsaklig återgång till de regler som gällde före den 1 juli 1983. Den nuvarande *rätten* till villkorlig frigivning ersätts med en *möjlighet* till frigivning, som i princip förutsätter en prövning i det enskilda fallet. Systemet med villkorlig frigivning efter viss del av den utmätta strafftiden behålls således tills vidare.

Enligt regeringens förslag skall huvudregeln vara att alla som dömts till ett tidsbestämt fängelsestraff i minst en månad skall kunna friges villkorligt tidigast efter två tredjedelar av strafftiden.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.

Villkorlig frigivning från fängelsestraff på lägst två år föreslås även i fortsättningen kunna ske efter avtjänandet av halva strafftiden. Undantag skall dock, liksom för närvarande, gälla vid särskilt allvarlig brottslighet i de fall där det finns en påtaglig risk för återfall. Denna särreglering, som enligt gällande rätt endast omfattar brottslighet som riktat sig mot eller medfört fara för liv eller hälsa, föreslås nu utökad med brott som ingått som ett led i en yrkesmässig eller organiserad brottslighet. Detta innebär en betydande skärpning i förhållande till gällande ordning.

Den villkorliga frigivningen skall kunna senareläggas efter den tidigaste tidpunkten för villkorlig frigivning. Vid den bedömningen skall särskilt beaktas om förutsättningarna för den intagnes anpassning i samhället framstår som speciellt ogynnsamma med hänsyn till frigivningsförhållandena, hans uppförande under anstaltsvistelsen eller andra särskilda omständigheter. Kriminalvårdsnämnden skall alltid pröva frågan om villkorlig frigivning beträffande dem som dömts till fängelse i minst två år. Kriminalvårdsnämnden skall också pröva frågan i vissa andra fall, om detta påkallas av Kriminalvårdsstyrelsen eller annan myndighet som fått bemyndigande till detta.

Som jag tidigare nämnde har det alltsedan villkorlig frigivning infördes i vårt land funnits regler om en minimitid, före vilken villkorlig frigivning inte i något fall fått ske. Denna minimitid var år 1906 två år. För närvarande är den två månader.

Den nuvarande minimiregeln har kritiserats, eftersom den medfört vissa tröskeeffekter. Av bl.a. den anledningen har regeringen i föreliggande proposition föreslagit att regeln skall avskaffas. Ett avskaffande av regeln skulle emellertid komma att få en del andra, oönskade konsekvenser. Det skulle leda till att exempelvis de som döms till en månads fängelse för grovt rattfylleri eller misshandel, brott vars art talar för fängelse, bara skulle behöva sitta inne 20 dagar, vilket i sin tur skulle ge en felaktig signal beträffande dessa brott.

En anledning till att propositionen återremitterades till utskottet i december var just att en sådan signal bedömdes komma i konflikt med de förslag som samtidigt avgavs från Väg- och sjöfyllerikommittén; denna kommitté föreslog allmänt sett kraftiga skärpningar av straffen. Men anledningen var naturligtvis också att ett avskaffande av regeln skulle få ogynnsamma effekter på den allmänna brottsnivån genom att ett stort antal dömda, i många fall med betydande återfallsrisk, skulle bli frigivna tidigare än vad som för närvarande är fallet.

Den nuvarande regeln att villkorlig frigivning inte kan komma i fråga förrän minst två månader av straffet har avtjänats bör enligt utskottets mening behållas. Utskottet kan alltså inte ställa sig bakom propositionen i denna del.

Regeringen tillsatte under våren 1992 en utredning för översyn av vissa frågor som rör påföljdssystemet. Kommittén, som antagit namnet Straffsystemkommittén, skall enligt sina direktiv lägga fram förslag till vad som i ett längre perspektiv bör gälla för frigivning från fängelsestraff. Kommittén skall därvid pröva huruvida systemet med villkorlig frigivning skall behållas och hur detta i så fall skall vara utformat.

Mot bakgrund av den kritik som framför allt kan riktas mot den obligato-

riska halvtidsfrigivningen anser utskottet inte att det kan anses försvarligt att låta nuvarande system fortsätta att gälla i avvaktan på Straffsystemkommitténs betänkande och beredningen av detta. Utskottet ställer sig därför bakom regeringens förslag att avskaffa den obligatoriska halvtidsfrigivningen.

Utskottet vill emellertid inte ge sig in på frågan om vad som bör gälla på längre sikt. Vad det handlar om i dag är att i ett första steg gå tillbaka till vad som i huvudsak gällde före den 1 juli 1983 för att sedan därifrån gå vidare med steg nummer två. Dagens förslag är följaktligen inte det *enda* steget i frågan, utan bara det *första* steget. Hur det framtida systemet skall se ut finns det en rad olika meningar om. Det är därför det är angeläget att Straffsystemkommitténs arbete avvaktas innan ytterligare förändringar sker.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 106 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jerry Martinger gick inte i svaromål mot mitt huvudargument för att Socialdemokraterna avvisar den här propositionen, nämligen den rättsosäkerhet som blir följden av att vi inom kort tid kommer att få dels ett provisoriskt förslag, dels ett mer permanent förslag, som kommer att presenteras i höst av Straffsystemkommittén och som skall träda i kraft någon gång under 1994.

Det är naturligtvis oerhört otillfredsställande att vi inom rättsväsendet kan få en situation där man har tre olika system för den villkorliga frigivningen att hantera samtidigt; det nuvarande systemet, det provisoriska system som regeringspartierna och Ny demokrati nu vill genomföra och ett framtida mer permanent system för den villkorliga frigivningen. Kriminalpolitiken är inte lämpad, uttryckte jag i mitt inledningsanförande, att hanteras på det lättvindiga sättet.

Jerry Martinger kommenterade inte heller den utomordentligt allvariga situationen på våra kriminalvårdsanstalter. Med det här förslaget kommer de att utsättas för ytterligare påfrestningar. Med en överbeläggningssituation på våra anstalter har vi att se fram emot en ökad återfallsbenägenhet, mer inslag av våld och hot, mindre möjligheter till vård och behandling inom kriminalvården. Det kan i sin tur leda till en ökning av brottsligheten. Det tycker jag nog att regeringspartierna bör ta sig en allvarlig funderare på.

Det andra som regeringspartierna bör fundera på, som jag också uppmanade dem till i mitt inledningsanförande, är om det på sikt verkligen är vetligt att satsa 400–500 miljoner kronor mer per år i driftkostnader för våra kriminalvårdsanstalter, som en del i de kriminalpolitiska satsningarna. Hade vi haft 500 miljoner kronor till offensiva brottsförebyggande insatser är jag alldeles övertygad om att det hade fått större effekter på våra möjligheter att minska brottsligheten i Sverige.

Nu väljer regeringspartierna att satsa de 400–500 miljoner kronorna, som man inte har anvisat någon finansiering för, på en ökad utbyggnad av anstaltsorganisationen.

Anf. 107 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Lars-Erik Lövdén säger att han finner det otillfredsställande att olika system kommer att gälla samtidigt på det här området fram till dess

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.

att Straffsystemkommitténs förslag lagts fram och beretts. I detta ligger en fråga från honom om varför vi inte kan vänta med att göra förändringar i reglerna om villkorlig frigivning till dess att nämnda utredning är klar.

Mitt svar är följande:

Den obligatoriska halvtidsfrigivningen är principiellt felaktig och har i så hög grad rubbat medborgarnas förtroende för rättssystemet att vi inte anser oss kunna ha den kvar en enda dag mer än nödvändigt.

När det sedan gäller de samhällsekonomiska konsekvenserna av fler fängelsepåföljder vill jag säga följande:

Det är inte fråga om vanliga investeringar. Självfallet måste det byggas fler fängelser. Men det är som sagt inte fråga om vanliga investeringar, det är fråga om investeringar som man skall göra för att skydda allmänheten mot brott. Byggandet av fängelser kan sannolikt komma att vara samhällsekonomiskt lönsamt. Enligt Vårdskommissionen är de totala kostnaderna för stölder och skadegörelse som är riktade mot landets hushåll ca 2 miljarder. Om man antar att stölderna minskar med 4 % innebär det en direkt samhällsekonomisk besparing med 80 miljoner kronor per år. Men detta gäller bara de två brottstyper som jag har nämnt.

Nu vet vi inte den totala kostnaden för all brottslighet. Men det anförda exemplet visar att de merkostnader som uppstår genom fler fängelser mycket väl kan uppvägas av de samhällsekonomiska besparingar som uppstår genom den minskade brottsligheten. Här skall också noteras att det verkliga antalet brott enligt Statistiska centralbyrån är väsentligt större än den anmälda brottsligheten. Följaktligen är de samhällsekonomiska besparingarna av att hålla vanebrottslingar inburade också i motsvarande mån större.

Anf. 108 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jerry Martinger pratar nu mot all vetenskap eller, som han uttryckte det i sitt tidigare anförande, mot all beprövad erfarenhet.

Internationell erfarenhet och forskning visar massivt att generellt längre anstaltstider inte har någon inverkan på brottsligheten. Det har vi internationella erfarenheter av. Detta har t.o.m. Moderaternas regeringskolleger i England insett. De går nu in för att minska anstaltstiderna och sätta in fler åtgärder i det brottsförebyggande arbetet i stället.

Jag tycker att Jerry Martinger skall ta del litet mer av den internationella forskningen och även av forskningen i Sverige på det här området innan han går vidare med den kriminalpolitik som han nu tydligt förordar.

Jag tror att det hade varit mycket mer framgångsrikt ur brottsbekämpande synpunkt om vi hade använt de 400–500 miljoner kronor som Jerry Martinger nu anser sig ha till sitt förfogande till att satsa på brottsförebyggande arbete ute i landets kommuner. Då hade vi kunnat få ner den vardagsbrottslighet som kostar svenska folket och de enskilda människorna i detta land så mycket ekonomiska skador och annat lidande. Det är inte vägen genom generellt längre strafftider som leder fram till en minskad brottslighet.

Anf. 109 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Självfallet har det brottsförebyggande arbetet en stor betydelse. Men det är också väsentligt att brottslingar sitter inne, så att medborgarna vågar vara ute.

Anf. 110 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Jerry Martinger redogör för hur många brott som har undvikits och skulle undvikas genom att fångarna sitter inne full tid. Det kan ge resultat i brottsstatistik bara ett eller två år. Sedan är man inne i samma runda igen. För Jerry Martinger menar väl inte, att om man sitter inne full tid, blir man mindre brottsbenägen när man kommer ut? Det är, som Lars-Erik Lövdén påpekade, mot all tillgänglig forskning på området.

Jag tycker inte att det är så konstigt att halvtidsfrigivningen har upprört. Det har upprört även mig och Vänsterpartiet, av den anledningen att halvtidsfrigivningen skall innebära att frivårdsmyndigheterna får tillräckliga resurser för övervakning och återanpassning. Att satsa på frivården, Jerry Martinger, är bättre använda pengar. Jag förutsätter också att Jerry Martinger vet vad en fånge i fängelse kostar per dag.

Anf. 111 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Jag tror givetvis inte att man i allmänhet blir en bättre människa av att sitta i fängelse. Men medborgarna kommer att befinna sig i en bättre situation om vanebrottslingarna hålls inlåsta. Den saken är fullständigt klar.

Anf. 112 BERITH ERIKSSON (v) replik:

Herr talman! Menar Jerry Martinger att vanebrottslingar skall interneras för gott? Någon gång måste man ju släppa ut dem, om vi skall fortsätta att ha ett civiliserat samhälle. Då händer samma saker igen.

Jag besökte olika fängelser under den tid jag satt med i justitieutskottet. De som framför allt förordar att man skall sitta strafftiden ut är just vanebrottslingar. De vill ha full strafftid för att sedan kunna gå ut, fria från övervakning och krav. Deras resonemang är: Okej, jag åkte fast den här gången, men bättre lycka nästa gång.

Det är halvtidsfrigivningen, om det finns tillräckliga resurser för att återanpassa brottslingen i samhället, som vi måste satsa på. Det är en bättre samhällsinvestering än att låsa in människor längre än nödvändigt.

Anf. 113 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Nej, Berith Eriksson, jag menar självfallet inte att vanebrottslingar skall låsas in för alltid. Men vi måste någon gång få en ordning där återfallet i sig har en straffskärpande betydelse – om jag nu skall säga någonting om den saken. Det är en annan debatt som vi får återkomma till.

Andre vice talmannen anmälde att Berith Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.

Anf. 114 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Den förnyade behandlingen av frågan om villkorlig frigivning har fått en inriktning åt rätt håll. Utifrån Ny demokratis synvinkel är betänkandet ett delmål. Vi har fortfarande den grundinställningen att villkorlig frigivning över huvud taget inte skall förekomma.

Vid den förra behandlingen av frågan framförde vi önskemålet att man skulle gå tillbaka till den ordning som gällde före den 1 juli 1983, då ingen villkorlig frigivning tilläts förrän man avtjänat en minsta tid på tre månader. När vi inte fick gehör för någonting såg vi ingen annan åtgärd än att fälla propositionen. Förslaget att införa tvåtredjedels frigivning generellt ansåg vi vara direkt stötande i fråga om kategorin korttidsdömda, bl.a. rattfyllerister. Dessa skulle få ett förkortat straff gentemot den tvåmånadersregel om minsta tiden som gäller.

Därmed blev det förhandling mellan regering och Ny demokrati, vilket fick till följd att man behåller nuvarande tvåmånadersregel om minsta tid innan villkorlig frigivning kan medges. Dessutom erhöll Ny demokrati en plats i Straffsystemkommittén, som skall se över påföljderna, bl.a. av villkorlig frigivning. Därmed gavs vi möjlighet att vara med och utforma påföljderna.

På Ny demokratis vägnar förklarar jag att vi är nöjda med uppgörelsen. Betänkandet återremitterades till utskottet och ligger nu på riksdagens bord. Den utformning som betänkandet nu har är ett steg i rätt riktning. Det arbete som pågår inom Straffsystemkommittén bör inte föregripas närmare under denna debatt. Det bör finnas möjlighet till någon form av straff lindring. Om det blir tvåtredjedels villkorlig frigivning, bör den vara fakultativ.

I den här debatten framstår det som att Socialdemokraterna och Vänsterpartiet är inkonsekventa och talar med dubbla tungor. I den föregående debatten menade de att barnpornografibrottslingar minsann skulle låsas in – detta bara som en liten reflektion som åhörare.

Därmed tillstyrker Ny demokrati justitieutskottets hemställan i betänkande 19.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 10 §.)

10 § Anslag till Justitiedepartementet m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU20 Anslag till Justitiedepartementet m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Företogs till avgörande justitieutskottets betänkanden 1992/93:JuU16, JuU17, JuU18, JuU19 och JuU20.

Justitieutskottets betänkande JuU16

Mom. 3 (grovt ofredande)

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 21 för reservation 1 av Karl Gustaf Sjödin. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6, 7 och 8 (minimistrafvet för barnpornografibrott, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 35 för meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (kriminalisering av innehav av barnpornografi)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (vissa pornografiska våldsskildringar)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 30 för reservation 2 av Karl Gustaf Sjödin.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU17

Mom. 2 (särregleringen vid eget bruk av narkotika)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 112 för reservation 1 av Birthe Sörestedt m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU18

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU19

Mom. 2 (avslag på propositionen såvitt avser villkorlig frigivning)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 113 för reservation 1 av Birthe Sörestedt m.fl.

Mom. 3 (obligatorisk villkorlig frigivning på sikt m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 113 för reservation 2 av Birthe Sörestedt m.fl.

Lena Klevenås (s) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats vara frånvarande.

Mom. 11 (översyn av straffskalorna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande JuU20

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle •
företas till avgörande vid nästa arbetsplenum onsdagen den 31 mars.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.47 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

11 § Medlemsantalet i ekonomiska föreningar och bostadsrättsföreningar

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1992/93:LU27 Medlemsantalet i ekonomiska föreningar och bostadsrättsföreningar (prop. 1992/93:144).

Anf. 115 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till reservationen och därmed också avslag på den hemställan som framförs i utskottets betänkande.

Det här ärendet handlar främst om att man skall kunna vidga möjligheten att bedriva verksamhet i kooperativa former. De nuvarande reglerna om att det skall finnas minst fem medlemmar i en ekonomisk förening utgör ett hinder för olika verksamheter där just den kooperativa verksamhetsidén är lämplig och i vissa fall kanske t.o.m. den bästa.

Det har på senare år – sedan lagen fick sin nuvarande utformning – blivit aktuellt med kooperativa verksamhetsformer inom nya områden där det kan vara svårt att bereda sysselsättning åt fem arbetande medlemmar. Det kan

t.ex. gälla mindre vårdinrättningar på små orter, barndaghem och fritidshem.

Det har också aktualiserats att man i kooperativ form i samverkan anordnar jordbruks- och trädgårdsodling, hantverkscentra m.m. Inte minst i glesbygd skulle detta vara en verksam faktor när det gäller att ordna sysselsättning och möjliggöra ett kvarstannande på orten. På samma sätt skulle bostadsfrågorna på sådana platser kunna underlättas om bostadsrättsföreningen inte tvingades omfatta fem medlemmar.

Det kan i det sammanhanget också betonas att det när den gamla bostadsrättslagen från år 1971 – vars bestämmelser går igen i den nu sedan två år gällande lagen – antogs inte fanns någon annan motivering till att antalet lägenheter sattes till minst fem än att verksamheten var att betrakta som kooperativ. Från detta gjordes inga undantag i regelverket. Som jag ser det utgör alltså reglerna om ekonomiska föreningar ett hinder för kooperativ utveckling, och det särskilt i områden där den skulle kunna göra bäst nytta.

Det är som vi ser det inte antalet i sig som ger en ekonomisk förening dess kooperativa prägel utan det faktum att det lagstadgat förutsätts att medlemmarna aktivt skall medverka i föreningens verksamhet.

Enligt föreningslagen skall en ekonomisk förening ha minst fem medlemmar, så länge dessa är fysiska personer, men om medlemmarna utgörs av juridiska personer är tre tillfyllest. Vi kan heller inte se att det finns skäl till att man gör skillnad i behandlingen av medlemmar från de utgångspunkterna.

Herr talman! Bostadsutskottet som i detta ärende har avgivit yttrande till lagutskottet har tillstyrkt de föreslagna lagändringarna och ansett och insett att regeringsförslaget kan innebära betydande förbättringar. Det är min övertygelse att en majoritet i kammaren delar denna insikt och genom ett bifall till reservationen skapar möjligheter till en vidareutveckling och förbättring av de kooperativa idéerna.

Anf. 116 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! När det gäller den här delen ser det litet annorlunda ut i utskottet. Reservanterna kommer från m, fp, c och kds. Det har väl kammarens ledamöter tagit del av. När jag tittar runt tycker jag att det verkar som om alla som är här är från lagutskottet.

Vi i utskottets majoritet har skrivit att vi anser att det här är en mycket viktig sak. Vi menar att en sänkning av kravet på minsta antalet medlemmar i en ekonomisk förening resp. bostadsrättsförening från fem till tre skulle innebära att det kooperativa inslaget går förlorat.

Vi hörde Lennart Fridén hänvisa till majoriteten i bostadsutskottet. Där var majoriteten en annan. Det finns en avvikande mening. Våra kolleger tycker precis som vi att den här delen skulle gå förlorad om man går ner till tre. Vi håller fast vid det, och det är egentligen det som vi är oense om. Vi tycker inte att den här propositionen är bra. Vi säger nej till den. Vi vill att det skall vara som förr, för att det skall fungera.

Man måste ju ha en fungerande styrelse om man skall ha en livskraftig förening, och det anser vi att vi har som det är i dag.

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Medlemsantalet
i ekonomiska
föreningar och
bostadsrätts-
föreningar*

Jag yrkar alltså bifall till hemställan i utskottets betänkande LU27, och jag yrkar därmed också avslag på reservationen till det här betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

12 § Anslag till Patentverket m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU29 Anslag till Patentverket m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

13 § Anslag till kronofogdemyndigheterna, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU30 Anslag till kronofogdemyndigheterna, m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 117 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Jag skall göra det mycket enkelt för mig genom att så kortfattat som möjligt säga att jag yrkar bifall till utskottets hemställan, utom i mom. 2. Där yrkar jag bifall till reservationen från Moderaterna, Folkpartiet, Centern och kds. Följaktligen yrkar jag därmed avslag på utskottets hemställan i samma moment.

Anf. 118 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlar utskottet bl.a. anslaget till kronofogdemyndigheterna. Anslagsfrågan har tidigare debatterats i riksdagen. Att i dag ta tid i anspråk för att föra någon ytterligare debatt ser jag inte behov av. Jag ber att få hänvisa till protokoll 1991/92:84, för den som är intresserad av att ta del av denna fråga, när det gäller anslag.

Eftersom jag talar för utskottet borde jag kanske säga att man i en del motioner vill ha ytterligare medel till kronofogdemyndigheterna. Vi vet ju att Kronofogdemyndigheten delvis är avgiftsfinansierad. Det ligger numera litet pengar i en kassa som Kronofogdemyndigheten kan ta av när man behöver. Om man t.ex. vill göra en del övertidsarbete har man möjlighet att gå till Riksskatteverket och ta del av dessa medel.

I fyra motioner tas den regionala indelningen av kronofogdemyndigheterna upp. Den utredning som är gjord inom kronofogdemyndigheterna och som är redovisad för Riksskatteverkets styrelse gav inte upphov till någon regionindelning, beroende på att man håller på med en utredning om länsindelningen.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Konsumentpolitiska
frågor m.m.*

14 § Anslag till Bokföringsnämnden, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU31 Anslag till Bokföringsnämnden, m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

15 § Konsumentpolitiska frågor m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU32 Konsumentpolitiska frågor m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 119 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Eftersom inget väsentligt nytt har framkommit i betänkandet sedan konsumentpolitiken senast behandlades, vill jag begränsa mig till att endast yrka bifall till de två reservationer som är fogade till betänkandet.

Herr talman! Jag skulle sedan vilja säga några ord om artikelpismärkningen och det särskilda yttrande som de borgerliga ledamöterna har fogat till betänkandet. Vi vidhåller vårt tidigare ställningstagande att en lagreglering av prismärkningen inte är nödvändig. Prismärkningen kan med förtroende överlämnas till företagen, som själva kan utforma prismärkningen i enlighet med kundernas efterfrågan och behov.

Vi vill dock avvakta en utvärdering av de nuvarande bestämmelserna innan vi på nytt tar ställning i frågan.

Anf. 120 BENGT KRONBLAD (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1992/93:32 behandlas regeringens förslag till anslag och övergripande målsättning beträffande såväl Marknadsdomstolens anslag till Konsumentverket som Allmänna reklamationsnämndens stöd till konsumentorganisationer samt bidrag till miljömärkning av produkter. Vidare behandlas 15 motioner i betänkandet.

Arbetet med den frivilliga miljömärkningen tas upp i två motioner. Enligt utskottets mening är det anmärkningsvärt att regeringen i budgetpropositionen inte gjort någon närmare utvärdering av det arbete som hittills bedrivits med miljömärkningen. Som utskottet konstaterade våren 1992 har det förelagt betydande svårigheter att få i gång systemet med den frivilliga miljö-

märkningen, och det är nu uppenbart att de ursprungligen fastställda ekonomiska ramarna för verksamheten inte håller.

Mot denna bakgrund framstår det enligt utskottets mening som ytterst angeläget att den i motion Jo630 förordade utvärderingen kommer till stånd och därefter redovisas till riksdagen. Att inleda ett samarbete med EG:s miljömärkningssystem innan en ordentlig utvärdering av det svenska systemet genomförts anser utskottet därför vara något äventyrligt.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen med bifall till motion Jo630 yrkande 19 i denna del och Jo707 yrkande 6 ge regeringen till känna.

I två motioner begärs initiativ från riksdagens sida som går ut på att regler om obligatorisk miljöfarlighetsmärkning skall införas i Sverige.

I likhet med motionärerna ser utskottet det som ytterst positivt om produkter i större omfattning än för närvarande kan märkas med avseende på innehållet av miljöfarliga ämnen. Enligt utskottets mening är tiden nu mogen för att överväga föreskrifter därom. Vad som nu anförts leder utskottet till den uppfattningen att frågan kräver ytterligare överväganden. Det bör ankomma på regeringen att föranstalta om en utredning som får i uppdrag att närmare belysa frågan om obligatorisk miljömärkning och att lämna erforderliga förslag.

Herr talman! Svensk konsumentpolitisk inriktning innebär en tydligare inriktning på hushållsekonomiska frågor. Särskilt svaga grupper skall stödjas.

Med denna utgångspunkt, inte minst med tanke på att man nu ser över hela konsumentverksamheten, vill jag säga att det fordras att flera engagerar sig i konsumentfrågorna och att folkrörelsernas roll skall betonas. Den lokala verksamheten skall ökas och utvecklas.

Vi anser också att målet för konsumentpolitiken skall vara att stödja hushållen. Hushållen bör stödjas så att de effektivt kan utnyttja sina resurser. Konsumenternas ställning på marknaden skall också stärkas.

För att vi skall nå målet krävs en samverkan mellan många parter.

Vi har i Sverige ett relativt bra skydd för konsumenterna. I den svenska modellen löser vi många konsumentproblem genom förebyggande verksamhet, som vi i stort är ense om politiskt. Denna verksamhet tar bl.a. formen av förhandlingar med näringslivet, både centralt och lokalt. Givetvis kan vi inte klara allt genom förebyggande åtgärder. Vi behöver därför också en väl utbyggd lagstiftning.

Målet för den socialdemokratiska konsumentpolitiken är att stödja hushållen i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser samt att stärka konsumenternas ställning på marknaden. Konsumentpolitiken skall sålunda inriktas på frågor som särskilt rör hushållens baskonsumtion.

Herr talman! När det gäller den internationalisering som sker, vill jag avslutningsvis säga att internationellt, så väl enligt EES-avtalet som i FN:s beslut, hävdas konsumenternas rättigheter.

Konsumenternas rättigheter har fastställts i FN:s beslut. Det gäller rätten till säkerhet. Konsumenterna skall t.ex. skyddas mot tillverkningsprocesser, varor och tjänster som innebär risker för hälsa och liv.

Det gäller rätten till information. Konsumenterna har rätt att få de fakta som behövs för att de skall kunna göra medvetna val vid inköp av varor och tjänster.

Det gäller rätten till skälighetskonsumtion. Konsumenten har rätt att ha tillgång till ett varierat utbud av varor och tjänster till rimliga priser. I monopol-situationer skall konsumenten ha en garanti för tillfredsställande kvalitet och service.

Det gäller rätten till inflytande. Konsumenten har rätt att representeras så att konsumentintresset tas till vara i utformning och genomförande av politiska beslut.

Det gäller rätten till konsumentskydd. Konsumenten har rätt att få den information och utbildning som behövs för att bli en kunnig och medveten konsument.

Det gäller rätten till en oförstörd miljö. Konsumenten har rätt att leva i en fysisk miljö som ger livskvalitet, och det skall finnas möjligheter att skydda och förbättra miljön för kommande generationer.

Herr talman! Några av dessa punkter har den konsumentpolitiska kommittén som grund för sitt arbete. Kommittén kommer förhoppningsvis att utarbeta förslag till en utvecklande och för konsumenten förstärkt konsumentpolitik.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan i betänkande nr 32 samt avslag på samtliga reservationer.

Anf. 121 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! Bengt Kronblad sade mycket riktigt att en utredning arbetar med dessa frågor. Det finns ingen anledning att föregripa den utredningen. Den skall se över många frågor. Jag förutsätter att Bengt Kronblad som tillhör utredningen har möjlighet att framföra sina åsikter där. Utredningsresultatet kommer i vanlig ordning tillbaka till riksdagen, och vi kan då ta ställning till de förslag som framförs.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

16 § Livsmedelskontroll m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU33 Livsmedelskontroll m.m. (prop. 1992/93:100 delvis).

Anf. 122 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Lagutskottets betänkande nr 33 om livsmedelskontroll hör på flera sätt ihop med det betänkande nr 32 om konsumentpolitik som nyss debatterats här. Vad det nu aktuella betänkandet om livsmedelskontroll beträffar är dock utskottet enigt i sin uppfattning, och jag har inget annat förslag än utskottets. Trots detta vill jag ändå komma med några synpunkter. Mina kommentarer gäller ett par av de motioner som behandlats i betänkande nr 33.

Den ena motionen är min egen, där jag föreslår en översyn av Livsmedelsverkets uppgifter och en direkt överflyttning av vissa uppgifter till Konsu-

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Livsmedelskontroll
m.m.*

mentverket. Jag anser nämligen att det är märkligt att ett så viktigt konsumentområde som livsmedel inte helt och hållet ingår i Konsumtverkets ansvarsområde. Jag menar naturligtvis inte livsmedelskontrollen. Jag anser faktiskt att expertisen på konsumentfrågor finns på Konsumentverket, och där bör konsumentintressena på livsmedelsområdet höra hemma. I dag förekommer en hel del onödigt dubbelarbete vid de berörda myndigheterna.

I min motion har jag också angett att det finns skäl att pröva om ytterligare arbetsuppgifter från Livsmedelsverket borde kunna föras över till Socialstyrelsen och/eller Folkhälsoinstitutet. Utskottet har också påpekat att det kan finnas skäl att med jämna mellanrum pröva om organisationer för olika slags statliga verksamheter är de mest ändamålsenliga när det gäller kostnader och önskat resultat.

I budgetpropositionen anges att de riktlinjer som lades fast för Statens livsmedelsverk år 1991 bör gälla för budgetåret 1993/94 och för 1994/95. Som skäl anger jordbruksministern att det på så sätt blir möjligt för regeringen att med utgångspunkt i ett underlag omfattande Livsmedelsverkets årsredovisning under våren 1993 utarbeta nya direktiv för verket inför 1995 års budgetproposition.

Det är med hänvisning till detta som utskottet valt att förutsätta att regeringen redan i samband med de nämnda direktiven kommer att ta upp de frågor som jag har tagit upp i min motion.

Herr talman! Det är sällan en motion får en skrivning som är så positiv och är så nära att bli tillstyrkt som min motion, så jag har alla skäl att känna mig nöjd.

Den andra motionen som jag vill kommentera är nr L705 av Stina Gustavsson och Rosa Östh. I den motionen tas bl.a. upp kravet på att livsmedel skall vara märkta så att vi konsumenter vet vilket ursprungsland maten kommer från. Vi har en lag från 1989, som faktiskt har flera svagheter. Lagen innebär att förpackade livsmedel skall vara märkta med ursprungsland. Motionärerna vill att också oförpackade livsmedel skall märkas med ursprungsland.

Det är, herr talman, inte särskilt intressant att få veta var köttfärsen har malts. Det är däremot viktigt och intressant att få veta från vilket land köttbiten kommit innan den maldes till köttfärs. Det är faktiskt väldigt viktigt för mig som konsument att veta om köttet kommer från djur i Sverige, där djurhållningen är bra. Jag vill inte bli lurad att köpa köttfärs som innehåller kött från länder där djuren hormonbehandlas eller köpa andra livsmedel som är bestrålade.

Vi konsumenter måste få en chans att få veta varifrån en produkt kommer. Vill jag köpa svenska livsmedelsprodukter, och därmed stödja svenskt jordbruk och svensk livsmedelsindustri och dessutom bidra till det naturligt öppna landskapet, måste jag få en ärlig chans att veta vad jag köper.

I utskottsbetänkandet anges att Jordbruksdepartementet har kallat till överläggningar om ursprungsmärkning av livsmedel främst på kött- och charkområdet. Det skedde den 22 mars, och från Jordbruksdepartementet finns ett pressmeddelande om resultatet av dessa överläggningar. I meddelandet kan man läsa att överläggningarna förts i positiv anda och att man landat i en överenskommelse om frivillig märkning av kött- och charkvaror.

Herr talman! Det får naturligtvis inte anses vara slutdiskuterat i denna fråga i och med en överenskommelse om frivillighet, även om vi i märkningsfrågor är bundna av internationella handelsavtal.

Konsumenternas rättmätiga krav på fullödlig information om de varor de köper måste lösas på ett mer handgripligt sätt. Den frivilliga märkningen blir naturligtvis ett utmärkt konkurrensmedel, som inte är att förakta. Jag hoppas att livsmedelshandeln tar fasta på det. Jag hoppas att regeringen noga följer frivilliglinjen, för att se hur den utfaller, och att regeringen i sina förhandlingar med EG kraftfullt för den svenska linjen i det här sammanhanget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 31 mars.)

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Livsmedelskontroll
m.m.*

17 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1992/93:235 Ändringar i lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska
televisionsprogram

Motionerna

med anledning av prop. 1992/93:226 En ny skogspolitik

1992/93:Jo64 av John Andersson (-)

1992/93:Jo65 av Arne Jansson och Laila Strid-Jansson (nyd)

1992/93:Jo66 av Hans Dau och Olle Lindström (m)

1992/93:Jo67 av Leo Persson m.fl. (s)

1992/93:Jo68 av Siw Persson (fp)

1992/93:Jo69 av Ulla Orring (fp)

1992/93:Jo70 av Bengt-Ola Rytter m.fl. (s)

1992/93:Jo71 av Jan Jennehag m.fl. (v)

1992/93:Jo72 av Georg Andersson m.fl. (s)

1992/93:Jo73 av Ulf Björklund (kds)

1992/93:Jo74 av Harald Bergström (kds)

1992/93:Jo75 av Stefan Attefall (kds)

1992/93:Jo76 av Leif Marklund m.fl. (s)

1992/93:Jo77 av Stina Gustavsson (c)

1992/93:Jo78 av Kjell Ericsson och Tage Pahlsson (c)

1992/93:Jo79 av Jan Fransson (s)

1992/93:Jo80 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (m)

1992/93:Jo81 av Margareta Winberg m.fl. (s)

1992/93:Jo82 av Karin Starrin och Pontus Wiklund (c, kds)

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

*Livsmedelskontroll
m.m.*

18 § Kammaren åtskildes kl. 19.24.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 31 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 79 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.47 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Prot. 1992/93:83
25 mars 1993

Torsdagen den 25 mars

Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan	1
Talmannen	
1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott och beslut om förkortad motionstid	1
Meddelande om samlad votering	2
3 § Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1992/93	2
Socialutskottets betänkande SoU14	
<i>Beslut fattades efter 5 §</i>	
4 § Äldreomsorg – inriktning och anslag	2
Socialutskottets betänkande SoU16	
Debatt	
Jan Andersson (s)	
My Persson (m)	
Ulla Orring (fp)	
Rosa Östh (c)	
Pontus Wiklund (kds)	
Eva Zetterberg (v)	
Jerzy Einhorn (kds)	
<i>Beslut fattades efter 5 §</i>	
5 § Alkoholpolitiken	33
Socialutskottets betänkande SoU17	
Debatt	
Eva Zetterberg (v)	
Margareta Viklund (kds)	
Peter Kling (nyd)	
Sten Svensson (m)	
Beslut	40
Socialutskottets betänkande SoU14	
Socialutskottets betänkande SoU16	
Socialutskottets betänkande SoU17	
Beslut om samlad votering	41
6 § Straffskalor m.m.	41
Justitieutskottets betänkande JuU16	
Debatt	
Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
Berith Eriksson (v)	
Birgit Henriksson (m)	
Kjell Eldensjö (kds)	
Ulla Pettersson (s)	
Margareta Israelsson (s)	

	Peter Kling (nyd)	
	<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
7 §	Åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott . . .	55
	Justitieutskottets betänkande JuU17	
	Debatt	
	Birthe Sörestedt (s)	
	Jerry Martinger (m)	
	Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
	Berith Eriksson (v)	
	Lars-Erik Lövdén (s)	
	<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
	Andre vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
8 §	Särskild utlänningskontroll	69
	Justitieutskottets betänkande JuU18	
	<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
9 §	Förnyad behandling av villkorlig frigivning, m.m.	69
	Justitieutskottets betänkande JuU19	
	Debatt	
	Lars-Erik Lövdén (s)	
	Berith Eriksson (v)	
	Jerry Martinger (m)	
	Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
	<i>Beslut fattades efter 10 §</i>	
10 §	Anslag till Justitiedepartementet m.m.	78
	Justitieutskottets betänkande JuU20	
Beslut		79
	Justitieutskottets betänkande JuU16	
	Justitieutskottets betänkande JuU17	
	Justitieutskottets betänkande JuU18	
	Justitieutskottets betänkande JuU19	
	Justitieutskottets betänkande JuU20	
Beslut om uppskjuten votering		80
Ajournering		80
Återupptagna förhandlingar		80
11 §	Medlemsantalet i ekonomiska föreningar och bostadsrättsföreningar	80
	Lagutskottets betänkande LU27	
	Debatt	
	Lennart Fridén (m)	
	Gunnar Thollander (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>	
12 §	Anslag till Patentverket m.m.	82
	Lagutskottets betänkande LU29	
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>	

13 §	Anslag till Kronofogdemyndigheterna, m.m.	82	Prot. 1992/93:83
	Lagutskottets betänkande LU30		25 mars 1993
	Debatt		
	Lennart Fridén (m)		
	Owe Andreasson (m)		
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>		
14 §	Anslag till Bokföringsnämnden, m.m.	83	
	Lagutskottets betänkande LU31		
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>		
15 §	Konsumentpolitiska frågor m.m.	83	
	Lagutskottets betänkande LU32		
	Debatt		
	Margareta Gard (m)		
	Bengt Kronblad (s)		
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>		
16 §	Livsmedelskontroll m.m.	85	
	Lagutskottets betänkande LU33		
	Debatt		
	Stina Eliasson (c)		
	<i>Beslut skulle fattas den 31 mars</i>		
17 §	Bordläggning	87	

